

OMISTUSRAKENTEET
KESKITASON SUOMENOPPIJOILLA

Hanna-Kaisa Alanen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2013

Tampereen yliopisto

Suomen kieli

Kieli-, käännös ja kirjallisuustieteiden yksikkö

ALANEN, HANNA-KAISA: Omistusrakenteet keskitasoisilla suomenoppijoilla

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua + liitteet (13 sivua)

Marraskuu 2013

Tarkastelen työssäni keskitasoisien suomenoppijoiden eri omistuksen lajien ja omistusrakenteiden hahmottamista ja käyttöä lausetasolla. Pieni aineistoni perustuu laatimiini tehtäviin, joihin vastasi 36 B1–B2-tasoista suomenoppijaa. Verrokkiryhmäksi on valittu ryhmä neljäsluokkalaisia oppilaita, jotka vastasivat samoihin tehtäviin.

Omistaminen on laaja semanttinen konsepti, jonka tavallisesti määritellään käsittävän luovutettavan, konkreettisen, omistuksen (pysyvä omistus, tilapäinen omistus tai hallussapito), eroamattoman omistuksen (inherentti tai ei-inherentti) sekä yleensä myös abstraktin omistuksen. Omistusrakenteiksi voidaan nimittää omistuslausetta "x:llä on y", genetiivipredikatiivilausetta "y on x:n" sekä genetiivilauseketta "x:n y". Tarkastelen työssäni eniten omistuslausetta, sekä mainittujen rakenteiden lisäksi omistusta tai sen siirtymistä ilmaisevia verbejä sekä ulkopaikallissijaisia habitiiviadverbiaaleja. Näkökulmana on pyritty pitämään rakenteiden merkitys.

Luovutettavaa ja abstraktia omistusta voitaneen pitää tavallisimpina omistuksen lajeina, ja niitä ilmaistaan ja ymmärretään pääasiassa hyvin. Muutamat tehtävät, jotka mittasivat pysyvän ja tilapäisen omistuksen eroa, näyttivät osoittavan, ettei ero ollut kummallekaan vastaajaryhmälle täysin selvä, mutta aineisto oli tällä kohtaa riittämätön. Erityisesti osa–kokonaisuuslauseissa elollisen (intentionaalisen) entiteetin osiensa kuuluminen kokonaisuuteen ilmaistaan omistajanadessiivilla, kun taas elottoman (ei-intentionaalisen) entiteetin osiensa kuuluminen kokonaisuuteen ilmaistaan sisäpaikallissijaisella adverbialilla. Informanttini eivät pääasiassa tehneet tällaista erottelua, tai ainakaan se ei ollut täysin johdonmukaista niin S1- kuin S2-vastaajillakaan. Suomenoppijat eivät aina onnistuneet löytämään sopivia omistuksen siirtymistä kuvaavia verbejä. Myös habitiiviadverbiaalien käyttö aiheutti hankaluuksia: vastaustensa perusteella vastaajat eivät hallinneet omistettavan siirtymisen suuntaa.

Avainsanat: suomi toisena kielenä, omistusrakenteet, ulkopaikallissijat, habitiiviadverbiaalit, semanttiset roolit

SISÄLTÖ

Johdanto.....	2
2. Omistamisen käsitteestä.....	4
2.1 Omistuksen muoto.....	5
2.2 Omistuksen merkitys.....	6
2.3 Omistuksen ilmaiseminen maailman kielissä.....	8
3. Omistuksen ilmaiseminen suomen kielessä.....	12
3.1 Omistuslause.....	13
3.2 Osa–kokonaisuuslause.....	19
3.3 Genetiivirakenteet.....	22
3.4 Suomenoppijat ja omistusrakenteet.....	25
4. Aineiston keräämisestä ja informanteista.....	28
4.1 Tehtävät.....	28
4.2 S2-vastaajat.....	30
4.3 S1-vastaajat.....	34
4.4 Aineiston ongelmia.....	35
5. Aineiston analyysi.....	38
5.1 Ensimmäinen tehtävä.....	38
5.2 Toinen tehtävä.....	51
5.3 Kolmas tehtävä.....	56
5.4 Neljäs tehtävä.....	65
5.5 Viides tehtävä.....	68
6. Yhteenveto.....	76
Lopuksi.....	79
Lähteet.....	80
Liite 1. Tehtävälomake.....	1
Liite 2. Tehtävän 3 vastaukset.....	12

JOHDANTO

Omistamisen käsite on olemassa kaikissa tunnetuissa kielissä. Kielessä omistusrakenteilla on laaja käyttökenttä: niillä ei ilmaista pelkästään laillista omistusta tai kapitalistisen maailman välttämättömyyksiä, vaan monenlaisia kahden entiteetin välisiä suhteita, sekä konkreettisia että abstrakteja. Tässä työssäni tarkastelen suomen kielen omistusrakenteiden hahmottamista aikuisilla suomenoppijoilla. Millaisia sisältöjä omistusrakenteilla voidaan ilmaista? Miten erilaisia omistamisen lajeja kielennetään, ja kuinka niiden väliset erot ymmärretään?

Työssäni omistusrakenteiksi käsitetään lauseet tyyppiä "*x:llä on y*" ja "*y on x:n*", sekä osin sivuttuna myös lauseke tyyppiä "*x:n y*". Näiden lisäksi tarkastelen osa–kokonaisuussuhteiden ilmaisemista, erilaisia omistukseen ja sen siirtymiseen liittyviä transaktioverbejä sekä habitiiviadverbiaaleja.

Luonnollisissa kielissä muoto on merkityksen motivoima. Merkitystä ei ole ilman muotoa, mutta tässä työssä olen kiinnostuneempi merkityksistä: toivon tarkastelevani kielenoppijoiden ilmaisemia käsitteitä enemmän kuin heidän tuottamiaan muotoja. Toisen kielen oppimisessa konseptuaalinen avaruus on erilainen kuin äidinkielen kohdalla. Kun kielenoppija tuottaa lauseen "*Sain kirjan sinusta*", on täysin mahdollista, että kaksi sijamuotoa ovat vahingossa sekoittuneet toisiinsa, niissä on vain yhden äänteen ero. Siitä huolimatta kielenoppija on sekoittanut myös käsitteet: *kirja sinulta* on 'sinun antamasi kirja', *kirja sinusta* on 'sinusta kertova kirja'. Kuinka lähellä toisiaan nämä käsitteet ovat yhtäällä kielen syntyperäisen puhujan, tai toisaalta kielenoppijan mielessä?

Koska omistus on ainakin jossain määrin semanttisesti universaali käsite, on oletettavaa, että sen semantiikka on äidinkielestä riippumatta tuttua kaikille. Eri kielillä on kuitenkin toisistaan poikkeavia strategioita ilmaista erilaista omistusta, eivätkä käsitteiden rajat vastaa toisiaan. Siksi uskon, että on mielekästä kysyä, mitä rakenteet merkitsevät suomen kielessä, ja kuinka suomenoppijat ne hahmottavat.

Käytän työssäni hyödykseni perinteisen syntaksin lisäksi dependenssikieliopin semanttisia rooleja sekä konstruktiokieliopin esittelemää skeeman käsitettä. Semanttisten roolien avulla lauseet voidaan jäsentää paitsi subjekti–objekti–predikaatti–kartalle, myös tekijä–kokija–kohde–kartalle. Skeemalla käsitetään työssäni vakiintunutta kielen mallia, jolla on itsessään merkitys. Kielen hahmottamisen voidaan ajatella perustuvan skeemoihin ja niiden täydentämiseen.

Aineistonani ovat kielenoppijoiden vastaukset laatimiini tehtäviin. Aikuisten maahanmuuttajien lisäksi teetin tehtäväni luokallisella neljäsluokkalaisia lapsia. S1-lasten kielitaitoa ei yleensä ole verrattu aikuisten maahanmuuttajien kielitaitoon, ja onkin hyvä esittää kysymys, onko siinä mitään järkeä. Oletan kuitenkin, että normaalin neljäsluokkalaisen kielitaju on sikäli kehittynyt, että hän tunnistaa selvästi kielenvastaiset ilmaukset ja osaa käyttää äidinkieltään yleisimmissä tapauksissa kuten aikuinenkin. Näin ollen suomalaislasten tuottama aineisto edustaa tutkimuksessani verrokkiaineistoa, natiivien tapaa käyttää kieltä. On kuitenkin myös oletettavaa, ettei 10–11-vuotiaan lapsen kieli ole vielä kaikilta osiltaan samanlaista kuin aikuisen kielenpuhujan. Tämänikäisen lapsen kognitiivinen kehitys ei ole vielä aikuisen tasolla, joten joissakin tehtävissä lapsen on saattanut olla haasteellista käsittää jopa tehtävänantoja. Kaikkien luetunymmärtämistaidot eivät myöskään ole vielä aikuisen tasolla. Toisaalta on edelleen odotettavaa, että S2-informanteilla on osittain samoja haasteita: vaikka heillä onkin aikuisen kognitio, he operoivat vieraalla kielellä ja toisessa kulttuurissa, ja jotkut ovat saaneet varsin vähän koulutusta. On mielenkiintoista verrata, kuinka lähellä toisiaan kahden ryhmän kieli-intuitiot ovat. Yhtenä tutkimusaseena käytän luonnollisesti myös omaa kieli-intuitiotani.

Työssäni nimitän kaikkia omistusrakenteilla ilmaistavia suhteita yksinkertaisesti **omistamiseksi**, ja näistä suhteista käytän adjektiivia **possessiivinen**. Osassa kirjallisuutta omistamiseksi on kutsuttu vain varsinaista omistamista, esimerkiksi konkreettista, ja possessiivisuus on kuvannut ylipäänsä kieliopillisia rakenteita, joilla voi olla laajempikin funktio. Käsitteitä on kuitenkin käytetty myös synonyymisina, enkä ole nähnyt tarpeelliseksi suomenkielisen käsitteen rajoittamista pelkästään varsinaiseen omistukseen, varsinkaan siksi, että mielestäni jako ei ole läheskään aina riittävän selkeä. Fennistiikassa on usein käytetty myös käsitettä **habitiivisuus**, jolla on viitattu omistuksen ja hallussapidon käsitteisiin erityisesti ulkopaikallissijojen yhteydessä. Tässä olen seurannut perinnettä ja puhun habitiiviadverbiaaleista silloin, kun ulkopaikallissijoja käytetään possessiivisten suhteiden ilmaisemiseen.

Käsittelen ensin omistusta konseptuaalisena semanttisena käsitteenä ja sen jälkeen sitä, kuinka käsitettä ilmaistaan maailman kielissä sekä edelleen suomen kielessä. Informanttieni äidinkielet ovat moninaiset, eikä tämän tutkimuksen puitteissa ei ole ollut mahdollista tarkastella heidän äidinkieltensä käyttämiä rakenteita eikä näin ollen niiden mahdollista vaikutusta, mutta palaan aiheeseen lyhyesti myöhemmin. Esittelen lyhyesti toisen kielen oppimista suomen kielen ja nimenomaan näiden rakenteiden näkökulmasta, minkä jälkeen esitän analyysin aineistoni pohjalta. Päätän tutkimukseni analyysin synnyttämiin johtopäätöksiin.

2. OMISTAMISEN KÄSITTEESTÄ

Omistusrakenteet ovat kielitieteessä hartaasti tutkittu kohde ja osa perustavanlaatuisista kielellistä varantoa. Semanttisesti omistaminen on mielenkiintoinen konsepti, sillä vaikka se yleismaailmallinen käsite, sen merkitys on vaihteleva ja hämärä. Omenan punaisuus, suuruus tai raakuus ovat ominaisuuksia, jotka voidaan havaita. Sen sijaan silmällä ei näe, onko tietty omena varastettu vai ei: omistus on kulttuurinen konsepti (Miller & Johnson-Laird 1976: 558).

“Semantically, the domain of possession can be described as bio-cultural. It is the relationship between a human being, his kinsmen, his body parts, his material belongings, his cultural and intellectual products. In a more extended view, it is the relationship between parts and whole of an organism.” (Seiler 1983: 4.)

Ray Jackendoff (1992: 66) ajattelee, että omistamisen käsite on synnynnäinen, koska se ei tyhjenny konkreettisiin käsitteisiin: *Pallo on minun* muistuttaa kyllä tilannetta, jossa *Pallo on laatikossa*, mutta vain toisen asiantilan voi havaita aisteilla. Omistuksen havaitseminen perustuu sosiaaliseen ymmärrykseen, jonka Jackendoffin mukaan kaikki ihmiset jakavat. Useimmiten kuitenkin ajatellaan, että käsite on sekä kognitiivisesti että lingvistisesti johdettu primäärimmistä, esimerkiksi spatiaalisuuden tai identifikaation käsitteistä (Heine 1997b: 42).

Nykytietämyksen mukaan kaikissa kielissä on jokin strategia ilmaista ns. *have*-omistamista: "*x:llä on y*". Omistusrakenne on monissa kielissä kieliopillistunut ja noudattaa tavallisuudesta poikkeavia morfosyntaktisia sääntöjä. Usein käsitettä ilmaistaan rakenteilla, joilla on muutakin käyttöä: samat rakenteet saattavat ilmaista olemassaoloa, lokaatiota, kuvailua tai vertailua. (Heine 1997b: 42.) Mukana saattaa olla (kopula)verbi, jolla on vain vähän itsenäistä merkitystä, ja joka on monissa kielissä sama kuin *olla*-verbi. Esimerkiksi englannin *have*-verbi ei itsessään kannu mitään merkitystä, sillä se ei merkitse edes olemassaoloa (Heine 1997a: 106).

On tosin huomattava, että omistusrakenteita on tutkittu selvästi enemmän länsimaisissa kielissä kuin muissa, ja toisaalta on itse asiassa väitetty, että eurooppalaisten kielten rakennevaranto ei edes ole tässä suhteessa universaalisti merkittävä (Heine 1997b: 4, 42). Myös prototyyppisen omistuksen luonne vaihtelee riippuen yhteiskuntarakenteesta: länsimaisessa tuotantotalouteen perustuvassa yhteiskunnassa omistaminen on erilainen peruskäsite kuin vaikkapa yhteisöllisessä vaeltajaheimossa.

Intuitiivisesti on helppo ymmärtää, millainen suhde (tavallisesti) on 'minun' ja 'auton' välillä lauseessa *Minulla on auto*, samoin se, millainen suhde 'minulla' ja 'pojalla' on lauseessa *Minulla on poika*, ja edelleen se, millainen suhde 'pojalla' ja 'silmillä' on lauseessa *Pojalla on siniset silmät*, vaikka nämä kolme suhdetta ovat semanttisesti hyvin erilaiset. On jopa väitetty, että omistus ilmaisee yksinkertaisesti mitä tahansa abstraktia relaatiota kahden entiteetin välillä (Heine 1997b: 2). Vaikka näin radikaaliksi ei ryhtyisi, on selvää, että erilaiset omistamisen osat alueet poikkeavat selvästi toisistaan, ja siksi niitä kaikkia ilmaisevan rakenteen täytyy olla ilmaisuvoimaltaan melko valju. Kun omistusta yritetään puristaa yhteen semanttiseen määritelmään, on puhuttu hallintaoikeudesta, kiintymyksestä, osallisuudesta, kiinnostuksesta, vaikuttamisesta tai läheisestä spatiaalisesta suhteesta (Heine 1997b: 3). Langacker (2001: 19–21) kuvailee omistussuhteen siten, että omistaja on omistettavan viittauspiste, samaan tapaan kuin lauseen topiikki on lauseen viittauspiste, tai metonyminen ilmaus on kokonaisuutensa viittauspiste. Omistajan ilmaiseminen avaa tietyn mentaalisen näkökulman omistettavaan.

John Taylorin määritelmän mukaan prototyypillisessä omistuksessa on **omistaja**, joka tyypillisesti on elollinen olento (yleensä ihminen), sekä **omistettu**, joka tyypillisesti on jotakin konkreettista ja elotonta. Omistettavalla on vain yksi omistaja, ja omistajalla on yleensä hallinta- tai käyttöoikeus omistettavaan nähden. Omistus saattaa alkaa esimerkiksi ostamisesta, perimisestä tai löytämisestä. Omistaja ja omistettava ovat fyysisesti lähellä toisiaan, ja omistus on pitkäaikaista ("kestoa mitataan mieluummin kuukausissa kuin sekunneissa"). Mitä enemmän näitä semanttisia ominaisuuksia voidaan nähdä tietyssä asiointilassa, sitä prototyypisemmästä omistuksesta on kyse. (Taylor 1989: 202.)

2.1 OMISTUKSEN MUOTO

Useimmissa kielissä voidaan muodostaa kaksi keskeistä omistusrakennetta: adnominaalinen lauseke (*minun kirjani*) ja verbaalinen omistuslause (*Minulla on kirja*) (esim. Heine 1997b: 24). On esitetty, että niiden välillä ei ole ainoastaan muodollinen vaan myös semanttinen ero. Adnominaalisessa omistuksessa omistus on pitkäaikaisempaa kuin verbaalisessa, ja omistajalla on enemmän hallintavaltaa suhteessa omistettavaan (Heine 1997b: 26). Kaikista adnominaalisista lausekkeista ei voi tehdä verbaalista omistuslausetta tai päinvastoin.

Taylor (1989: 203) huomauttaa, että adnominaalista rakennetta käytetään (englannissa, mutta pätee myös moniin

muihin kieliin) ilmaisemaan monia sellaisia suhteita, jotka eivät sovi hänen prototyyppiseen omistuksen kuvaukseensa. Erityisen yleistä on se, että "omistaja" ei olekaan inhimillinen tai elollinen. Sellaiset rakenteet kuin *maan presidentti, lauantain näytös, isoäidin valokuva* ('valokuva joka esittää isoäitiä') ovat tavallisia genetiivirakenteita, joissa ei ole kysymys omistuksesta vaan muunlaisista entiteettien välisistä suhteista. Genetiivillä voidaan ilmaista esimerkiksi määräistä omistusta tai toisenlaista kuuluvuutta, joka määrittelee objektin luokan. Esimerkiksi NP *isoäidin laukku* kertoo samasta tarkoitteesta kuin lause *Laukku on isoäidin*, mutta NP *kaupungintalon katto* poimii kaikkien maailman kattojen joukosta juuri sen, joka kattaa kaupungintalon. Genetiivilauseke kantaa monissa kielissä merkitystä, joka on tekemisissä omistamisen kanssa enää assosiatiivisesti. Jonkinlainen omistus- tai konkreettinen meronyyminen suhde lienee rakenteen semanttisena pohjana, minkä jälkeen se on jalostunut ilmaisemaan abstraktimpia kahden entiteetin välisiä suhteita.

Näiden kahden keskeisen omistusrakenteen lisäksi voidaan erotella vielä yksi lausetyyppi, jonka käyttö on yleensä rajatumpaa. Heine (1997b: 29) kutsuu sitä *belong*-rakenteeksi erotuksena *have*-rakenteesta. Kun prototyyppinen omistuslause on muotoa *Minulla on kirja*, *belong*-tyyppinen lause voisi olla *Tämä kirja on minun* tai *Tämä kirja kuuluu minulle*. (Esim. lat. *Mihi est liber* vs. *Liberum habeo*.) Eroa on kuvailtu siten, että *have*-omistuksessa painopiste on omistajassa ja *belong*-omistuksessa omistettavassa (Heine 1997b: 30). *Belong*-lauseessa omistettava on siis yleensä definiittinen, kun se tavallisessa omistuslauseessa on indefiniittinen (Stassen 2011). *Belong*-omistuksessa myös omistaja voi olla indefiniittinen (Heine 1997a: 87). Erityiset *belong*-rakenteet lienevät olemassa ehkä juuri siksi, että varsinainen omistusrakenne on saanut kantaakseen niin paljon abstraktimpaa merkitystä kuin konkreettisen jollekulle kuulumisen. Clark (1978) kuitenkin epäilee, että tällainen rakenne on maailman kielissä harvinainen, kun taas *have*-omistus on hänen mukaansa universaalia.

2.2 OMISTUKSEN MERKITYS

Omistussuhde voi olla (1) pysyvä (lainvoimainen), tai (2) tilapäinen, tai (3) fyysinen hallussapito. Millerillä ja Johnson-Lairdilla on tästä tunnettu ja oiva esimerkkilause: (1) *He owns an umbrella but (2) she's borrowed it (3) though she doesn't have it with her* (Miller & Johnson-Laird 1976: 565). Näiden lisäksi voidaan erottaa (4) abstrakti omistaminen, jota esiintyy vaikkapa lauseessa *Minulla ei ole aikaa*.

Omistus voidaan edelleen luokitella (A) eroavaksi tai (B) ero(tt)amattomaksi eli luovuttamattomaksi (aliable/inaliable). Edellä mainitut lajit 1–3 ovat kaikki eroavaa eli luovutettavaa omistusta. Joskus erotellaan vielä

erikseen i) eroamaton (*pojan silmät*), ii) eloton eroamaton (*olohuoneen nurkka*) sekä iii) eloton eroava omistus (*olohuoneen tuolit*) (Heine 1997b: 35.) Osassa kirjallisuutta erottamatonta omistusta ei pidetä omistuksena lainkaan, sillä se on semanttisesti liian kaukana prototyypisistä käsitteistä, vaikka sitä useissa kielissä ilmaistaankin samanlaisilla tai riittävän samankaltaisilla strategioilla kuin prototyypistäkin.

Urpo Nikanne (1990: 183–185) jakaa possessiivisuuden semanttisen kentän seuraavasti: 1a) sosiaaliseen sopimukseen perustuva varsinainen omistus, 1b) luovutettava, tilapäinen hallussapito, 2a) erottamaton inherentti omistus (*pojan silmät*), 2b) elottoman tarkoitteen inherentti omistus (*olohuoneen nurkka*), 3) erottamaton ei-inherentti omistus (*pojan flunssa*), 4) tilan omistus (*housut ovat pojalle sopivat*), 5) mentaaliskommunikatiivinen possessiivisuus (*Ville kysyi sitä Maijalta*). Lajissa 2 inherentilla tarkoitetaan sellaista, joka on olennainen osa omistajaansa, ja jota siis ei voida irrottaa ilman, että omistaja ratkaisevasti muuttuu. Flunssa (laji 3) sen sijaan ei ole olennainen osa poikaa. Nikanne pitää analyysinsä loppuosaa hieman ongelmallisena ja epäilee, tulisiko lajeja 4–5 enää lukea possessiivisiksi ollenkaan.

Eroa eroavan ja eroamattoman omistuksen välillä pidetään suuressa osassa kirjallisuutta merkittävimpana semanttisena erona possessiivisuuden kentässä. Eroava omistus kohdistuu irrallisiin objekteihin, ja se voi alkaa ja päättyä (*minun autoni*), kun taas eroamaton omistus on käsite, joka ei voi (yleensä) lakata olemasta (*minun käteni*) (Heine 1997b: 35). Eroamaton omistus on selvästi abstraktimpaa ja kauempaa prototyypisistä omistuksen ideasta kuin eroava (Nikanne 1990: 184), ja monissa kielissä näitä ilmaistaankin erilaisilla strategioilla. Eroamattoman omistuksen ilmaukset saattavat sisältää vanhempaa, kieliopillistuneempaa ainesta kuin luovutettavan, ja rakenteellinen side omistajan ja omistettavan välillä on tiukempi (Nichols 1992: 117). Chappell ja McGregor (1996: 3, 9) pitävät erottamatonta omistusta käsitteellisesti kokonaan eri asiana kuin luovutettavaa omistusta. Ero ei siis ole pelkästään leksikon tasolla: monissa kielissä samoista jäsenistä voi rakentaa sekä erottamatonta omistusta että luovutettavaa ilmaisevat konstruktiot, koska rakenteelliset säännöt ovat erilaiset.

Toisaalta on huomattava, että kaikissa maailman kielissä ei ollenkaan erotella eroavaa ja erottamatonta omistusta. Heinen (1997b: 19) mukaan useammassa tehdään sen sijaan muodollinen ero ns. välttämättömän ja valinnaisen omistamisen välillä: esimerkiksi jokaisella on äiti, mutta jokaisella ei ole tytärtä. Niinpä ilmaisussa *naisen äiti* omistussuhde on välttämätön mutta ilmaisussa *naisen tytär* valinnainen. Aineistoanalyysi on osoittanut, että osakokonaisuusjako ei riittävästi korreloi erottamattomuus–eroavuus-jaon kanssa (Pajunen 2001: 256). Osakokonaisuussuhde ei itse asiassa välttämättä olekaan possessiivinen vaan meronyminen (Cruse 1986 :157). Käsitteinä ne ovat kuitenkin lähellä toisiaan, minkä kertoo jo se, että niin monet kielet koodaavat ne samoilla rakenteilla.

Heinen mukaan näyttää siltä, että jos kielessä on kaksi eri kieliopillista luokkaa ilmaisemaan eroavaa ja eroamatonta omistusta, jälkimmäinen on suljettu luokka (Heine 1997b: 10–12). Monissa kielissä eroava omistus koodataan kieliopillisesti, mutta eroamaton on nollamerkitty. Chappell ja McGregor (1996: 8) lukevat eroamattomasti omistettavaksi erityisesti ruumiinosat ja sukulaiset, näiden jälkeen kokonaisuuksien osat ja spatiaaliset suhteet, ja näiden jälkeen kulttuurisesti perustavanlaatuisimmat omat (esim. nuolet, kotieläimet). Heine (1997b: 10) luettelee lisäksi fyysiset tilat ja mielentilat sekä verbaaliset nominit (sellaisissa ilmauksissa kuin *potilaan parantuminen*).

Mainittujen lisäksi maailman kielissä voidaan erotella kieliopillisesti myös monia muita kategorioita: voidaan esimerkiksi koodata eri tavoin nykyistä, mennyttä tai tulevaa omistamista, henkilökohtaista tai yhteisön yhteistä omaisuutta (Heine 1997b: 23).

2.3 OMISTUKSEN ILMAISEMINEN MAAILMAN KIELISSÄ

Omistusta on tutkittu melko paljon sekä yksittäisissä kielissä että yleisessä kielitieteessä. Käsitettä ilmaistaan lähes kaikissa kielissä johdettuna konkreettisista rakenteista (Heine 1997b: 45). Vaikka kielissä tuntuu olevan yksi pääasiallinen strategia ilmaista prototyyppistä omistusta, eri kielten välillä on huomattavia eroja siinä, kuinka paljon muita strategioita on käytössä ja mihin niitä käytetään. Eri mallien esiintyminen riippuu joko tyylistä, omistuksen tyyppistä tai muusta semantiikasta. Tyypillistä on, että pääasiallisella mallilla ilmaistaan *have*-omistusta ja lisäksi toisella strategialla *belong*-omistusta.

2.3.1 Predikatiivinen omistus

Heine (1997b: 45–70) esittelee kahdeksan pääasiallista predikatiivisen omistuksen strategiaa, joista kukin kieli yleensä käyttää pääasiallisena strategianaan yhtä. Heinen esittelemät mallit ovat toimijamalli (Action), lokaatiomalli (Location), seuraajamalli (Accompanion), genetiivimalli (Genitive), tulosmalli (Goal), lähdemalli (Source), topiikkimalli (Topic) ja ekvaatiomalli (Equation) (osa suomennoksista omiani).

Toimijamallissa omistusrakenteen keskiössä on transitiiviverbi (lat. *habeo*, engl. *have*), joka on usein johdettu konkreettista hallussapitoa (tarttumista, löytämistä, voittamista tms.) merkitsevistä verbistä. Omistusta ilmaisevassa transitiivilauseessa omistaja on subjektina ja omistettava objektina: "*x takes y*". Lokaatiomallin mukaisessa omistusrakenteessa omistettava on subjekti, ja omistaja lokaatiota ilmaiseva komplementti: "*y is located at x*". Joissakin kielissä tällaiseen rakenteeseen kuuluu lisäksi esimerkiksi omistajan 'kotia' tai jotakin ruumiinosaa kuten 'kättä' tai 'päätä' merkitsevä sana, mikä korostaa historiallista yhteyttä konkreettiseen hallussapitoon. Seuraajamallin rakenne ilmaisee nimensä mukaisesti, että omistaja on ikään kuin omistettavan kanssa tai seurassa (tai omistettava omistajan kanssa): "*x is with y*" tai "*y is with x*". Tällaista omistusstrategiaa käyttävät esimerkiksi useat bantukielet.

Seuraavat neljä mallia sisältyvät yläkäsitteen alle, jota Heine nimittää eksistenssimalliksi. Eksistenssimallin omistuslause on usein samankaltainen kuin sitä käyttävien kielen olemista tai olemassaoloa ilmaiseva lause, sillä erotuksella, että omistuslauseessa on ylimääräinen argumentti, omistaja. Heine lukee eksistenssiluokkaan myös sellaiset kielet, jotka koodaavat omistajan objektin sijoihin. Genetiivimallissa omistaja on merkitty genetiiviin: "*x's y exists*". Esimerkiksi joruba ja turkki käyttävät tällaista rakennetta. Datiivimallissa omistaja on datiiivissa (tai benefaktiivissa): "*y exists for x*". Tällainen rakenne on lähellä lokaatiostrategiaa, eikä olekaan kiistatonta, että ne olisivat kaksi eri strategiaa: Heinen mukaan erona on se, että omistaja on lokaatorakenteessa komplementti mutta datiiivimallissa attribuutti. Lähdestrategia, jossa omistaja on esimerkiksi ablatiivissa – omistaja on jotakin, josta omistettava on peräisin – esiintyy verrattain harvoissa tunnetuissa kielissä: "*y exists from x*". Edelleen esimerkiksi kiinan ja japanin kielissä omistaja ilmaistaan lauseen topiikkina tai teemana, karkeasti sellaiseen tapaan kuin "*As far as x is concerned, y exists*". Tällaisessa lauseessa on kaksi erillistä subjektia, omistaja ja omistettava.

Viimeinen Heinen esittelemä strategia, ekvaatiomalli, esiintyy usein belong-tyyppisessä omistuksessa: "*y is x's*". Kieliä, jotka eivät käytä mitään mainituista strategioista, Heine kutsuu omistusstrategialtaan vaikeaselkoisiksi (vague). Osa niistä saattaa jopa käyttää rakennetta, joka suoraan sisältää sanan 'omistaja'.

Stassen (2011) esittelee morfosyntaktisin perustein luodun kategorian, jossa hän jakaa omistusta ilmaisevat strategiat hieman Heinesta poiketen neljään luokkaan. Ensimmäinen luokka on transitiivirakennetta käyttävät kielet ja kolme muuta erilaisin perustein eksistentiaalilauseita käyttävät kielet. Samaan jakoon ovat päätyneet myös muut, ja sen pohjalla on ajatus ns. *have*- ja *be*-kielistä: ensimmäiset käyttäisivät omistuskonstruktiossa transitiivirakennetta ja jälkimmäiset intransitiivirakennetta.

Stassen kutsuu ensimmäistä kolmesta eksistentiaalilausestrategiastaan obliikvi-strategiaksi. Hän jakaa tämän edelleen kahteen alastrategiaan: lokaation ja genetiivin avulla operoiviin. Stassen ei Heinesta poiketen kuitenkaan erota lokatiivi- ja dativirakennetta tässä toisistaan, vaan lukee ne samaan malliin kuuluviksi. Toinen intransitiiviv-strategioista on topiikkistrategia, jossa omistaja ilmaistaan eksistentiaalilauseen alussa topiikkina (siihen tapaan kuin ”*Jos Mikosta on puhe, rumat korvat*”). Kolmas strategia on konjunktionaalinen rakenne, jossa eksistentiaalilauseen kieliopillinen subjekti on omistaja, ja lauseeseen on liitetty konjunktio, jonka normaali merkitys on 'kanssa', 'myös' tai 'ja'. Konjunktioita siis todellakin käytetään kielessä yleensä yhdistämään erillisiä lauseita. Kyse on siis samasta luokasta, jota Heine nimittää seuraajamalliksi. Kaikissa näissä strategioissa käytetään siis eksistentiaalilauseita, jonka subjektina kahdessa ensimmäisessä on omistettava ja viimeisessä omistaja.

Lisäksi on Stassenin mukaan useita kieliä, joita ei voida sijoittaa selvästi pääluokkiin. Niiden omistusrakenteet ovat erityyppisesti kieliopillistuneita rakenteita. Pääasiassa tällaiset kielet muodostavat joko transitiivi- tai adjektiivivyyppisen rakenteen. Joissakin kielissä konjunktio muodostaa kliittinä olla-verbin kanssa transitiiviverbin, jonka subjekti on omistaja ja objekti omistettava. Toisissa kielissä taas omistettava näyttäytyy samoin kuin adjektiivi predikatiivina ollessaan. Nämä eivät kuitenkaan ole liian kaukana *have*-mallista tai konjunktivisesta mallista, joten Stassen analysoi ne pienellä varauksella niiden joukkoon.

Stassenin (2011) mukaanlukemista maailman kielistä 63 käyttää transitiiviv-strategiaa, 59 konjunktivivista omistusrakennetta, 48 topiikkirakennetta, 48 lokaatiiorakennetta ja 22 genetiivirakennetta. Euraasian ja Pohjois-Afrikan kielet käyttävät pääasiassa obliikvimallia (länsieurooppalaiset kielet, kuten englanti, poislukien). Topiikkimalli on yleisin Itä- ja Kaakkois-Aasian kielissä, mutta sitä esiintyy huomattavasti myös Amerikan kielissä sekä Länsi-Afrikassa. Konjunktionaalinen rakenne on yleisin Saharan eteläpuolisen Afrikan kielissä sekä Australiassa ja Uudessa-Guineassa. Transitiivimallinen omistus puolestaan on yleisintä Länsi- ja Keski-Euroopassa.

Omista S2-informanteistani (n=36) lähes puolet (15) puhuu äidinkielenään kieltä, joka ilmaisee omistusta lokaatiostrategian mukaisesti (suurin osa venäjää ja kurdia), näin myös suomen kielessä. Informanteista 8 puhuu äidinkielenään kieltä, jossa käytetään topiikkimallia (suurin osa indonesiaa) ja 8 kieltä, joissa käytetään toimijamallia eli transitiiviverbiä. Informanttien äidinkielistä 4 käyttää konjunktionaalista rakennetta ja 1 genetiivimallia. Luokittelua ei tosin kannata ottaa liian vakavasti, sillä kielet eivät mitenkään yksiselitteisesti tyydy

vain yhteen rakenteeseen, ja keräämäni tiedot perustuvat osittain yksinkertaistuksiin. Lisäksi ei liene varmuutta siitä, voiko tällaisesta rakenteellisesta samankaltaisuudesta tai erilaisuudesta olla hyötyä tai haittaa toisen kielen oppimisessa: oppija ei mitenkään välttämättä edes tunnista oman kieltensä rakenteen yhteyttä kohdekielen rakenteeseen. (Stassen 2011, Heine 1997b: 240–244, Mazzitelli 2012: 10, Ellis 1990: 26.)

2.3.1 Nominaalinen omistus

Nominaalinen omistus rakentuu pääasiassa samanlaisten kognitiivisten mallien varaan kuin predikatiivinenkin, joskaan toimijamalli, genetiivimalli ja ekvaatiomalli eivät ymmärrettävästi onnistu toimimaan nominaalilausekkeen pohjana (Heine 1997a: 97). Tyypillisesti näillä rakenteilla omistajan ja omistettavan välinen suhde on myös heikommin possessiivinen kuin predikatiivisessa.

Possessiivisissa nominaalilausekkeissa omistaja merkitään joko pääsanaan, määritteeseen, molempiin tai ei kumpaankaan. Nicholsin ja Bickelin (2011a) mukaanlukemissa kielistä suurin osa merkitsee määritteen, suuri osa pääsanana, vähemmistö kummatkin ja hyvin harva ei kumpaakaan. Suomi kuuluu tässä enemmistön joukkoon, sillä omistaja koodataan määritteeseen (*pojan kirja*), joskin joskus pelkkään pääsanaankin (*kirjani*) ja joskus molempiin (*hänen kirjansa*). Luultavasti tämän ominaisuutensa vuoksi suomi on päässyt Nicholsin ja Bickelin luokituksessa niiden kielten joukkoon, jotka merkitsevät sekä omistajan että omistettavan.

Nichols ja Bickel (2011b) esittävät myös, että monissa kielissä nominaalilausekkeen kieliopillinen muoto vaihtelee sen perusteella, mitä omistettavana on. Nominaalilausekkeella on yksi muoto, jonka aktivoivat suljettuun luokkaan kuuluvat lekseemit, ja toinen muoto, jota voidaan käyttää laajemmin monista sanoista. Usein suljettuun luokkaan luetaan erottomattomasti omistettavat, eli tyypillisesti ruumiinosat, spatiaaliset suhteet (*yläpuoli, alapuoli*) sekä sukulaisuussuhteet. Nichols ja Bickel esittävät kuitenkin, että joissakin kielissä jako ei ole binäärinen, vaan luokkia on useita. Lisäksi he painottavat, että vaihtelu ei pohjautu konstruktion semantiikkaan vaan omistettava sana määrää sen leksikaalisiin perustein.

3. OMISTUKSEN ILMAISEMINEN SUOMEN KIELESSÄ

Keskeisiä omistusrakenteita suomenkin kielessä ovat nk. omistuslause (*Minulla on kirja*), genetiivimääritteinen NP (*minun kirjani*) sekä omistuksen esittelevä predikatiivilause, jossa predikatiivi on genetiivissä (*Kirja on minun*). Nimitän työssäni kaikkia näitä konstruktioita omistusrakenteiksi, toisin kuin jossakin kirjallisuudessa (esimerkiksi Kelomäki (1997: 140) nimittää omistusrakenteeksi ainoastaan omistuslausetta). Indoeurooppalaisesta näkökulmasta saatetaan pitää erityisenä sitä, että meillä omistuslause ei perustu transitiiiviverbin vaan lokaatioadverbiaalin käyttöön, mutta maailman kielissä tämä ei ole erityisen poikkeuksellista, kuten edellä esitettiin. Sitä paitsi sama strategia esiintyy viron ja venäjän kielissä (jälkimmäisessä ilman kopulaa), jotka ovat keskeisiä S2-oppijoiden äidinkieliä.

Melko synteettisenä kielenä suomi suosii sijataivutusta, ja itse pidän kiinnostavana esimerkiksi omistuksen alkamisen, päättymisen ja siirtymisen taipuisaa ilmaisua adverbiaalein: *Isä antoi minulle rahaa, Minulle jäi rahaa, Minulta loppui raha, Minulta varastettiin rahat, Odotin isältä rahaa*. Ingon (2000: 279) mukaan tässä on kyse suomen kielessä vallitsevasta erityisestä alttiudesta nähdä ilmiöt ja asiantilat paikallisuhteina. Ingo väittää, että suomen kielessä omistussuhteen muuttumisen ilmaiseminen paikallisijaisin adverbiaalein synnyttää kielellisen maailmankuvan, jossa esineiden spatiaaliset tilat ja liikkeet ovat keskeisempiä kuin silloin, kun samoja sisältöjä ilmaistaan esimerkiksi prepositioiden tai toimijamallin mukaisesti *have*-tyyppisten verbien avulla. Toisaalta on vaikea sanoa, miksi tilanne olisi niin erilainen vaikkapa englannissa, jossa sekä spatiaalista siirtymistä, omistuksen siirtymistä että vaikkapa kommunikaation kulkemista ilmaistaan samoilla prepositioilla (*to, from*). Näkemystä vastustaa myös esimerkiksi Pajunen (2002: 565), jonka mukaan ei ole syytä väittää, että suomenkielinen maailmankuva olisi muita enemmän spatiaalisesti järjestäytynyt.

Mainittujen rakenteiden lisäksi omistusta voi ilmaista esimerkiksi verbeillä *omistaa, omata, kuulua (jollekulle)*, jotka koodaavat samaa omistussuhdetta kuin kopulaperusteinen omistuslause (Pajunen 2001: 257). *Omata-* ja *omistaa*-tyypit ovat Heinen strategijaon perusteella toimijamalleja, transitiiivilauseita (esim. Pajunen 2001: 259). Näitä verbejä tunnutaan käytettävän arkikielessä ehkä tyypillisemmän adessiivirakenteen asemesta: *Omistatko tyttöystävää? Koirasi omaa ihanan luonteen*. Verbin *omistaa* prototyyppisin merkitys liittyyneen kuitenkin legitimiin omistukseen, ei esimerkiksi sukulaisuussuhteisiin tai hallussapitoon. Nykysuomen sanakirja (1965) antaa verbille *omistaa* esimerkiksi seuraavat merkitykset:

- 1) ilmaisemassa, että objekti on täysin subjektin oma, 2) ottaa omakseen, vallata,
- 3) ilmoittaa, väittää omakseen, 4) myöntää, tunnustaa omakseen.

Vastoin omaa oletustani Nykysuomen sanakirja antaa kuitenkin sekä *omistaa-* että *omata-*verbeille legitiimisen omistusmerkityksen lisäksi myös normaalia omistusrakennetta mukailevan merkityksen. Vaikka kyse tässä siis olisikin indoeurooppalaisuudesta, kyseessä on vanha käyttö eikä pelkästään vuosituhantemme uusi anglismi. *Kuulua-*verbillä ilmaistaan belong-omistusta, ja rakenteena on Heinen ekvaatiomalli. Verbillä ilmaistaan allatiivin yhteydessä pysyvää omistusta ja illatiivin yhteydessä usein osa–kokonaisuussuhdetta, pääasiassa elottoman tarkoitteen.

Omistuksen alkamista ja päättymistä voidaan suomessa ilmaista transaktioverbeillä, esimerkiksi *antaa, lainata, ostaa, ottaa, saada, varastaa, vuokrata*. Nämä ovat transitiiiverbejä, joiden objektina on omistettava. Omistaja ja uusi omistaja sijoittuvat subjektin ja erilaisten adverbiaalien paikalle merkityksestä riippuen, mutta mitkään jäsenet eivät ole pakollisia.

3.1 OMISTUSLAUSE

Prototyypisin omistuslause muodostetaan suomen kielessä Heinen lokaatiomallin tapaan (*Minulla on kirja*). Tyypillisesti konstruktion aloittaa obliikvi, omistajaa ilmaiseva NP, joka on adessiivissa, ja jota näin ollen kutsutaankin omistajanadessiiviksi. Tätä seuraa kongruoimaton *olla*-kopula yksikön 3. persoonassa. Omistettava on NP, joka on analysoitavissa kielipilliseksi subjektiksi, mutta sen sija määräytyy objektisääntöjen mukaisesti nominatiiviksi tai partitiiviksi. Lauseenaloittajana omistaja siis tyypillisessä omistuslauseessa on topiikki eli teema.

Lauseet *Pöydällä on kirja* ja *Minulla on kirja* ovat syntaktisesti samanmuotoiset. Suomen kielen peruslausetyypityksessä näitä nimitetään usein eksistentiaalilauseeksi ja omistuslauseeksi. Lausetyypiajattelu pohjautuu konstruktiokielioppiin, jonka mukaan kieli koostuu skemaattisista yksiköistä: lausetyyppi on yksi kielellinen merkki siinä missä esimerkiksi sanakin (esim. Goldberg 1995). Eksistentiaalilause ja omistuslause ovat keskeisiltä ominaisuuksiltaan samanlaisia monissa kielissä (Clark 1978). Omistuslause on monissakin, eri kielikuntiin kuuluvissa kielissä, sukua lokaaliselle *jossakin on jotakin* -lauseelle (Heine 1997b: 50). Omassa työssäni omistusta ja lokaatiota ilmaisevien muodoltaan samankaltaisten lauseiden erot ja yhtäläisyydet muodostuvat merkittäväksi kysymykseksi.

Iso Suomen Kielioppi ja monet muut pitävät omistuslausetta eksistentiaalilauseen alatyypinä (ISK: 850). Tätä on perusteltu sillä, että sekä eksistentiaali- että omistuslause alkavat paikallissijaisella adverbialilla, ja objektinsijainen subjekti sijoittuu verbin jälkeen. Verbi ei kummassakaan kongruoi monikollisen nominatiivisubjektin kanssa. Kielteisissä lauseissa NP on molemmissa lauseissa tavallisesti partitiivissa (*Minulla ei ole lompakkoa*), tosin osassa omistuslauseita se voi olla nominatiivissakin (*Minulla ei ole paha olo*). (ISK: 852–854, 880.)

Omistuslauseen käsittäminen eksistentiaalilauseen alatyypiksi on toisaalta perusteltua, mutta toisaalta kielenpuhujat selvästi ovat tietoisia lauseiden erilaisista funktioista, joten niiden esittäminen samana lausetyypinä on mielestäni arki-intuition vastaista. Näin argumentoi myös Lauranto (1997: 122). Hänen mukaansa omistusrakenne muistuttaa oppijoiden näkökulmasta pikemminkin sellaisia lauseita, joissa subjekti on merkitty ja objekti merkitsemätön (esim. lauseet tyyppiä *Minun täytyy ostaa paita*). Lauranto tutki asiaa lyhyesti suomenoppijoiden parissa ja totesi, että omistusrakenteen omistettava, kieliopillinen subjekti, analysoitiin kaikista verbinjälkeisistä nominaalilausekkeista useimmin objektiksi. Eksistentiaalilause on hänen mukaansa paljon selvemmin mielletävissä hengeltään intransitiivilauseeksi.

Silloin, kun lauseen muodollisena subjektina on persoonapronomini, huomataan, että eksistentiaalilause ja omistuslause käyttäytyvät syntaktisesti eri tavoin: *Huoneessa olet sinä.* vs. *Minulla on sinut.* Eksistentiaalilauseessa vebi kongruoi subjektin kanssa, mutta omistuslauseessa ei. Lisäksi eksistentiaalilauseessa persoonapronomini on nominatiivissa ja omistuslauseessa akkusatiivissa. Vaikka persoonapronomineja käytetään toki näissä asemissa suhteellisen harvoin, vertailu paljastaa, että eksistentiaalilauseen muodollinen subjekti on tosiaan subjektimaisempi ja omistuslauseen muodollinen subjekti vastaavasti hitusen objektimaisempi. Omistuslauseen omistettava NP on selvästi määräisempi ja eksistentiaalilauseen subjektipaikkainen NP selvästi epämääräisempi. Tähän päätyvät myös Hakulinen ja Karlsson (1979: 96), ja vaikka Iso Suomen Kielioppi analysoi omistuslauseen eksistentiaalilauseeksi, sekin kuvailee nämä eroavat piirteet tarkasti (ISK: 853).

Tärkeimpiä eroja eksistentiaalilauseen paikkaa ilmaisevan adverbialin ja omistuslauseen omistajaa ilmaisevan adverbialin välillä on se, että omistajan tarkoite on tyypillisesti elollinen (ei kuitenkaan aina, esim. *Yliopistolla on rehtori*, tähän palataan myöhemmin). Lokatiivisen tai toisaalta habitiivisen merkityksen muodostuminen tuntuu usein riippuvan juuri tästä. Lause *Tällä tiellä on paljon lapsia* tulkitaan eksistentiaalilauseeksi: tie on paikka, jossa lapset ovat. Sen sijaan lause *Tällä miehellä on paljon lapsia* tulkitaan sukulaisuussuhdetta ilmaisevaksi

omistuslauseeksi, ei niin, että mies olisi jokin paikka, jossa lapset kiipeilisivät. (Toisaalta on myönnettävä, että tässä ero johtuu myös tarkoitteiden muusta semantiikasta: 'tie' on "yläpintakorosteinen entiteetti" (Lauranto 1997: 88), ja näin ollen tulkinta on vahvemmin juuri lokaatiohakuinen, ja vastaavasti 'mies' ei ole yläpintakorosteinen entiteetti). Runossa tai sadussa voisi kuitenkin olla tilanne, jossa tiellä on omia lapsia, vaikkapa pieniä polkuja: tie olisi siis inhimillistetty.

Elollisuus on yksi subjektille usein asetetuista tyypillisistä ominaisuuksista. Subjektia ei tarvitsekaan välttämättä analysoida pelkästään sijamuotonsa ja kongruenssin perusteella, vaan se voidaan analysoida myös konstruktiokohtaisesti. Tällä tavoin tulkittuna esimerkiksi genetiivisubjekti ja eksistentiaalilauseen e-subjekti (tai e-NP) ovat myös omissa konstruktioissaan subjekteja, ja jopa omistajanadessiivia voidaan pitää obliikvisubjektina (Helasvuo & Huumo 2010: 165, 167, 191). Obliikvisubjektit eivät ole maailman kielissä aivan tuntemattomia (Vilkuna 2000: 158). Omistuslauseen voidaankin ajatella sijoittuvan johonkin SVO-lauseen ja eksistentiaalilauseen välille (Huumo 1994: 374), siinäkin tapauksessa ettei edusta koulukuntaa, joka jaottelee suomen lauseet vain kahteen eri luokkaan.

Verbi ei omistuslauseessa kongruoi monikollisen nominatiivisubjektin kanssa (*Minulla on suuret velat*). Jos taas omistaja on joukko, ja omistettava NP on monikon nominatiivissa, se tulkitaan siten, että kukin omistajajäsen omistaa yhden omistettavan jäsenen: vrt. *Meillä on uusi auto* vs. *Meillä on uudet autot* (ISK: 854). Omistettava NP voi joskus saada myös possessiivisuffiksin, yleensä kuitenkin ei (*Minulla on periaatteeni* vs. *Minulla on periaatteita*) (Kelomäki 1991: 141). Tällöin on kyseessä erikoiskäyttö, joka korostaa omistussuhdetta, ja jossa omistettava tuntuu merkitsevän rajatumpaa, definiittistä tarkoitetta. Joissakin uralilaiskielissä possessiivisuffiksi liittyy aina omistettavaan predikatiivisessa omistusrakenteessa (Inaba 1998: 148), ja näissä kielissä omistaja voidaan tällöin jättää joskus merkitsemättäkin, suomessa siis kuitenkin ei. Tämä myös nimenomaan vähentää omistuslauseen subjektin subjektimaisuutta, koska muuten omistusliitteellä voidaan koodata objekti subjektin omistamaksi, mutta ei päinvastoin (Vilkuna 2000: 157).

Omistuslause voi alkaa omistettavaa ilmaisevalla NP:lla, jolloin omistettava nostetaan siis lauseen teemaksi. Tällöin kyse on yleensä tilapäisestä hallussapidosta eikä pitkäaikaisesta omistuksesta (*Avaimet ovat isällä*). Omistettavan voi toki nostaa lauseen teemaksi muistakin syistä, mutta mukana säilyy yleensä tilapäisyyden tuntu. Verbi kongruoi nyt monikon nominatiivissa olevan NP:n kanssa, mikä antaa ymmärtää, että nyt omistettavasta on tullut huomattavasti enemmän subjektinomaisen, mikä johtunee verbinetisyydestä. (ISK: 854.)

Omistuslauseessa voi lisäksi olla toinenkin lokatiiviadverbiaali, esimerkiksi *Minulla on haava kädessä* tai *Minulla on kirja laukussa*, *Minulla on sinun sateenvarjosi mukana*. Ensimmäisessä lauseessa lokatiiviadverbiaali on erottamattomassa suhteessa omistajaan nähden (Siro 1977: 67). Jälkimmäisissä lauseissa kyseessä on tilapäinen hallussapito, jonka voisi analysoida myös osaksi lokaalista suhdetta (Inaba 1998: 167). Sellaisissa uralilaiskielissä, joissa have-omistusta ilmaistaan genetiivimallin avulla, ei tyypillisesti voi ilmaista tilapäistä hallussapitoa tavallisella omistuslauseella, vaan tässä saatetaan käyttää lokaatiomallia. Myös virossa adessiiviomistus on kieliopillistunut rakenne, ja puhtaan hallussapidon yhteydessä on käytettävä 'käsi'-sanaan pohjautuvaa postpositioilmaisua (Inaba 1998: 169). On syytä olettaa, että suomalais-ugrilaisissa kielissä lokaatiomalli onkin alunperin ollut olemassa ilmaisemassa vain tilapäistä omistusta, lokatiivista funktiota (Inaba 1998: 172). Tämän perusteella voisi ajatella, että suomen omistuslause on tässä vaikutuspiiriltään melko laaja sukukieliinsä verrattuna.

3.1.1 Abstrakti omistus

Abstraktissa omistuksessa ”omistettava” on jotakin ei-konkreettista, esimerkiksi mielentila: *Minulla on vilu*, *Minulla ei ole aikaa*, *Minulla ei ole lupa(a) käyttää sitä*, *Minulla on ollut hyvä tuuri*, *Minulla on tarkoitus siivota*, *Minulla on huomenna englannin tunti*. Omistettavana voi olla myös jokin omistajalle ulkoinen tapahtuma: *Hän on minulle kuollut*. Abstraktia omistusta ilmaistaan suomessa vain kopulaomistuslauseella, joka on syntaktisesti kiteytynein omistusilmaus (ISK: 855). Luen abstraktin omistuksen piiriin myös erilaisten sairauksien tai vammojen omistamisen: *Minulla on syöpä*, *Minulla on luunmurtuma*, mutta sellaiset rakenteet kuin *Minulla on jalka poikki* on ehkä luontevampi analysoida konkreettiseksi, erottamattomaksi omistukseksi. Tässä yhteydessä on toisissa murteissa käytetty myös lokaalisemmaksi tulkittavaa sisäpaikallissijaa: *Lumikissa on keuhkotauti*.

Abstrakti omistus aiheuttaa paljon hankaluuksia, ja sitä on yritetty määritellä milloin mitenkään. Nikanteen (1990: 184) konseptuaalisen semantiikan analyysi erottaa abstraktin omistuksen kokonaan prototyyppisestä omistamisesta, koska ne ovat semanttisesti niin kaukana toisistaan. Hänen mukaansa abstraktissa omistuksessa kyse on pikemminkin kommunikaatiosta tai mentaalisisistä tiloista. Samaan ovat päätyneet aiemmin Hakulinen ja Karlsson (1979: 98), jotka sijoittavat abstraktit omistuslauseet kokijalauseiksi, samaan kategoriaan, johon sijoittuvat esimerkiksi lauseet tyyppiä *Minua onnisti* ja *Minulle kävi hassusti*. Kelomäki (1997: 140) toteaa, että on tiedettävä koko lauseen merkitys, ennen kuin voidaan arvioida, onko adessiivi rooliltaan omistaja vai ei. On totta, että abstraktin omistuksen kohdalla omistuksen konsepti alkaa entistä enemmän muistuttaa myös lokaation konseptia.

Itse olen kuitenkin käsitellyt abstraktia omistusta tässä työssäni siinä missä prototyypistäkin, syntaktinen skeema on kuitenkin selvästi sama, ja myös semanttiset roolit ovat usein molemmissa samanlaiset. Myös useimmissa suomen alkeisoppikirjoissa abstraktit omistuslauseet esitellään samalla kuin konkreettisetkin. Tämä saattaa joskus herättää kysymyksiä ensimmäisillä tunneilla, mutta ei yleensä myöhemmin. Oppijoilla voi tietysti olla mielessään joko kaksi erillistä konstruktia tai yksi sama, mutta he päätyvät yhtä kaikki samaan lopputulokseen. Sanni Sikiö (2008: 45) havaitsi pro gradu-tutkielmassaan, että YKI-testien kirjoitelmissa käytetyistä omistusrakenteista merkittävä tai jopa suurin osa oli kaikilla tasoilla nimenomaan abstraktia omistusta. Sen perusteella voidaan siis ajatella, että skeema on todellakin frekventti ja sellaisena oleellinen osa rakenteen hahmottamista.

Edellä esitin, että omistuslauseissa omistajan tarkoite on yleensä elollinen. Näin ei ole välttämättä abstraktin omistuksen kohdalla. Jos sekä omistaja että omistettava ovat abstrakteja käsitteitä, omistuslause on mahdollinen, esimerkiksi: *Teoilla on seurauksensa, Hankkeella on mahdollisuus onnistua, Sanalla on ilmaisuvoimaa*. Toisaalta elollisista tai elottomista omistajista ei olekaan mielekästä puhua tässä yhteydessä, sillä abstraktiot eivät ole selväsi kumpiakaan. Tässäkin tapauksessa kuitenkin kiteytynein omistusrakenne on ainoa sopiva, esimerkiksi predikatiivilauseita (**Ilmaisuvoima on sanan*) ei ole mahdollista muodostaa.

Abstraktia omistusta ilmaistaan myös rakenteilla, joihin kuuluu erillinen komplementti: *Minulla on pää kipeä, Minulla on tilanne hallussa, Minulla on auto rikki, Minulla on laukku valmiina, Minulla on keittiö siivottavana, Minulla on sinulle ongelma ratkaistavaksi*. Millainen semanttinen omistussuhde näissä lauseissa esiintyy, on kieltämättä syvällinen kysymys. Omistuslauseelliset fraasit eivät kuitenkaan liene erityisen suomalaisia, sillä esimerkiksi mainitsemani lauseet voi kaikki ilmaista englanniksi *have*-rakenteen avulla.

3.1.2 Habitiiviadverbiaalit

Omistuslauseessa semanttista toimijaa, omistajaa, kuvataan adverbialilla, joka on adessiivissa: *Minulla on uusi lompakko*. Adessiivin lisäksi adverbialia voi olla muissakin ulkopaikallissijoissa (*Minulta katosi lompakko, Lainasin lompakkoni äidille*). Näissä on kyse omistus- (tai hallussapito-) suhteen muuttumisesta, eikä niitä voi pitää enää omistuslauseena, vaan sen kaltaisina rakenteina. Fennistiikassa näitä on totuttu nimittämään habitiiviadverbiaaleiksi.

Tällainen adverbiaali voi sijaita lauseessa monenlaisina täydennyksinä: *Klamydia on naisilla oireeton, Jääkaapissa on sinulle ruokaa* (ISK: 937). Kun lause *Hänellä on harmaa tukka* on selvästi omistuslause (ilmaisee elollisen erottamatonta omistusta), tulkitaan lause *Tukka on hänellä harmaa* se sijaan mieluummin predikaatiivilauseeksi, jossa on erillinen adverbiaali. Edellisissä lauseissa merkitys on kyllä jollain lailla possessiivinen, mutta adverbiaaleilla on toki myös muuta merkitystä muissa yhteyksissä.

Omistuslauseen predikaatti on aina *olla*-kopula, kun taas ablatiivi- ja allatiivirakenteet vaativat predikaatin, joka kuvailee, millaisesta omistuksen muuttumisesta kulloinkin on kyse. Omistajanadessiivi on myös muita datiiwiadverbiaaleja subjektinomaisempi, sillä se on omistuslauseen välttämätön lauseenjäsen (**on kirja*), mutta muut datiiwiadverbiaalit ovat yleensä valinnaisia lisäyksiä (*Lainasin lompakkoni*). Aina ablatiivi- ja allatiivisijaiset adverbiaalit eivät ilmaise omistussuhteen muuttumista: *Minulta puuttuu taitoa, Minulle jäi nälkä* (ISK: 853). Näyttää siltä, että tällaiset rakenteet ilmaisevat kaikenlaisia omistuksen lajeja, ja niitä voidaan itse asiassa käyttää lähes kaikissa samoissa tilanteissa kuin prototyyppistä omistuslausettakin. Lisäksi on lauseita tyyppiä *Yrjöllä halvaantuivat jalat*: Yrjöllä on siis edelleen jalat, mutta halvaantuneina (Nikanne 1990: 191).

Samanlaisia elollistarkoitteisia adverbiaaleja vilisee kielessä: *Minulla lähtee juna, Minulta meni hermot, Meillä julkaistaan artikkeli*. Rakenteen pohjana voi kuvitella olevan genetiivilausekkeen: *Minun junani lähtee, Minun hermoni menivät, Meidän artikkelimme julkaistaan*, minkä vuoksi on luontevaa ajatella, että niissäkin on kyse omistuksesta. Esimerkiksi Huumo (1994: 364) pitää näitäkin esimerkkinä tilan omistamisesta. Lauseet tyyppiä *Minulla särkee päätä* (tai *Minun särkee päätä*) lienee mielekkäämpää analysoida nimenomaan abstraktin omistuksen erikoistyyppiksi kuin esimerkiksi generiseksi lauseeksi, jossa *minulla* toimisi jonkinlaisena lokatiividverbiaalina. Joissakin pohjoisen murteissa olen rakennetta käytetään jopa tunnekausatiivin asemesta: *Minulla väsyttää*. Toisaalta, jos omistuslause analysoidaan edelleen eksistentiaalilauseeksi, eksistentiaalilauseessa verbien moninaisuus ei taida olla ollenkaan tavatonta (esim. *syntyä, löytyä, näkyä, kuulua, sattua, ilmetä*): mutta tämä venyttäne lauseoppia yli miellyttävien rajojen. (Adverbiaaleista valinnaisina argumentteina esim. Vilkuna 2000: 167–168.)

Itse olen työssäni kiinnostunut sellaisista adverbiaaleista, jotka liittyvät joko omistettavan omistussuhteen muuttumiseen tai objektin spatiaaliseen siirtymiseen elollistarkoitteiselle tai elollistarkoitteiselta, sijakieliopin mukaisesti nämä voisivat olla hyötyjän ja lähteen rooleissa. Tässä on kyse paitsi suunnan ilmaisemisesta, myös omistussuhteen laajentamisesta. On toki myös samantyyppisiä elollistarkoitteisia adverbiaaleja, joissa voidaan

ajatella esiintyvän abstraktin omistussuhteen kaltainen merkitys, tyyppiä *kysyä häneltä, soittaa hänelle*. Itse olen kuitenkin tarkastellut vain adessiiviadverbiaalia kommunikatiivisten tai mentaalisten tilojen yhteydessä, ja muita adverbiaaleja konkreettisen omistussuhteen yhteydessä.

3.2 OSA–KOKONAISUUSLAUSE

Osa–kokonaisuuslauseiksi nimitän sellaisia lauseita, joissa ilmaistaan omien osiensa omistamista: *Minulla on korvat; Talossa on katto*. Useimmiten ulkopaikallissijaiset adverbiaalit kuvaavat suomessa elollistarkoitteista omistajaa ja sisäpaikallissijaiset elotontarkoitteista ”omistajaa”. Osa–kokonaisuussuhteessa voi olla kyse toisaalta erottomattomasti kuulumisesta (*Veitsessä on pitkä terä*), tai muunlaisesta kokonaisuuden muodostamisesta (*Joukkueessa on yhdeksän pelaajaa*) (ISK: 853). Tällaisissa lauseissa elollisuus on suomessa todellakin merkittävä piirre: esimerkiksi englanninkieliset lauseet *John has blue eyes* ja *That tree has strong branches* ovat lähemmin samanmuotoisia kuin suomen *Jonnella on siniset silmät* ja *Tuossa puussa on vahvat oksat*.

Suomenkielisessä kirjallisuudessa on usein käytetty juuri termiparia elollinen – eloton (vrt. animate – inanimate). Toinen, harvemmin käytetty nimityspari on intentionaalinen – ei-intentionaalinen. Jälkimmäinen pari on siinä mielessä täsmällisempi, että esimerkiksi kasvit ovat elossa, mutta eivät intentionaalisia omistajia, ja siksi kasvitarkoitteisista sanoista muodostetaan mieluummin inessiiviadverbiaali kuin omistajanadessiivi. Toisaalta esimerkiksi tietokoneet ovat nykytietämyksen valossa elottomia esineitä, vaikkakin niitä saatetaan pitää intentionaalisina toimijoina (*Mikäs hätä sun koneella on?*). On tietysti epäselviä tapauksia, ainakin omassa aineistossani suomalaislastenkin mielestä *?Puulla on lehdet* (vs. *Puussa on lehdet*) on mahdollinen, ja toisaalta *Sikiöllä on varpaat* (vs. *?Sikiössä on varpaat*) lienee ainoa luonteva rakenne, vaikkakin sikiön intentionaalisuus on ainakin keskustelun-, ellei suorastaan kyseenalaista. Jatkumo näyttää kuitenkin olevan sellainen, että mitä inhimillisempi eli vapaatahtoisempi, intentionaalisempi, omistajan tarkoite on, sitä varmemmin omistajanadessiivi on luontevampi osa–kokonaisuuslauseissa, ja mitä esinemäisempi tarkoite on, sitä luontevampi vastaavasti inessiiviadverbiaali on.

On huomattava, että intentionaalis- ja ei-intentionaalitarkoitteiset omistajat erotellaan toisistaan muodollisesti selvimmin juuri osa–kokonaisuuslauseissa. Ei-intentionaaliset omistajat näyttävät nimittäin olevan mahdollisia muissa omistusrakenteissa: *Yhtiöllä on vahva johtaja, Oopperatalolla on tässä loistava paikka*. Voidaan keskustella loputtomiin siitä, kuinka inhimillistettyjä tai intentionaalisia toimijoita yhtiö ja oopperatalo

esimerkkilauseissa ovat, mutta selvästi nämä kyllä ovat omistuslauseita. Intentionaaliset entiteetit voivat kuitenkin omistaa paljon laajemmin ja erilaisiin kategorioihin kuuluvia omistettavia kuin ei-intentionaaliset, joten prototyypisempi omistaja on ehdottomasti intentionaalinen.

Aineistoni perusteella näyttää seuraavan hämmennystä erityisesti sellaisissa lauseissa, joissa omistaja ei ole yksiselitteisesti yksittäinen intentionaalinen olento: ainakin ihmisjoukot (perhe, joukkue) näyttävät omista tehtävissään tulevan tulkituksi sekä intentionaaliseksi olioiksi että elottomiksi kokonaisuuuksiksi. Tällaisia ovat ilmeisesti myös esimerkiksi yhtiöt ja valtiot, jotka toisaalta mielletään yhtenäisiksi toimijoiksi ja toisaalta useiden erillisten ihmisten muodostamaksi joukoiksi tai jopa paikoiksi. On lauseita, joissa ei ole yksiselitteisen helppoa määrittellä, onko lokationaalinen eksistentiaalilause vai omistuslause parempi tulkinta, tai toisaalta mitä kahden tulkinnan tai kahden vaihtoehdoisen muodon ero lopulta tarkoittaa (miksi *Suomella on pääkaupunki* mutta *Suomessa on kaksi virallista kieltä?*). Myös Ison Suomen Kieliofin (ISK: 938) mukaan elotontarkoitteisten adverbiaalien tapauksessa suhde käsitetään sekä habittiiviseksi että lokatiiviseksi, eikä käsitteitä ole helppo erottaa toisistaan.

Tämä saattaa kertoa myös lokatiivisen ja habitatiivisen merkitysvarannon yleensä läheisestä sukulaisuudesta. On esitetty, että omistaminen ja lokaatio ovat jopa universaalisti sukulaiskäsitteitä (esim. Clark & Clark 1978: 245), joskaan oletus ei kestä aivan kaikkien kielten pohjalta tarkasteltuna (esim. Heine 1997b: 42). Monissa kielissä näitä kuitenkin ilmaistaan samankaltaisella rakenteella, tai omistusrakenne on johdettu konkreettista sijaintia merkitsevistä rakenteista, tai vähintäänkin kielessä on olemassa joitakin metaforisia lauseita, joissa lokationaalisuuden ja possessiivisuuden suhde käy ilmi. Omistuksessa voidaan ajatella olevan kyse metaforisesta paikasta, jossa omistettava ikään kuin sijaitsee (esim. Kelomäki 1997: 142). Esimerkiksi maa-alueen haltuunotto merkitsee oikeastaan sitä, että maa-alue siirretään yhteisessä käsitysmaailmassa abstraktiin paikkaan, joka on nyt uuden omistajan. Toisaalta useissa kielissä lokaatio- ja omistusrakenteiden morfosyntaktiset säännöt ovat erilaiset, vaikka rakenteet saattavatkin yksinkertaistettuna näyttää samankaltaisilta (Heine 1997b: 41– 42). Kaikki "intentionaaliset paikat" eivät ole omistajia, joskus ne voivat olla vain paikkoja. Monissa sellaisissakin kielissä, joissa omistus- ja lokaatiosuhteita merkitään samantapaisilla rakenteilla, lokationaaliset todella voidaan erottaa possessiivista (esim. Tham 2009). Myös suomen kielessä kyse on selvästi kahdesta erillisestä käsitevaruudesta, koska on mahdollista, että samassa lauseessa on sekä possessiivinen että lokatiivinen komplementti, eikä niiden erottaminen toisistaan ole yleensä koskaan samanmuotoisuudesta huolimatta ongelmallista (*Minulla on moottorisaha mökillä, Yhtiöllä on toimitilat Vantaalla*).

Laurannon (1997: 120) mukaan suomenoppijan on hyödyllisempää tajuta inherentin (erityisesti

sisäpaikallissijoilla ilmaistavan) omistuksen ja spatiaalisuuden yhteys kuin se, miten ne eroavat toisistaan. Hänen mukaansa ei ole järkevää keksiä oppimiskontekstissa sellaista kategoriaa, joka ei reaalistu morfosyntaksissa.

Peruskoulun äidinkielen opetuksessa ja joskus myös suomi toisena kielenä -opetuksessa on saattanut syntyä sellainen harha, että suomen paikallissijajärjestelmä käsittää kaksi (tai oikeastaan kolme, jos yleiset paikallissijat essiivi, partitiivi ja translatiivi otetaan mukaan) analogista sarjaa: sisäpaikallissijat ja ulkopaikallissijat. Näyttää kuitenkin siltä, että sisäpaikallissijat kyllä ilmaisevat usein spatiaalisuutta, mutta ulkopaikallissijojen käytöstä suurempi osa on itse asiassa abstraktia, esimerkiksi juuri possessiivisuuden ilmaisemista (esim. Karrimaa 2011: 78, Siro 1964: 33). Siro (1964: 30) on jopa sitä mieltä, että sisäpaikallissijojen ensisijainen funktio on spatiaalinen ja ulkopaikallissijojen habitiivinen, eikä ole välttämätöntä, että ulkopaikallissijojen alkuperäinen tehtäväkään olisi ollut spatiaalisuuden ilmaiseminen (Leino 1993: 276). Näin olleen habitiivinen funktio ei edes olisi tulkittavissa metaforiseksi.¹ Toivainen (1980) esittää esimerkiksi, että suomalaisessa lapsenkielessä ensimmäinen puheeseen ilmaantuva abstrakti sijamuotojen käyttö olisi juuri adessiivin omistajakäyttö. Se ilmestyisi keskimääärin aiemmin kuin jopa osa spatiaalisesta käytöstä (ensin illatiivi ja inessiivi spatiaalisessa käytössä, sitten adessiivin omistajakäyttö, sitten muut paikallissijat). Muiden habitiiviadverbiaalien käyttö ilmaantuu Toivaisen mukaan kylläkin vasta myöhemmin.

Se, että osa–kokonaisuuslauseen ei-intentionaalista omistajaa ilmaistaan yleensä sisäpaikallissijoin, on erittäin mielenkiintoista siinä mielessä, että monissa uralilaiskielissä samanlainen omistuslause käy aina riippumatta omistajan tarkoitteen intentionaalisuudesta. Rakenne merkitsee näissä kielissä siis yksinomaan omistus- tai osa–kokonaisuussuhdetta, ei intentionaalisen olennon omistamista. Ylipäänsä systeemi, jossa ulkopaikallissijaisia adverbiaaleja käytetään elollistarkoitteisten yhteydessä, ei suinkaan koske edes kaikkia sukukieliämme (Inaba 2001: 27). Monissa toisissa itämerensuomalaisissa kielissä, jopa virossa, omistajanadessiivi käy yhtä hyvin myös elottomille tarkoitteille (Inaba 1998: 170). Esimerkiksi unkarin kielessä genetiivimalli on normaali strategia tavallisessa omistuslauseessa, mutta kielessä on olemassa myös vaihtoehtoinen lokatiivirakenne. Jos omistaja on ei-intentionaalinen, unkarin kielessä genetiivirakenteella muodostetaan omistussuhteen kaltaisempi osa–kokonaisuussuhde, ja lokatiivirakenteella taas lähinnä lokatiivis-eksistentiaalinen suhde. Edellinen on siis sovittu konsepti, jälkimmäinen havaittu. (Inaba 1998: 170– 171.) Myös muissa itämerensuomalaisissa kielissä Inaba on

¹ Professori Antti Leino valaisi minulle, että jo Esaias Hildeenin suomen sijamuotoja käsittelevä väitöskirja *De declinatione nominum, inprimis Fennicorum* (1797) esittelee ulkopaikallissijojen pääasialliseksi käytöksi abstraktit käytöt.

osoittanut samanlaista vaihtelevuutta. Suomen kielessä ulkopaikallissijoja käytetään nimenomaan elollisuuden ilmaisimena, mutta muissa itämerensuomalaisissa kielissä käyttö riippuu possessiivisuuden vs. lokaalisuuden ilmaisemisesta, ja näin ollen myös elollistarkoitteen kohdalla voidaan puhua puhtaasta osa–kokonaisuussuhteesta tai hallussapidosta, ei possessiivisuudesta. (Inaba 2001: 55.)

Kiinnostavaa on, että Inaba (1998: 174) arvasi viitisentoista vuotta sitten kuuntelemansa puhekielen perusteella suomenkin olevan kehittymässä siihen suuntaan, että omistajanadessiivia voisi käyttää myös elotontarkoitteisten omistajien yhteydessä, joskaan hän ei esitä tästä selkeitä esimerkkejä. Joka tapauksessa toisin päin tämä ei liene ainakaan vielä mahdollista: suomen kielessä systeemi, jossa elollistarkoitteiset yleisesti kauttaaltaan merkitään ulkopaikallissijoilla, lienee niin vakiintunut, että siitä poikkeavuutta on pidettävä virheenä (Inaba 2001: 54).

3.3 GENETIIVIRAKENTEET

Työssäni olen keskittynyt enemmän erilaisten omistuslauseiden ja osa–kokonaisuussuhteita ilmaisevien lauseiden analyysiin kuin genetiivirakenteisiin, vaikkakin genetiivimääritteinen NP onkin luonnollisesti kielen yksi keskeinen omistusta ilmaiseva konstruktio. Osasyyn omaan rajaukseeni on se, että genetiivirakenteet ulottuvat niin laajalle possessiivisen kentän ulkopuolelle, että niiden analysointi vaatisi kokonaan oman työnsä. Muutama genetiivirakenne esiintyy kyllä joissakin tehtävissäni, mutta niiden läsnäolo ei ole tässä tutkimuksessa tuottanut mitään erityistä tietoa. Tähän palaan myöhemmin tarkemmin.

Ylipäänsä vaikuttaa siltä, että silloin kun genetiivin avulla ilmaistaan possessiivisuutta, se tuntuu kaikin tavoin olevan lähempänä prototyypistä omistusta kuin adessiivirakenteen avulla ilmaistun (esim. Jaakola 2004: 83). Toisaalta genetiiviä käytetään attribuuttina laajalti myös muissa kuin possessiivisissä funktioissa. Jaakola (2004) esittää genetiivin käytön jatkumona, jossa possessiivisuus liukuu vähitellen muihin funktioihin niin, että välille jäävissä lauseissa funktio on moniselitteinen. Lauseissa *Milloin sinun junasi lähtee* tai *Minun Afrikkani ei ole köyhä* ei viitata mihinkään omistamisen lajiin, jota voisi ilmaista muilla omistusrakenteilla, vaikka genetiivin funktio onkin tässä hyvin lähellä possessiivista.

3.3.1 Genetiivilauseke

Possessiivinen genetiiviattribuutti ilmaisee pääsanansa omistajan: *pojan kirja* (pysyvä, eroava omistus), *pojan paikka* (tilapäinen, eroava omistus), *pojan äiti* (eroamaton omistus), *?pojan nälkä* (abstrakti omistus), *auton renkaat* (eloton, eroava omistus).

Kuten tulikin jo mainittua, genetiivirakenne kantaa paljon muitakin kuin possessivisia merkityksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi nimitysgenetiivi (*suomen kieli*), subjektiivinen genetiivi (*satakielen ääni*), objektiivinen genetiivi (*hirven ampuminen*), tekijän genetiivi (*äidin kakku*) ja mitan genetiivi (*tunnin matka*) (Ingo 2000: 158–163). Genetiivilauseke voi vastata merkitykseltään myös paikallissijaista adverbialia: *äidin kuva* (~ *kuva äidistä*), *epäonnistumisen pelko* (~ *pelko epäonnistumisesta*) (ISK: 567), eikä genetiivi ole välttämättä aina pelkästään substantiivin attribuutti (*pöydän alla*, *kauhean hienosti*, *sateen sattuessa*) (Jaakola 2004: 13).

Silloin, kun genetiiviattribuutti on elollistarkoitteinen, rakenne tavallisesti on merkitykseltään possessiivinen, mutta ei silloinkaan aina, kuten edellisistä esimerkeistä käy ilmi (ISK: 567). Sellaisissa kielissä, joissa genetiivin rinnalla käytetään samaa tarkoittavia esimerkiksi prepositioilla muodostettavia rakenteita, genetiivillä ei usein ilmaista aivan niin paljon kuin suomessa (Ingo 2000: 157). Tällöin genetiivi saattaa ollakin rajautunut merkitsemään lähinnä possessiivisuutta.

Genetiivin tapauksessa *suomen kieli* koodaa kyllä omistajan lukua, mutta kaikissa sijoissa omistettavan lukua ei possessiivisuffiksin vuoksi näe, mikä yksinkertaistaa taivutusta melkoisesti. Suomen omistustaivutus on kaiken kaikkiaan melko yksinkertainen (verrattuna jo sukukieliimme, esim. Pajunen 2002: 568). Silloin kun genetiiviattribuutti on suomessa persoonapronomini, pääsanaan kuuluu myös possessiivisuffiksi (*minun kirjani*, *sinun äitisi*). Tällöin possessiivisissa nominaalilausekkeissa merkitään siis sekä omistaja että omistettava. Ilmeisesti tästä syystä Nicholsin ja Bickelin (2011a) maailman kielten analyysissä suomi sijoittuu kahta merkittyä käyttävien kielten joukkoon (sekä pääsana että määrite merkitty), vaikka tämä ei tarkkaan ottaen pidä paikkaansa kaikissa possessiivisissa nominaalilausekkeissa. Silloin, kun omistaja on 3. persoona, mutta määritteenä on jokin muu sana kuin persoonapronomini, omistajuutta ei koodata pääsanaan. Tällöin omistaja on koodattu siis ainoastaan määritteeseen. Toisaalta genetiivimääritettä ei tarvita ollenkaan silloin, kun omistaja on ensimmäinen tai toinen persoona (*kirjani*, *äitisi*). Omistaja on tällöin merkitty siis ainoastaan pääsanaan. Näyttäisi siis siltä, että suomessa on itse asiassa suhteellisen harvoin sellaisia genetiivirakenteita, joissa sekä määrite että pääsana olisi merkitty. Lisäksi on huomattava, että puhutussa kielessä niitä ei yleensä esiinny sitäkään vähää (*mun kirja*, *sun äiti*). Itse

olen rajannut suffiksit pois tutkimusalueestani.

3.3.2 Datiivigenetiivi

Genetiivimalli omistuksen ilmaisussa on suomalais-ugrilaiskielissä yleinen, ja Inaba (1998: 147, 171) arveleekin, että se saattaa olla kielikunnan alkuperäinen skeema. Ulkopaikallissijat yleensäkin ovat itämerensuomalaisten kielten sisällä syntynyt erikoisuus (Inaba 2001: 26). Genetiiviä datiiivisessa funktiossa on esiintynyt meilläkin vanhassa kirjasuomessa enemmän kuin nykyään. Agricolalla omistuslause on usein samanmuotoinen kuin nykyäänkin, mutta esiintyy myös allatiiviadverbiaalisena ja harvemmin genetiiviadverbiaalisena (Inaba 1998: 158). Muissa teksteissä esiintyy genetiivimuotoista omistuslausettakin, jossa omistus voi olla kaikenlaisesta pysyvästä tilapäiseen ja abstraktiin (Inaba 2000: 133). Inaba (2000: 125) osoittaa, että genetiivistä rakennetta käytettiin 1500–1600-luvuilla korvaamaan nykyistä *omistaa*-predikaattia.

Nykyään datiiivigenetiivillä ilmaistaan eniten abstraktia tai eroamatonta omistusta, lounaismurteessa rakennetta kuitenkin esiintyy myös luovuttamattoman omistuksen yhteydessä: *Meijän oli kissa naapurisa* (Inaba 1998: 155). Erityisesti sairauksia tai fysiologisia tiloja kuvattaessa se on mahdollinen, mutta esiintyy enemmän länsi- kuin itämurteissa: *Minun on nälkä, Minun on vatsa kipeä*. Varsinkin lounaismurteissa rakenne esiintyy possessiivisuffiksillisenakin: *Minun on vatsani kipeä* (Pajunen 2001: 262) (tosin tuskin kuitenkaan *?Minun on nälkäni*). Tässä tosiaan on ulkoinen omistaja-argumentti (Pajunen 2001: 259), joten se eroaa rakenteesta *Minun vatsani on kipeä*. Epäselvää tosin on, kuinka paljon ne todella eroavat toisistaan. Rakenne ei ole nykykielessä produktiivi (Jaakola 2004: 154).

Vanhassa kirjasuomessa datiiivi on olosijan lisäksi ilmaissut usein myös tulosijaa, kuten edelleen joissakin kiteytyneissä fraaseissa: *Luojan kiitos, Meidän kävi hyvin* (Inaba 2000: 114). Ingon (2000: 149) mukaan nykysuomessa datiiivigenetiivi vastaakin adessiivin sijaan allatiivia siten, että allatiivi omistaa datiiiviadverbiaalin tarkoitteelle jonkin objektin, genetiivi taas verbin ilmaiseman toiminnan: *Hänelle on vaikea antaa lahjoja* vs. *Hänen on vaikea antaa lahjoja*. Jälkimmäisessä käytössä genetiivi ei esiinny aineistossani.

3.3.3 Genetiivipredikatiivi

Predikatiivilause tyyppiä *Kirja on minun* esittelee omistussuhteen. Tässä huomio keskittyy nimenomaan omistukseen (ISK: 913), koska omistettava on siinä topiikkina ja subjektina. Useissa kielissä persoonallinen nominaalijäsen hakeutuu verbin edelle (Siro 1977: 66), joten rakenne on siinä mielessä poikkeuksellinen paitsi suomelle, useimmille muillekin kielille. Genetiivijäsentä ei ole tässä aina hyväksytty predikatiiviksi, koska se ei kongruoi subjektin tai objektin kanssa samoin kuin predikatiivit yleensä, mutta se *olla*-verbin täydennyksenä se täyttää muuten predikatiivin ehdot (Jaakola 2004: 152).

Yleensä genetiivipredikatiivi ilmaisee juuri possessiivisuutta, esimerkiksi subjekti- ja objektigenetiiviä ei voi panna predikatiiviksi. Tekijän genetiivi on tosin myös mahdollinen: *Suomennos on Jukka-Pekka Pajusen*. (ISK: 914.) Possessiivisen suhteen on myös oltava aidosti possessiivinen (Jaakola 2004: 153): **Vilu on minun*, **Oksa on puun*. Predikatiivi ei voi yleensä ilmaista eroamattomasti omistettu, koska omistussuhteen korostaminen olisi melko järjetöntä silloin, kun se muutenkin sisältyy käsitteeseen (**Kätteni ovat minun*, **Renkaat ovat auton*). "Aidosti possessiivinen suhde" voi kuitenkin olla niin pysyvä kuin tilapäinenkin: *Tämä talo on minun*. *Se paikka oli minun!* Fyysistä hallussapitoa lauseella tuskin kuitenkaan voi ilmaista.

3.4 SUOMENOPPIJAT JA OMISTUSRAKENTEET

Oletan, että frekventeimmät omistusrakenteet (luovutettava omistus, elollistarkoitteisten erottamaton omistus, yleisimmät abstraktin omistuksen ilmaisut) kuuluvat oppijankieleen varhaisessa vaiheessa. Ne ovat puhekielessä frekventtejä ja kuuluvat olennaisesti asiantilojen kuvailuun ja omasta itsestään kertomiseen.

Myös suomen kielen alkeisoppikirjoissa omistuslause otetaan esille yleensä melko varhaisessa vaiheessa, tavallisesti ennen esimerkiksi yleistä paikallissijojen esittelyä. Omistajanadessiivi saattaa siis olla oppijalle ensimmäinen adessiivin konteksti. Useimmat oppikirjat esittelevät omistuslauseen konkreettisen käytön, tunnetilakäytön (*Minulla on kuumetta*, *Minulla on hyvä olla*) sekä muutamia muita yksinkertaisia abstrakteja käyttöjä (*Minulla on kiire*, *Minulla ei ole rahaa*). Samassa yhteydessä saatetaan mainita, että elottomien omistajien kohdalla käytetään mieluummin sisäpaikallissijoja (*Autossa on renkaat*). Opetettu sanajärjestys on

nimenomaan tämä. Omistettava on kuvauksen mukaan affirmatiivisissa lauseissa nominatiivissa ja negatiivisissa partitiivissa, poikkeuksia kyllä mainitaan. Muut habitiiviadverbiaalit esitellään paikallisijojen käyttöesimerkeissä, jotkut oppikirjat tosin painottavat vain niiden spatiaalisia merkityksiä. Genetiivirakenne opetetaan joissakin kirjoissa samassa yhteydessä kuin omistuslause, ja silloin se käsittää yleensä vain konkreettisen omistusmerkityksisen genetiivin.

Sanni Sikiö (2008) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan YKI-kirjoitelmissa käytettyjä omistusrakenteita. Hänen aineistoonsta kuului annetusta aiheesta kirjoitettuja kirjoitelmia kaikilta kolmelta tasolta. Sikiön aineistossa omistuskonstruktioita oli 5,0 % kaikista aineiston predikaatioista, Eskolan (1999: 47) samantyyppisessä aineistossa vastaava luku on 4,7 %. Omistusrakenteiden frekvenssi oppijoiden vapaissa tuotoksissa on siis näiden tutkimusten perusteella merkittävä, joskin kyllä suhteellisen pieni. Abstraktin omistuksen osuus kaikista omistuskonstruktioista on suurin jo alkeistasoisissa kirjoitelmissa, ja se kasvaa edelleen merkittävästi perustasolta ylimmälle edettäessä. Toisaalta luovutettavaa omistusta, jota voidaan pitää semanttisesti simpleksisimpänä konstruktiona, oli silti ylimmällä tasollakin merkittävä osa ilmauksista (Sikiö 2008: 45).

Taru Kynsijärven (2007: 58–61) tutkimus käsitteli *olla*-verbin käyttöä niinkään YKI-kirjoitelmissa. Kynsijärvi ei tutkinut, kuinka suuri osa aineistosta oli omistuslauseita, mutta omistuslauseista ehdottomasti suurin osa oli abstraktia omistusta ilmaisevia, lisäksi esiintyi sukulaisuussuhteiden ja vastaavien (ystävät ym.) omistusta. Joistakin lauseissa saattoi puuttua joko omistettava tai omistaja, ja adessiivi sekoittui toisinaan muihin ulkopaikallissijoihin. Kynsijärven mukaan omistusrakennetta käytettiin myös silloin, kun se ei ehkä ole luontevin kohdekielen ratkaisu (esimerkiksi *Mulla on jalkanleikkaus pro. Jalkani leikataan, Työilmapiirillä on tärkeä osuutta työntuontteeseen pro. Työilmapiiri vaikuttaa työn tulokseen*). Tämä osoittanee, että rakenne sinänsä on kaikilla tasoilla hallussa ja tunnettu, ja myös tämän tutkimuksen perusteella oppijoilla produktiivinen.

Pienemannin prosessoitavuusteorian (Processability Theory) mukaan kielenoppiminen etenee päänsisäisen kieliopin asteittaisena kokoamisena. Oppija testaa kielioppiaan saamansa kielenaineuksen perusteella, ja kun sääntö on riittävän pätevä, se automaattistuu. Ensimmäisessä vaiheessa oppija omaksuu sanoja, toisessa vaiheessa leksikkoa järjestellään morfologisin perustein. Kolmannessa vaiheessa oppija omaksuu fraaseja, joita hän edelleen järjestee morfosyntaktisin perustein. Neljäs vaihe käsittää fraasien yhdistelemistä toisiinsa, ja lopulta viidennessä vaiheessa oppija käsittelee eri lauseiden yhdistämistä toisiinsa. (Pienemann 2005: 9.) Omistuslauseet sijoittuisivat tässä oppimisen järjestyksessä vasta neljännelle tasolle, mutta en usko, että omistuslauseita normaalisti muodostetaan tai ymmärretään niinkään osiinsa analysoimalla kuin fraaseina tai skeemoina. Omistajanadessiivi

luultavasti esiintyy oppijan lauseissa enemmän syntaktisesti kuin semanttisesti motivoituna (Hammarberg, Håkansson & Martin 1999: 71).

Jotkut pitävät perusteltuna opettaa kieltä lausetyyppien pohjalta (esim. Siitonen 1993, Ivaska 2011). Prototyyppinen ja abstraktikin omistuslause ovat varmasti malleja, jotka otettaisiin esiin lausetyyppeihin perustuvassa opetuksessa, ja jotka oppijat myös käytössä tapaavat. Siitonen (1993: 119) esittää, että jo alkuvaiheessa annettaisiin malli pysyvää ja tilapäistä omistusta ilmaisevista omistuslauseista. Ivaskan (ja muidenkin) mukaan frekventit skeemat ovat tapa, jolla oppijat todellisuudessa oppivat.

Oletan siis, että S2-informanttini tuntevat omistuskonstruktiot skeemana monessa eri kontekstissa ja ovat tottuneet käyttämään niitä.

4. AINEISTON KERÄÄMISESTÄ JA INFORMANTEISTA

Tutkimukseeni osallistui 36 aikuista S2-vastaajaa sekä 21 neljäsluokkalaista S1-vastaajaa. Kaikki vastaukset on kerätty kevään 2012 aikana. Keräsin aineistoni laatimallani tehtävölmakkeella, jossa on viisi erillistä tehtävää. Näissä viidessä tehtävässä on alakohtia niin, että erikseen arvioitavia alakohtia on yhteensä 37.

Kaikki S1-vastaajat täyttivät paperisen tehtävölmakkeen äidinkielen tunnilla. Myös suurin osa S2-vastauksista on kerätty paperisilla lomakkeilla, joita täytettiin sekä oppitunneilla, muissa kokoontumisissa että itsenäisesti kotona. Osan vastauksista keräsin myös verkkolomakkeella, tätä kautta palautui yhteensä 16 vastausta. Verkkolomakkeessa oli valitettavasti aluksi virhe tehtävässä 3g, ja neljä vastaajaa ehti lähettää vastauksensa, ennen kuin huomasin virheen ja korjasin sen. Tämän jälkeen tehtävä on ollut samanlainen kuin paperisessa lomakkeessa. Nämä neljä vastausta on käsitelty erikseen kyseistä tehtävää analysoitaessa.

4.1 TEHTÄVÄT

Tehtävölmakkeessa on viisi erillistä tehtävää. Ensimmäisessä tehtävänantona on muodostaa lauseita annetuista sanoista. Haetut lauseet ovat suhteellisen yksinkertaisia peruslauseita, joissa on 4–5 sanaa. Sanat on annettu perusmuodossa (nominin nominatiivissa, verbit ensimmäisessä infinitiivissä) ja samassa järjestyksessä, kuin niiden tulisi olla valmiissa lauseissa. Tehtävässä on kuusi alakohtaa. Tarkoituksena on selvittää, muodostaako vastaaja lauseen, jossa on omistusrakenne, ja jos, millainen omistusrakenne muodostuu. Oletukseni oli, että sanat ohjaavat merkityksensä perusteella selvemmin juuri haettuihin rakenteisiin, joten olenkin kiinnostunut siitä, aktivoituuko tämä merkitys myös vastaajilla, sekä edelleen tietysti siitä, kuinka onnistuneesti rakenne muodostetaan. Alakohdittain tehtävissä odotetaan muodostettavan

- a) omistuslause (elollinen, eroamaton omistus)
- b) genetiivilauseke (luovutettava omistus)
- c) osa–kokonaisuuslause (eloton, eroamaton omistus)
- d) omistuksen siirtoa ilmaiseva lause, jossa on ablatiivi- tai allatiiviadverbiaali (luovutettava omistus)

e) omistuslause (abstrakti omistus)

f) omistuksen siirtoa ilmaiseva lause, jossa on allatiiviadverbiaali (sukulaissuhde).

Toisena tehtävänantona on jatkaa lauseita. Tehtävässä on neljä eri alakohtaa, joissa kaikissa rakenne on "*x:llä on y*" siten, että *y* jää vastaajan täydennettäväksi. Kolmessa ensimmäisessä *x* on elollistarkoitteinen, mutta neljännessä eloton. Tarkoitus on tarkastella, täydennetäänkö omistettavaksi jotakin sellaista, joka muodostaa mielekkään lauseen: onko lauseen merkitys siis ymmärretty. Kahdessa ensimmäisessä alakohdassa ehkä luontevinta olisi muodostaa abstraktia omistusta ilmaiseva lause, vaikka muutkin ovat mahdollisia. Toinen kysymys on, aktivoiko viimeisen alakohdan adessiiviadverbiaali tähän omistuslauseeseen vai jonkin toisen rakenteen, kun adessiiviadverbiaalin tarkoite on eloton.

Kolmannessa tehtävässä on kahdeksan vaillinaista lausetta, joista on puuttuu kustakin predikaatti. Vastajien tulee lisätä lauseisiin verbi oikeassa muodossa. Lauseet eivät merkitykseltään liity toisiinsa. Lauseissa on pääasiassa kyse omistuksen tai hallussapidon siirtymisestä; yhdessä lauseessa kuitenkin abstraktista omistuksesta (ei siirtymisestä) ja lisäksi yhdessä lauseessa on mahdollista valita joko pysyvää omistusta tai omistuksen siirtymistä kuvaava verbi. Seitsemässä lauseessa on datiiviadverbiaali joko adessiivissa, ablatiivissa tai allatiivissa, ja kaikkien datiiviadverbiaalien tarkoitteet ovat ihmisiä. Tarkoitus on tarkastella, ymmärretäänkö rakenteen merkitys sillä perusteella, millainen verbi lisätään.

Osa lauseisiin hyvin sopivista verbeistä ei ilmaise prototyypisesti omistuksen siirtymistä vaan ainoastaan kausatiivista liikettä tai konkreettista ottamista (Pajunen 2001: 226, 232), mutta näissäkin tapauksissa on kyse usein siitä, että fyysinen hallussapito siirtyy. Suuri osa lauseisiin parhaiten sopivista verbeistä on kuitenkin sellaisia, jotka Pajunen (2001: 258) luokittelee omistuksen transaktioverbeiksi. Verbejä, jotka kuvaavat omistussuhteen alkamista, jatkumista tai päättymistä, voidaan nimittää aspektuaalisiksi omistusverbeiksi. Tällaisissa verbeissä omistussuhde esiintyy presupponoituna (esim. *etsiä, kadottaa, löytää*) (Miller & Johnson-Laird 1976: 566).

Neljännessä tehtävässä annetaan neljä toisiinsa liittymätöntä lausetta, ja tehtävänantona on sanoa lause toisella tavalla. Kolmessa lauseessa on abstraktia omistusta ilmaiseva "*x:llä on y*" -rakenne, ja yhdessä ablatiiviadverbiaalirakenne, jonka pohjalla on myös abstrakti omistus. Tarkoituksenani oli kartoittaa tällaisten abstraktien rakenteiden ymmärtämistä. Abstraktiotasoltaan lauseet ovat lomakkeeni vaikeimmat. Oletin, että kun

vastaaja muotoilee lauseen toisella tavalla, tämä paljastaa, onko hän käsittänyt merkityksen. Valitettavasti tehtävätyyppi ei kuitenkaan kyennyt tuottamaan tavoiteltua tietoa, tästä enemmän luvussa 6.4.

Viides tehtävä on monivalintatehtävä, jossa on viisitoista alakohtaa, ja näissä kaikissa kolme valmista vastausvaihtoehtoa. Kaikissa alakohdissa annetaan yhden tai kahden virkkeen konteksti, ja pyydetään valitsemaan vastausvaihtoehdoista sopivin aukko kohtaan. Useimmissa kohdissa on oman kieli-intuitionsi perusteella vain yksi hyväksyttävä vastaus, mutta muutamassa kohdassa halusin erityisesti testata kahden vaihtoehdon välillä, joista kumpikin saattaa olla mahdollinen. Tehtävät pyrkivät erottelemaan sitä, miten ilmaistaan pysyvää tai tilapäistä omistusta, tai sitä, onko omistajanadessiivinen omistuslause vai inessiiviadverbiaalinen osakokonaisuussuhdelause parempi ratkaisu.

Useimmissa tehtävissä on vaadittu enemmän produktiivista kuin reseptiivistä kielitaitoa. Neljäs tehtävä on suunniteltu mittaamaan reseptiivistä kielitaitoa, mutta se mittaa sitä huonosti, sillä vastaajia pyydetään kertomaan, miten lauseen ymmärtävät, mikä vaatii luonnollisesti produktiivisen onnistumisen. Viides tehtävä mittaa puhtaammin reseptiivistä kielitaitoa, sillä siinä vastaaja on voinut valita valmiista vaihtoehdoista parhaan. Tässäkin kuitenkin edellytetään, että rakenne tunnustetaan tarkasti eikä suurinpiirtein, sillä vaihtoehdot eivät poikkea toisistaan suuresti.

Tällaisissa tehtävissä yksi vaikuttava tekijä on ns. social distance. Jos aihepiirit eivät ole vastaajille tuttuja, vastaukset saattavat olla heikompia kuin silloin, kun he ovat tottuneet kommunikoimaan annetuissa tilanteissa. Pyrin pitämään tehtävien aihepiirin ja sanaston melko neutraalina. Useimmat tehtävät sisältävät yksinkertaista sanastoa, mutta eivät toisaalta ole välttämättä tuttuja arkipäivästä vaan ennemminkin kielten oppikirjojen sivuilta. Uskon kuitenkin, että pääasiassa aihepiirit ovat helppoja sekä aikuisen että lapsen ymmärtää.

4.2 S2-VASTAAJAT

Tutkimustani on pienen aineistonsa vuoksi luettava tapaustutkimuksena, eikä siitä voi tehdä yleistyksiä mihinkään ryhmään (tietyn kielen puhujiin, tiettyyn ikäryhmään, tiettyyn taitotasoryhmään) nähden. Yhteinen tekijä kaikilla vastaajilla on se, että suomi ei ole heidän äidinkieltensä, mutta tällä hetkellä he syystä tai toisesta asuvat Suomessa

ja oppivat suomea – muilta osin ryhmä on hyvin heterogeeninen.

Mukana on 36 S2-vastausta, joista paperilla kerättyjä on 20. Tästä ryhmästä 6 vastaajaa on Tampereen yliopiston Suomen kieli ja kulttuuri -opintokokonaisuuden opiskelijoita. Edelleen 5 vastausta on kerätty Tampereen Suomi–Indonesia-yhdistyksen kielipiirissä, johon osallistui indonesialaisia tai indonesian kielestä kiinnostuneita henkilöitä. Loput paperilla palautuneet 9 vastausta ovat yksittäisiltä maahanmuuttajilta, jotka olivat omia kontaktejani. Heillä ei ole mitään erityistä yhdistävää tekijää.

Verkkolomakkeella annettiin yhteensä 16 vastausta, mutta ei ole ollut mahdollista selvittää, missä tai milloin ne on lähetetty. Suurin osa (arviolta 10 vastausta) tuli kuitenkin Työvoimatoimiston tilaamalta Taitoprofiilien intensiivikurssilta nimeltä Suomea ja työmahdollisuuksia. Opiskelijat täyttivät lomakkeen tunnilla verkossa, mutta osa jätti sen palauttamatta, ja opettaja arvioi myöhemmin palauttaneiden määrän.

Pyysin vastauksia myös muilta ryhmiltä (Tampereen yliopiston Kielikeskuksen kurssit, Tampereen teknillisen yliopiston kurssit, Helsingin kesäyliopiston kurssit, Onnenkieli Oy:n kurssit), mutta koska ajankohta ei ollut loppukeväästä oikein sopiva, useimmat eivät pystyneet käyttämään kurssin aikaa vastaamiseen. Osa opettajista kuitenkin toimitti pyynnöstäni verkkolomakkeen osoitteen opiskelijoilleen, ja on todennäköistä, että osa vastauksista on näiden kurssien opiskelijoilta. Loput verkkolomakkeen vastauksista ovat omia kontaktejani.

Vastaajat (n=36) ovat eri-ikäisiä (syntyneet vuosina 1948–1989), suurin osa (19) kuitenkin 1980-luvulla. He ilmoittavat muuttaneensa Suomeen vuosien 1987 ja 2012 välillä, puolet vastaajista (18) kuitenkin viimeisen viiden vuoden aikana (vuonna 2007 tai myöhemmin). Suurin osa vastaajista (25) asuu Tampereella ja lisäksi 6 vastaajaa Tampereen lähikunnissa, muut pääasiassa muissa suurissa kaupungeissa.

Vastaajat puhuvat yhteensä 18 eri äidinkieltä, joista suurimpia ryhmiä ovat venäjä (6), indonesia (5), kurdi (4) ja saksa (3), lisäksi yksi vastaaja ilmoittaa äidinkieliikseen venäjän ja saksan. Muita äidinkieliä puhuu yhteensä vain yksi tai kaksi vastaajaa. Äidinkielensä ja suomen lisäksi vastaajat ilmoittivat osaavansa yhteensä 22 muuta kieltä. Näistä eniten puhutaan englantia (22 vastaajaa hyvin, 5 melko hyvin), ranskaa (4 vastaajaa hyvin, 3 melko hyvin), arabiaa (3 vastaajaa hyvin), venäjää (1 vastaaja hyvin, 2 melko hyvin) ja ruotsia (1 vastaaja hyvin, 2 melko hyvin). Merkitystä on ainoastaan laajalla englannin osaamisella, mutta englannin vaikutusta vastauksissa ei ole erityisesti

osoitettavissa. Se ei tosin ole näissä tehtävissä odotuksenmukaistakaan. Olisi kiinnostavaa tarkastella vastaajan äidinkielen vaikutusta omistusrakenteen tuottoon ja tunnistamiseen suomen kielessä, mutta valitettavasti se ei tämän aineiston puitteissa ole ollut mahdollista, koska aineisto on pieni, ja saman kielen äidinkieliä puhujia on yhteensä vain muutama.

4.2.1 S2-vastaajien kielitaito

Koska halusin tarkastella omistuksen käsitteiden ymmärrystä ja omistuslauseen hienoista venyttämistä peruskäytöstä laajemmalle laatumelle, kohdistin tutkimukseni keskitasoisille suomenoppijoille. Ensimmäinen tavoitetasoni oli Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) taitotaso B2, jonka laskin myöhemmin B1:een.

EVK:n taitotasoasteikko on kuusiportainen järjestelmä, jonka alin taso on A1 ja korkein C2. Keskimmaisella eli B-tasolla oppija selviytyy normaaleista ja muodollisista keskustelutilanteista sekä kykenee esimerkiksi ymmärtämään sanomalehteä ja oppikirjoja. Suomessa esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen tavoitetaso on B1 ja lukion vieraan kielen pitkän oppimäärän tavoitetaso B2. (Tukia et al. 2007: 40.) Yksi ehdoista Suomen kansalaisuuden saamiseksi on taitotaso 3 suomen kielen yleisessä kielitutkinnossa, mikä siis vastaa EVK:n tasoa B1 (Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359). Tästäkin syystä juuri keskitason kielitaito on kiinnostavaa, ja sitä myös testataan enemmän kuin alkeistason tai edistyneimmän tason kielitaitoa.

Osa informanteistani on sellaisten kurssien opiskelijoita, joiden lähtötasoksi on määritelty B1 tai B2. Yliopiston kursseilla on todennäköisesti ollut lähtötasotesti, jolloin voi olettaa, että vastaajat todella ovat kielitaidoltaan vaaditulla tasolla. Muiden kurssien osalta en tiedä, onko kielitaitoa mitattu, sillä joskus kursseille saa osallistua oman arvionsa mukaan suorittamatta mitään erityistä testiä. B1–B2-tasoisilta kursseilta on varmasti vähintään 6 vastaajaa (edellä mainittu Suomen kieli ja kulttuuri -opintokokonaisuus) ja todennäköisesti jopa noin 20 vastaajaa (tähän arvioitu mukaan verkkovastaajat), mikä olisikin yli puolet vastaajista (n=36).

Keräsin informantteja myös avustajien kautta, joiden tiesin tuntevan maahanmuuttajia henkilökohtaisesti tai työnsä puolesta. Sellaisille avustajille, joilla ei ole opetuskokemusta tai tietoa taitotasoista, annoin ohjeeksi: ”Oppijan kanssa pystyy vaivatta juttelemaan suomeksi, mutta huomaa, että suomi ei ole hänen äidinkieliensä”.

Lisäksi liitin mukaan Opetushallituksen verkkosivujen taitotasokuvaukset. Myös tällä ohjeella löytyi monta sopivantasoisista vastaajaa. Luonnollisesti kielitaidon määrittely on tällä tavoin ollut erittäin väljä ja jokseenkin epätieteellinen.

Vastaajat kertovat opiskelleensa suomea yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, aikuiskoulutuskeskuksissa, työväenopistoissa ja yksityisissä kielikouluissa. Yli puolet vastaajista (21) kertoo opiskelleensa suomea kaksi vuotta tai vähemmän. Toisaalta mukana on vastaajia, jotka ilmoittavat käyneensä kielikurssia vain kaksi kuukautta, mutta joiden kielitaito on oikein hyvä. Selvää on, että kun oppija asuu Suomessa ja käyttää kieltä jatkuvasti, oppimista tapahtuu myös muualla kuin luokkahuoneessa: jotkut vastaajat ovat maininneet myös arjessa oppimisen. Pisimpään opiskellut kertoo opiskelleensa suomea 12 vuotta. Kysyin vastaajilta myös, missä tilanteissa he käyttävät suomea. Annettuja vaihtoehtoja olivat "kotona", "töissä", "koulussa tai kurssilla", "harrastuksissa", "ystävien kanssa", "asioilla" sekä "luen kirjoja, katselen televisiota, kuuntelen radiota tai käytän internetiä". Suurin osa vastaajista kertoo käyttävänsä suomea säännöllisesti kolmessa (12 vastaajaa) tai neljässä (12 vastaajaa) tilanteessa annetuista. Vähemmän kuin kolmessa tilanteessa suomea myönsi käyttävänsä vain kaksi vastaajaa. Eniten suomea käytetään (odotuksenmukaisesti) koulussa tai kurssilla sekä asioidessa, vähiten kotona ja harrastuksissa.

Pällin ja Latomaan tutkimuksen (1997) mukaan vuoden opiskelun jälkeen taitotason B2 saavutti puhumisen osalta 58,9 % opiskelijoista, mutta rakenteiden hallinnan osalta 42,2 % ja luetun ymmärtämisen osalta vain 22,2 %. Omat S2-informanttini ilmoittavat opiskelleensa keskimäärin 2,3 vuotta (mediaani 1,5 vuotta), mikä antaisi ymmärtää, että B2-tasolla luetun ymmärtämisen tai rakenteiden osalta heistä tuskin on useampi kuin puolet. Vuoden opiskelu saattaa kuitenkin käytännössä tarkoittaa eri ihmisten kohdalla hyvin eri asioita. Valitettavasti tässä ovat samalla viivalla opiskelija, joka on opiskellut vuoden kansalaisopistossa kaksi tuntia viikossa ja opiskelija, joka on käynyt vuoden suomalaista peruskoulua.

EVK keskittyy taitotasojen määrittelemisessä kommunikaatioon ja viestin välittämiseen, mikä on erinomaista, mutta ei erityisen kuvausvoimaista silloin, kun ainoa näytteeni informanttien kielitaidosta on rakennetehtävät. Onnekseni liitin tehtävälomakkeeseeni myös muutaman lisäsivun, joilla kysyin esimerkiksi lomakkeen vaikeinta tehtävää. Näissä lyhyissä vapaasti tuotetuissa vastauksissa oli pieni mahdollisuus arvioida kirjoittamistaitoa. EVK:n mukaan esimerkiksi tasolla B1.1 opiskelijan "rutiininomainen kieliaines ja perusrakenteet ovat jo suhteellisen virheettömiä, mutta jotkut vaativimmat rakenteet ja sanaliitot tuottavat ongelmia". Tasolla B1.2 "virheitä esiintyy vaativissa rakenteissa, tekstin jäsentelyssä ja tyyliässä ja -- äidinkielen tai jonkin muun kielen

vaikutus on ilmeinen". Tasolla B2.1 opiskelija "hallitsee melko hyvin oikeinkirjoituksen, kieliopin ja välimerkkien käytön, eivätkä virheet johda väärinkäsityksiin. -- Vaativat rakenteet sekä ilmaisun ja tyylin joustavuus tuottavat ongelmia." Tasolla B2.2 opiskelija "hallitsee hyvin kieliopin, sanaston ja tekstin jäsennyksen. Virheitä voi esiintyä harvinaisissa rakenteissa ja idiomaattisissa ilmauksissa sekä tyylliseikoissa." (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012: 48–51.)

Näiden kuvausten perusteella uskallan väittää, että valtaosa informanteistani sijoittuu näiden tehtävien perusteella tasojen B1.1 ja B2.2 välille, mutta on myönnettävä, että näiden kahden taitotason välillä on melkoinen kuilu. Muutaman tarjoutuneen vastaajan jätin ottamatta mukaan, koska heidän kielitaitonsa vaikutti liian hyvältä (oppija oli esimerkiksi käynyt ammattikoulun suomeksi), tai liian puutteelliselta (oppija ei esimerkiksi ymmärtänyt ensimmäisten tehtävien sanastoa). Kaikesta huolimatta muutama yksittäinen vastaaja on selvästi liivahtanut mukaan kohderyhmäni ulkopuolelta. Mukana on jokunen vastaaja, joiden kielitaito on selvästi lomakkeen vaatimaa tasoa parempi, ja toisaalta joitakin, jotka eivät ole ymmärtäneet useita kysymyksiä ollenkaan. Näin pienessä aineistossa tämä on valitettavaa, mutta keskimäärin olen tyytyväinen otokseeni ja pidän sitä kohtalaisesti edustavana.

4.3 S1-VASTAAJAT

S1-vastaajina toimivat Jyväskylän Tikan koulun peruskoulun 4. luokan oppilaat, joita osallistui tutkimukseen 23. Oppilaat täyttivät lomakkeen itsenäisesti oppitunnilla. Luokalla oli kaksi kaksikielistä oppilasta, joiden äidinkieli ei ole suomi, ja olen useimmissa tapauksessa jättänyt heidät huomiotta, sillä he eivät kuulu tarpeeksi selvästi kumpaankaan kohderyhmääni. Käsittelen työssäni siis 21 natiivioppilaan vastauksia, ja silloin tällöin mainitsen kaksikielisten oppilaiden vastaukset erikseen. Kaksikielististä toisen oppilaan kotikielenä on arabia, toisen persia. Kiinnostavaa kyllä, joissakin kohdissa varsinkin toisen kaksikielisen oppilaan vastaukset ovat selvästi parempitasoisia kuin yksikielisten. Toisaalta joissakin fraaseissa heillä ilmenee yllättäviä epäsuomalaisuuksia. Tämä yksittäinen havainto saattaa olla linjassa niiden tutkimusten kanssa, joiden perusteella kaksikielisyys on hyödyksi muutenkin kielellisesti lahjakkaille lapsille.

Ehkä vastoin odotuksia tehtävät eivät olleet kaikille oppilaille yksiselitteisen helppoja. He ymmärsivät kyllä useimmat tehtävänannot oikein, mutta tehtävätyypit poikkesivat totutuista. Opettaja painotti, että oikeita tai vääriä

vastauksia ei lasketa, vaan kukin voi vastata niin kuin kokee parhaaksi. Tämä saattoi olla hämmentävää oppilaille, jotka ehkä eivät ole vielä tottuneet käyttämään tiedonlähteenä omaa intuitiotaan.

4.4 AINEISTON ONGELMIA

Vain osa vastauksista on kerätty tunnilla tai muuten valvotusti, joten on mahdollista, että tämän vuoksi vastaajat ovat olleet eriarvoisessa asemassa. On toki mahdollista, että osa vastaajista on käyttänyt apuvälineitä. Valvotuissa tilanteissa annoin opettajille ohjeeksi, että jos opiskelija kysyy jonkin sanan merkitystä, sen saa joko selittää suomeksi tai antaa jollakin toisella kielellä. Kaikki tehtävät ovat sellaisia, että niissä on kiinnostavampaa rakenteen kuin yksittäisen sanan merkityksen ymmärtäminen, mutta luonnollisesti rakennettakaan ei ole mahdollista ymmärtää, jos sanat ovat käsittämättömiä. Kaikki eivät ole tätä mahdollisuutta saaneet, ja siksi osa vastaajista mainitseekin palauteosiossa, että jokin tehtävä on ollut vaikea siksi, että sanat ovat olleet tuntemattomia. Yhdessä paperissa vastaajan käsiala vaihtuu selvästi puolivälissä lomaketta, ja tilanteen tuntien on syytä epäillä, että loppuosan on täyttänyt hänen alaikäinen tyttärensä. Laskin vastauksen silti mukaan, koska mitään varmaa näyttöä tästä ei ole, ja koska vastausten yleistaso ei tässä paperissa tästä huolimatta merkittävästi muutu.

On silloin tällöin esitetty, että maahanmuuttajien kirjallinen suomen taito on heikompi kuin puhuttu. Itse olen tehnyt saman havainnon tuntemieni ja opettamieni suomenoppijoiden kohdalla. On vaikea varmistua oppijan antaman tuotoksen perusteella, mitä hän on ajatellut tai tarkoittanut, onko kyseessä hänen normaalisti käyttämänsä rakenne vai satunnainen virhe, tai millainen hänen päänsisäinen kielioppinsa on. Koska tämän lisäksi on mahdollista, että kirjallisessa muodossa annetut vastaukset vieläpä ovat heikompia kuin puhutussa kielessä olisivat, yritän varoa tekemästä liian jyrkkiä johtopäätöksiä siitä, mitä vastaajat kenties ovat tai eivät ole ymmärtäneet omistusrakenteiden muodosta ja käytöstä. Jotta saataisiin tietoa rakenteiden todellisesta hallinnasta tai hahmottamisesta, uskon, että parempi olisi seurata luonnollista kielenkäyttöä. Ymmärrettävästi tämä on kuitenkin ollut tämän työn puitteissa mahdotonta, ja joudun tyytymään pienen aineistoni varassa tehdyille hatariin suuntaviivoihin.

Myös neljäsluokkalaisilla lukutaito on ollut osa elämää vasta suhteellisen vähän aikaa. Ylipäänsä keinotekoisessa tilanteessa ei luonnollisesti saada välttämättä autenttisia reaktioita niin äidinkielisiltä kuin kielenoppijoiltakaan.

Olen tallentanut kaikki vastaukset sellaisinaan mahdollisine kirjoitusvirheineen. Verkossa annetuissa vastauksissa näkyy joitakin selviä lyöntivirheitä (sormi on osunut vahingossa viereiseen näppäimeen) ja käsin kirjoitetuissa vastauksissa huolimattomuusvirheitä (esimerkiksi *t*:stä tulee *l*, kun poikkiviiva puuttuu). Silloin, kun virheelliset muodot tai norminvastaisuudet eivät mielestäni vaikuta analyysiin, en ole niitä erikseen eritellyt, vaan esimerkiksi *Lauralle ja Mikolle syntyi vauva* ja *Lauralle ja Mikolle suntyi vauvva* ovat analyysissäni saman tyyppiin (type) otoksia (token). Samoin olen usein sijoittanut samaan tyyppiin sellaiset otokset, joissa voi esiintyä selväkin virhe (esimerkiksi predikaatiivin tai objektin sijassa), mutta virhe ei ole tässä tutkimuksessa tarkastelun alla – ei siis liity omistuskonstruktion. Sen sijaan silloin, kun virhe selvästi vaikeuttaa ymmärtämistä konstruktion sisällä (aiheuttaa esimerkiksi epäselvyyttä siitä, mitä sijamuotoa on haettu), tai kun esimerkiksi verbikongruenssi tai sen puuttuminen selvästi jättää toteuttamatta haetun skeeman, olen merkinnyt otoksen eri tyyppiin. Lisäksi olen erikseen maininnut kielenmukaisten otosten määrän.

Valitettavasti kirjallisten tuotosten kanssa ei voi ystävällisesti ajatella, että luultavasti vastaaja on tarkoittanut partitiivia, jos vastaaja ei ole paperiinsa partitiivia kirjoittanut, vaan luonnollisesti on pitäydyttävä vain siinä, mitä voi silmin nähdä. Jonkin verran tällaista ystävällistä arvausta olen kuitenkin harjoittanut, mutta luonnollisesti siitä on mainittu aina erikseen.

Tehtävissäni esiintyy paljon erisnimillä mainittuja henkilöitä, mikä on osoittautunut katkeraksi virheeksi. Laatiessani tehtäviä minulla ei ollut vielä riittävästi käytännön opetuskokemusta, joka olisi estänyt tämän. Olisi ollut viisaampaa käyttää henkilöiden kohdalla yleisnimiä (tyttö, opettaja, serkkuni), sillä nyt vastaajia on vaadittu tunnistamaan valtava määrä suomalaisia erisnimiä, mikä on luonnollisesti tulosten kannalta täysin turhaa. Vaikka käytinkin mielestäni tavallisia nimiä, niitä ei löydy esimerkiksi sanakirjoista ja jälkepäin on mahdotonta arvioida, milloin omituinen vastaus johtuu erisnimen tarkoitteen väärintulkinnasta. Myös opettajat antoivat minulle palautetta siitä, että suuri osa testin aikana esitetyistä kysymyksistä koski erisnimien merkityksiä.

Tehtäväni ovat enimmäkseen kontekstittomia eli irrallisia lauseita. Tämä vaikeuttaa erityisesti S2-vastaajien vastausten analysointia. Osassa tehtäviä annetaan omituisia vastauksia, jotka kylläkin jossakin kontekstissa voisivat olla mahdollisia. On kuitenkin melko hyödytöntä pohtia, kuinka todennäköisesti vastaaja on mitään kontekstia ajatellut: luultavasti totuus on, että vastaaja ei ole ajatellut minkäänlaista kontekstia. Vastaus on ehkä vain puhdas arvaus, joka sattuu sopimaan tiettyyn tulkintaan. Siksi olisi ehkä ollut hedelmällisempää käyttää jatkuvaa kontekstia, jolloin mahdollisten tulkintojen määrä pienenesi, ja toisaalta myös vastaajalla olisi luonnollisempi tilanne edessään. Näin vastaaja saattaisi selkeämmin oivaltaa, millaista ilmausta häneltä odotetaan,

ja tuottaa jäljitellymmin sen, mitä asian ilmaisemiseksi tuottaa. Korostan kuitenkin, että ongelma esiintyy enemmän S2-vastaajien kohdalla. Tämä saattaa siis kieliä myös yksinkertaisesti siitä, että rakenteet ovat S2-vastaajalle hankalampia.

Olisin toivonut voivani lisätä tehtäviini myös enemmän vapaata tuottoa, joka olisi näyttänyt, missä tilanteissa omistuskonstruktioita todella valitaan ja miten niitä silloin käsitellään (esimerkiksi dialogi), mutta tällä kertaa en onnistunut laatimaan tarkoitukseen sopivaa tehtävää.

5. AINEISTON ANALYYSI

Lomakkeessa on viisi erillistä tehtävää, jotka sisältävät yhteensä 37 alakohtaa. Käsittelen kunkin alakohdan erikseen sekä S1- että S2-vastaajien vastausten pohjalta.

5.1 ENSIMMÄINEN TEHTÄVÄ

Ensimmäisessä tehtävässä tehtävänantona on muodostaa lauseita annetuista sanoista. Useimmissa kohdissa annetut sanat eivät merkityskokoonpanoltaan ohjaa juuri muuhun kuin omistuslausetulkintaan, ja vastaajien tarjoamat muunlaiset lauseet ovatkin selvästi epäkielisiä. Näiden lauseiden kohdalla en useimmiten onnistunut edes arvaamaan, mitä vastaaja on yrittänyt sanoa.

Kaksi ensimmäistä alakohtaa (1a ja 1b) ovat triviaaleja peruslauseita, joista ensimmäisessä haetaan tavallisinta ”x:llä on y” -rakennetta ja toisessa adnominaalista genetiivilauseketta. Ensimmäisen alakohdan sanat ovat *kirahvi – olla – pitkä – kaula*. Oletuksen mukaisesti yksinkertainen omistuslause löytyy helposti. Neljäsluokkalaisista (n=21) kaikki vastaavat *Kirahvilla on pitkä kaula*. Myös suomen oppijoista (n=36) valtaosa, 30 vastaajaa, muodostaa lauseen, jota pidän omistuslauseena, ja näistä 24 antaa saman peruslauseen kuin suomalaislapset. Yksi vastaaja on jostain syystä päättänyt tehdä monikollisen lauseen (*Kirahveilla on pitkiä kauloja*), muissa on pieniä erikoisuuksia kuten predikatiivina partitiivi tai *olla*-verbin epäkorrekti muoto. Yhdellä vastaajalla omistajanadessiivin sijaan on allatiivi (*Kirahville on pitkä kaula*) ja yhdellä vastaajalla adessiivi on varsin ylläpidetty (*Kirahvilla on pitkällä kaulalla*). Sikiön (2008: 70) havaitsema allatiivin kulkeutuminen omistajanadessiivin tilalle ei siis näy tässä yksittäisessä esimerkissä. Kuusi S2-vastaajaa ei ole muodostanut omistuslausetta eikä muutakaan ymmärrettävää tai normikielistä lausetta (näistä neljä vastaa *Kirahvi on pitkä kaula*).

S1-vastajat (n=21)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Kirahvilla on pitkä kaula	21	Kirahvilla on pitkä kaula	20
		Kirahvilla on pilka kaula	1

Taulukko 1. Tehtävä 1a.

S2-vastajat (n=36)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Kirahvilla on pitkä kaula	28	Kirahvilla on pitkä kaula	23
		Kirahvilla on pitkä kaula	1
		Kirahvilla on pitkä kaulaa	1
		Kirahvialla on pitkä kaulaa	1
		Kirahvilla ole pitkä kaulaa	1
		Kirahveilla on pitkiä kauloja	1
Kirahville on pitkä kaula	1	Kirahville on pitkä kaula	1
Kirahvilla on pitkällä kaulalla	1	Kirahvilla on pitkällä kaulalla	1
Kirahvi on pitkä kaula	5	Kirahvi on pitkä kaula	4
		Kirahvi olla pitkä kaula	1
Kaulassa on pitkä kirahvin	1	Kaulassa on pitkä kirahvin	1

Taulukko 2. Tehtävä 1a.

Toisen alakohdan (1b) sanoista *Maija – reppu – olla – vihreä* kaikki neljäsluokkalaiset muodostavat lauseen *Maijan reppu on vihreä*. Samoin tässäkin 24 S2-vastaajaa muodostaa samanlaisen lauseen. Kolme vastaajaa pyrkii samaan, mutta lauseissa on joko kirjoitusvirhe tai partitiivin ylimääräistä käyttöä (*Maijan reppu on vihreää*). Nämä kolme vastaajaakin kuitenkin muodostavat riittävän ymmärrettävän genetiivirakenteen ja käyttävät sitä riittävän norminmukaisesti. Kahdella genetiivilauseke on epäonnistuneempi: *Maijan repun on vihreä*, *Maija reppu on vihreä*. Kolme vastaajaa muodostaa genetiivilausekkeen sijaan verbaalisen omistuslauseen (*Maijalla on vihreä reppu*), mikä saattaa olla edellisen tehtävän vaikutusta, ja kun tehtävänantona on säilyttää annettu sanajärjestys, nämä lauseet ovat ohjeen vastaisia. Loput neljä eivät muodosta mitään norminmukaista ilmausta.

Koska kaksi ensimmäistä kohtaa ovat sekä sanastoltaan että rakenteiltaan hyvin yksinkertaisia, eivätkä annetut sanat yhteiseltä merkityssisällöltään houkuttele juuri muuhun kuin omistuskontekstiseen tulkintaan, epäilen, että ne vastaajat, jotka eivät näistä sanoista onnistuneet muodostamaan omistuslauseita, lienevät muutenkin kielitasoltaan kohderyhmäni ulkopuolella. Toinen selitys toki on, että tehtävätyyppi on ollut vieras, mutta hieman epäilen tätä. Yleisesti suurin osa suomen oppijoista kuitenkin muodostaa tavalliset omistusrakenteet kielenmukaisesti: 30/36 ensimmäisessä kohdassa ja 27/36 toisessa.

Kolmannessa alakohdassa (1c) omistajana on puu, ja tarkoitukseni on tarkastella, mielletäänkö se samankaltaiseksi kuin inhimillinen omistaja, vai muodostuuko mieluummin sisäpaikallissijainen osa– kokonaisuuslause. Suurin osa neljäsluokkalaisista (14 vastaajaa) muodostaa *Puussa on* -alkuisen lauseen, mutta seitsemän aloittaa kuitenkin *Puulla on*. Sen sijaan suuri osa suomen oppijoista (16 vastaajaa) on aloittanut lauseensa *Puulla on*. Kymmenen S2-vastaajaa aloittaa *Puussa on*, ja yksi vastaajista on maininnut molemmat (*Puussa (puulla?) on kauniita lehtiä*). Lisäksi yksi vastaaja on muuttanut sanajärjestystä tehtävänannon vastaisesti: *Lehdet puissa on kauniit*.

S1-vastaajat (n=21)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Puussa on kaunis lehti	14	Puussa on kaunis lehti	14
Puulla on kauniit lehdet	7	Puulla on kauniit lehdet	4
		Puulla on kauniita lehtiä	2
		Puulla on kaunis lehti	1

Taulukko 3. Tehtävä 1c.

Merkillistä on, että jostakin syystä natiivivastaaajista kaikki sisäpaikallissijaisen eksistentiaalilauseen valinneet ovat jättäneet *lehti*-sanan yksikköön (*Puussa on kaunis lehti*), kun taas lähes kaikki omistajanadessiivia käyttäneet ovat tehneet siitä monikon. Ehkä sattumaa, mutta molemmat kaksikieliset oppilaat tekevät tässä poikkeuksen, toinen vastaa *Puussa on kauniit lehdet* ja toinen *Puussa on kauniita lehtiä*. Aikuisista S2-vastaaajista sen sijaan vain yksi tarjoaa täsmälleen saman lauseen, joka on neljäsluokkalaisilla selvästi yleisin (*Puussa on kaunis lehti*). Muista S2-vastaaajien lauseista vain kuudessa *lehti*-sana on selvästi yksikössä, lisäksi kahdessa on epäselvä yksikön ja monikon välinen sekamuoto (*Puulla on kaunis lehtia*, *Puu on kaunis lehtia*) ja yksi on niin epäkielellinen, ettei sitä ehkä tarvitse ottaa lukuun (*Puu olla kaunis lehti*). On ehkä mahdollista, että tässä näkyy aikuisen ja lapsen ajattelun ero: lapset ovat muodostaneet lauseen nopeasti merkitystä ajattelemta, mutta aikuisen mielestä olisi kummallista puhua yhdestä lehdestä, puissa kun tavallisesti on paljon melko samannäköisiä lehtiä. Neljällä S2-vastaaajalla *olla*-verbi on myös hyperkorrektisti monikossa, kun *lehti*-sana on monikossa.

Vaikka otos on tässä hyvin pieni, näyttää siltä, että suurin osa natiivilapsista ei muodosta spontaanisti elollistavaa omistuslausetta vaan mieluummin sisäpaikallissijaisen osa–kokonaisuuslauseen. Suomen oppijoista taas hieman useampi käyttää ulkopaikallissijaista omistuslausetta. Huomionarvoista kuitenkin on, että jopa kolmannes neljäsluokkalaisista on kaikesta huolimatta valinnut omistuslauseen. On mahdollista, että ensimmäisen alakohdan *kirahvi*-lause on ollut vaikuttamassa tähän valintaan, tai mahdollisesti ulkopaikallissijainen omistuslause on yleistymässä myös joillekin elottomille omistajille (Inaba 1998: 174). Useimmissa tehtävälomakkeen kohdissa suurin osa neljäsluokkalaisista ei muodosta omistuslausetta, jos omistajana on eloton olento, mutta riittävän monissa kohdissa näin kuitenkin tapahtuu.

Taulukko 4. Tehtävä 1c. / S2-vastaajat (n=36)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Puulla on kaunis lehti	16	Puulla on kaunis lehti	5
		Puulla on kauniit lehdet	3
		Puulla on kaunit lehdet	1
		Puulla on kauniita lehtejä	1
		Puulla on kauneita lehtejä	1
		Puulla on kauniita lehdet	1
		Puulla on kauniita lehtiä	1
		Puulla ovat kauniita lehdet	1
		Puulla ovat kauniita lehtejä	1
		Puulla on kaunis lehtia	1
Puussa on kaunis lehti	11	Puussa on kaunis lehti	1
		Puussa ovat kauniit lehdet	2
		Puussa on kauniita lehtiä	1
		Puussa on kauneita lehtejä	1
		Puussa on kauneita lehteja	1
		Puussa on kauniita lehtijä	1
		Puussa on kauniita lehtea	1
		Puussa on kaunit lehtia	1
		Puussa on kauniista lehtiä	1
		Puussa (puulla?) on kauniita lehtiä	1
Puu on kaunis lehti	5	Puu on kaunist lehtia	2
		Puu on kauneita lehtia	1
		Puu on kaunis lehtia	1
		Puu olla kaunis lehti	1
Lehdet puissa on kauniit	1	Lehdet puissa on kauniit	1
Puuta on kauniita lehtiä	1	Puuta olevat kauniin lehtiä	1
Puun alla on kauniita lehtiä	1	Puun alla kaunita lehtiä	1
Lehdessä on kaunis puun	1	Lehdessa on kaunis puun	1

Neljäs alakohta (1d) tarkastelee habitiiviadverbiaaleja. Annetut sanat ovat *Tämä – kirje – olla – tyttöystävä*. Neljäsluokkalaisista (n=21) 19 muodostaa lauseen, jossa tyttöystävä on joko kirjeen lähettäjänä tai vastaanottajana: 11 vastaajan lauseessa tyttöystävä on lähettänyt kirjeen, ja 8 vastaajan lauseessa kirje lähetetään tyttöystävälle. Yksi neljäsluokkalainen vastaaja muodostaa *belong*-tyyppisen lauseen, jossa tyttöystävä on genetiivimuotoinen omistaja (*Tämä kirje on tyttöystäväni*), ja yksi vastaaja yllättävän lauseen, jossa tyttöystävä on kenties tilattu postimyynnistä (*Tässä kirjeessä on tyttöystävä*). Viimeinen lause on saattanut saada innoituksensa siitä, että lähes kaikki aikaisemmat lauseet ovat alkaneet paikallissijailmauksella.

S1-vastaajat (n=21)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Tämä kirje on tyttöystävältä	11	Tämä kirje on tyttöystävältäni	5
		Tämä kirje on tyttöystävältä	3
		Tämä kirje on tyttöystävältäsi	1
		Tämä kirje on tyttöstävältä	1
		Tämä kirje on tytöystävältä	1
Tämä kirje on tyttöystävälle	8	Tämä kirje on tyttöystävälleni	4
		Tämä kirje on tyttöystävälle	2
		Tämä kirje on tyttöystavalleni	1
		Tama kirje on tytöystävälle	1
Tämä kirje on tyttöystävän	1	Tämä kirje on tyttöystäväni	1
Tässä kirjeessä on tyttöystävä	1	Tässä kirjeessä on tyttöystävä	1

Taulukko 5. Tehtävä 1d.

Suomen oppijoista (n=36) 26 muodostaa lauseen, jossa tyttöystävä on kirjeen lähettäjän tai vastaanottajan roolissa.

12 lauseessa tyttöystävä on lähettänyt kirjeen, 14 lauseessa kirje on menossa hänelle. Arvattavasti näiden lisäksi myös yksi vastaaja on tarkoittanut sitä, että tyttöystävä lähetti kirjeen (*Tämä kirje on tyttöystävä haniitä*, viimeisen sanan todennäköisesti pitäisi olla *häneltä*), mutta hänen topiikkirakenteinen lauseensa ei ole riittävän suomalainen. *Belong*-tyyppisiä lauseita löytyy S2-vastaajilta kolme (*Tämä on tyttöystävän kirje*), joista yhdessä on joko luettu tai kirjoitettu väärin ja kirje on muuttunut kirjaksi (*Tämä kirja on tyttöystävän*). Mainitut lauseet ovat kuitenkin tehtävänannon vastaisia, sillä niissä on muutettu sanajärjestystä. Ehkä arverbiaaleja ei ole ollut helppo löytää, tai ehkä tehtävänanto on jäänyt ymmärtämättä. Näissä *belong*-tyyppisissäkin rakenteissa semanttisesti kuitenkin luultavasti pyritään viittaamaan siihen, että tyttöystävä on kirjeen lähettäjä tai vastaanottaja, ei niinkään omistaja.

Lisäksi kaksi S2-vastaajaa tarjoaa sisäpaikallissijaisen adverbiaalinen (*Tämä kirje on tyttöystävästä*). On mahdollista, että ulkopaikallissija on sekoittunut sisäpaikallissijaan, tai mahdollisesti vastaajat ovat vain kokeilleet jotakin sijaa. Toinen jännittävä tulkinta voisi olla se, että tavoitellaan samanlaista merkitystä kuin lauseissa *Tämä tarina on tyttöystävästä* tai *Tämä laulu on tyttöystävästä* (so. 'kirje, jossa kerrotaan tyttöystävästä'), mutta tulkinta on epätodennäköinen. Sikiö (2008: 55) raportoi samanlaista käyttöä keskitason kirjoitelmissa: *Oli kiva saada kutsu sinusta; Eilen sain kirjeen Sannasta; Kiitos kirjeestä, jonka sain sinusta*. Näiden perusteella näyttää siis siltä, että sijataivutus yksinkertaisesti horjuu, ja ablatiivi ja elatiivi ovat sekä semanttisesti että ortografisesti niin lähellä toisiaan, että niiden sekoittaminen on helppoa.

Yhteensä neljä S2-vastaajaa tarjoaa omistettavan muodoksi genetiiviä tai akkusatiivia (esimerkiksi *Tämä kirje on tyttöystävälle*, *Tämän kirje on tyttöystävälle*, *Tämän kirje on tyttöystävälle*). Tämä saattaa kertoa siitä, että *kirje*-sanaa on yritetty käsitellä objektina (vrt. *Tämän kirjeen annan tyttöystävälle*), mikä näyttäisi siltä, että erityinen "x on y:lle" -rakenne ei olisi tuttu. Toisaalta rakenne esiintyy esimerkiksi monissa indoeurooppalaisissa kielissä enemmän samannäköisenä kuin "x:llä on y" -rakenne (esimerkiksi *This is for you*, *Das ist für dich*). Viiden vastaajan lause on selvästi norminvastainen (mukaanluettuna aiemmin mainittu *Tämä kirje on tyttöystävä haniitä*). Yhteenvetona voi kuitenkin todeta, että suurin osa suomenoppijoista kykeni muodostamaan datiiviadverbiaalisen lauseen.

Viidennessä alakohdassa (1e) on jälleen "x:llä on y" -omistuslause, mutta tällä kertaa kyse on abstraktista omistamisesta. Annetut sanat ovat *minä – ei – olla – lupa – lähteä*. Neljäsluokkalaisista 18 vastaa *Minulla ei ole lupaa lähteä* (joista yksi muodossa *Minulla ei ollut lupaa lähteä*). Kaksi vastaajaa säilyttää *lupa*-sanon nominatiivissa (*Minulla ei ole lupa lähteä*), ja yksi muodostaa jännittävän ilmaisun *Minä en ole luvankanssa lahdossa*. Suomen oppijoista 13 vastaa *Minulla ei ole lupaa lähteä* ja 11 vastaa *Minulla ei ole lupa lähteä*.

Peruslauseissa on siis selvä ero siinä, onko abstrakti omistettava tässä negatiivisessa lauseessa partitiivissa vai ei: selvästi suurin osa suomalaislapsista on sitä mieltä, että sen tulee olla partitiivissa, mutta S2-vastajien mielipiteet jakautuvat melko tarkasti kahtia. Yleensä omistettavaa ilmaiseva kieliopillinen subjekti noudattaa tässä e-subjektin sijanvaihtelun sääntöjä ja on siis negatiivisessa lauseessa partitiivissa, mutta abstraktin omistuksen kohdalla käyvät totaalisijatkin. Tämän yhden lauseen kohdalla näyttää olevan selvä ero S1- ja S2-käytön välillä, mutta mitään radikaalia tämän perusteella ei ole syytä päätellä, sillä aineistossani ei valitettavasti ole muita lauseita, jossa tätä voisi tarkastella.

S2-vastajat (n=36)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Tämä kirje on tyttöystävältä	12	Tämä kirje on tyttöystävältä	8
		Tämä kirje on tyttöystävältäni	1
		Tämä kirje on tyttöystävältäni	1
		Tämä kirje on tyttöystävältä	1
		Tämän kirje on tyttöystävältä	1
Tämä kirje on tyttöystävälle	14	Tämä kirje on tyttöystävälle	4
		Tämä kirje on tyttöystävälleni	3
		Tämä kirje on tyttöystävänille	1
		Tämä kirje on tyttöystävälle	1
		Tämä kirje on tyttöystävälle	1
		Tämän kirje on tyttöystävällesi	1
		Tämän kirje on tyttöystävälle	1
		Tämä kirje on tyttöystävälle	1

		Tämän kirje on tyttöystävälle	1
Tämä kirje on tyttöystävästä	2	Tämä kirje on tyttöystävästä	1
Tämä kirje on tyttöystävä, häneltä	1	Tämä kirje on tyttöystävästäni	1
		Tämä kirje on tyttöystävä haniitä	1
Tämä on tyttöystävän kirje	3	Tämä on tyttöystävän kirje	1
		Tämä on minun tyttöystävän kirje	1
		Tämä kirja on tyttöystävän	1
Tämän kirjeen on tyttöystävä	2	Tämän kirjeen on tyttöystävä	1
		Tämään kirje ole tyttöystävä	1
Tyttöystävän on tämän kirjan	1	Tyttöystävän on tämän kirjan	1
Tyttöystävä olla tämä kirje	1	Tyttöystävä olla tämä kirje	1

Taulukko 6. Tehtävä 1d.

Suurin osa suomenoppijoista tuottaa spontaanisti siis myös abstraktin omistusrakenteen, joka saattaa olla myös fraasina tuttu. Yksi S2-vastaaaja tarjoaa lauseen *Minulla ei ole lupaa lähtemään*, jossa rektio ei ole kielenmukainen, vaikkakin tällainen infinitiivi muistuttaa nominin kanssa esiintyvää käyttöä (*Minulla ei ole lupaa häneen, ?Minulla ei ole lupaa syömiseen*). Kaksi vastaajaa kompuroi kieltoverbin taivuttamisen kanssa (*Minulla en ole lupa lähteä, Minulla en ollut lupa lähteä*) ja kaksi yrittää johtaa *lupa*-sanasta verbiä (*Minä en ole luvanut lähteä, Minä en ole lupannut lähteä*). Viisi vastaajaa tuottaa jollain lailla puutteellisen lauseen (esimerkiksi *Minä en ole ollut lupa lahteä* tai *Minä ei ole lupa lähteä*) ja kaksi selvästi epäkielisen lauseen (*Minulläisi en ole lupa lähteä* ja *Ei lupa minä olla lähteä*). Yksi näistä puutteellisiksi katsomistani lauseista on *Minun ei olen lupa lähteä*, joka on kiinnostava siinä mielessä, että se on vain yhden kirjaimen poikkeama lauseesta *Minun ei ole lupa lähteä*, jossa olisi dativigenetiivi. Tietenkään ei voida tietää, onko oppijalla kenties ollut mielessään genetiivi, vai onko tapahtunut vain erehdys. Missään muussa kohtaa aineistoani yksikään S1- eikä S2-vastaaaja ei tuota spontaanisti dativista genetiiviä.

Kuudennen kohdan (1f) annetut sanat ovat *Laura ja Mikko – syntä – vauva*. Tehtävässä on haettu allatiiviadverbiaalia: Lauraa ja Mikkoa voisi pitää lauseessa semanttiselta rooliltaan hyötyjinä, mutta lauseessa on kyse sukulaissuhteen muodostumisesta. Suomalaislapsista 13 vastaajaa muodostaa tällaisen allatiiviadverbiaalisen lauseen (*Lauralle ja Mikolle syntyi vauva*, predikaatin aikamuoto vaihtelee) ja yksi adessiiviadverbiaalisen (*Lauralla ja Mikolla syntyy vauva*). Osalle neljäsluokkalaisista tällainen adverbiaalikonstruktio on ilmeisesti ollut vaikea, ehkä merkitykseltäänkin, koska 7 vastaajaa eli jopa kolmannes oppilaista tuottaa lauseen, joissa ei adverbiaalia ole, ja jollaista en itse tullut ajatelleeksi (*Laura ja Mikko syntyivät vauvana*, *Laura ja Mikko synnyttivät vauvan* tai *Laura ja Mikko syntyivät*). Kaksi viimeksi mainittua tyyppiä ovat kylläkin tehtävänannon vastaisia, ensiksi *syntyä*-verbi on sekoittunut *synnyttää*-johdosverbiin, ja toisessa *vauva*-sana puuttuu kokonaan. Neljä näistä adverbiaalittomista lauseista kuitenkin täyttävät tehtävänannon.

S1-vastajat (n=21)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Lauralle ja Mikolle syntyi vauva	13	Lauralle ja Mikolle syntyi vauva	6
		Lauralle ja Mikolle syntyy vauva	4
		Lauralle ja Mikolle syntyy vauva	2
		Lauralle ja Mikolle syntyy vauva	1
Lauralla ja Mikolla syntyy vauva	1	Lauralla ja Mikolla syntyy vauva	1
Laura ja Mikko syntyivät vauvana	4	Laura ja Mikko syntyivät vauvana	2
		Laura ja Mikko syntyvät vauvana	1
		Laura ja Mikko syntyivät vauvana	1

Laura ja Mikko synnyttivät vauvan	2	Laura ja Mikko synnyttivät vauvan	1
		Laura ja Mikko synnyttää vauvan	1
Laura ja Mikko syntyivät	1	Laura ja Mikko syntyivät	1

Taulukko 7. Tehtävä 1f.

Suomen oppijoilla allatiiviadverbiaalisia lauseita on 15 (*Lauralle ja Mikolle syntyi vauva*, predikaatin aikamuoto vaihtelee). Pitkän harkinnan jälkeen en laskenut tähän mukaan lausetta *Lauralle ja Mikolle syntyä vauva*, vaikka se onkin hyvä yritys, koska predikaatin jättäminen kokonaan taivuttamatta hämärtää niin paljon semanttisia rooleja lauseessa. Adessiiviadverbiaalisia lauseita on neljä (*Lauralla ja Mikolla syntyi vauva*), sekä näiden lisäksi luultavasti myös adessiivista merkitystä tavoitteleva topiikkirakenteinen *Laura ja Mikko hilla syntyä vauva* (*hilla todennäköisesti pro heillä*). Muitakin yllättävän topiikkirakenteisia lauseita tarjotaan, yhteensä kuusi, esimerkiksi *Laura ja Mikko syntynyt vauva*. Tällaisia lauseita voisi nimittää topiikki-kommenttirakenteiksi, kuten on esimerkiksi mandariinikiinassa tai suomalaisessa viittomakielessä. Samanlaista rakennetta käyttää myös Laurannon (1997: 124) tarkastelema oppija. Voi olla, että adessiivin muodostaminen erisnimiin ja erityisesti tällaiseen rinnastuskonstruktion on hankalaa, ja sen vuoksi näin moni on turvautunut topiikkirakenteeseen, jota ei muuten omassa aineistossani esiinny.

Lisäksi kahdeksan vastaajaa on tavoitellut ilmeisesti *synnyttää*-verbiä (esimerkiksi *Laura ja Mikko syntyvät vauvan*). Olen merkinnyt nämä kahdeksi eri tyyppiä (topiikkirakenteinen *Laura ja Mikko syntynyt vauva*; predikaattilause *Laura ja Mikko syntyvät vauvan*), koska ensimmäisessä Laura ja Mikko ovat kokijoita ja vauva tekijä, jälkimmäisessä taas Laura ja Mikko ovat tekijöitä ja vauva kohde. Lisäksi mukana on lause *Laura syntynyt vauva Mikolle*, jossa myös ilmeisesti haetaan *synnyttää*-verbiä, mutta Laura on tässä tekijä ja Mikko hyötyjä, joka on oivallisesti merkitty allatiivilla. Tämä voi liittyä siihen, että monissa kielissä ei ole ollenkaan *syntyä*-verbiä vastaavaa verbiä, vauvaa ei siis tapahtumassa ole osattu pitää tekijänä tai kokijana.

S2-vastajat (n=36)

TYYPPI	lukumäärä	OTOS	lukumäärä
Lauralle ja Mikolle syntyi vauva	15	Lauralle ja Mikolle syntyi vauva	7
		Lauralle ja Mikkolle syntyi vauva	2
		Lauralle ja Mikolle syntyy vauva	1
		Lauralle ja Mikkolle syntyy vauva	1
		Lauralle ja Mikolle syntyi vauvaa	1
		Lauralle ja Mikkolle syntyi vauva	1
		Lauralle ja Mikkolle on syntynyt vauva	1
		Lauralle ja Mikkolle syntynyt vauva	1
Lauralle ja Mikolle syntyä vauva	1	Lauralle ja Mikkolle syntyä vauva	1
Lauralla ja Mikolla syntyi vauva	4	Lauralla ja Mikolla syntyi vauva	1
		Lauralla ja Mikkolla syntyi vauva	1
		Lauralla ja Mikolla syntyi vauvaa	1
		Laura ja Mikko kohta syntyä vauva. Lauralla ja Mikolla syntyi vauva	1

Laura ja Mikko syntyvät vauvan	8	Laura ja Mikko syntyvät vauva	2
		Laura ja Mikko syntyvät vauvan	1
		Laura ja Miko syntyivät vauvan	1
		Laura & Mikko syntyvät vauva	1
		Laura ja Mikko syntyivät vauva	1
		Laura ja Mikko ovat syntyneet vauvaa	1
		Laura ja Mikko ovat syntyneet vahvaa	1
Laura ja Mikko syntynyt vauva	6	Laura ja Mikko syntynyt vauva	2
		Laura ja Mikko syntyi vauva	1
		Laura ja Mikko vauva syntyy	1
		Laura ja Mikko hilla syntyä vauva	1
		Laura ja Mikko syntyä vauva	1
Laura syntynyt vauva Mikolle	1	Laura syntynyt vauva Mikkolle	1
(tyhjä)	1		

Taulukko 8. Tehtävä 1f.

Viimeisessä alakohdassa habitiiviadverbiaalin löytäminen on ollut vaikeampaa kuin aiemmissa. Lähes kaksi kolmannelta S1-vastaajista on onnistunut muodostamaan haetun allatiiviadverbiaalisen lauseen, S2-vastaajista hieman alle puolet. Tämä on selvästi vähemmän kuin edellisissä alakohdissa. Semanttisesti on lauseessa kyse

samantyyppisestä omistussuhteesta kuin rakenteessa *Lauralla ja Mikolla on vauva*. Vaikka *syntyä* ei ole tyyppillinen omistuksen siirtymistä ilmaiseva verbi, lause on selkeintä tulkita omistussuhteen, tässä sukulaisuussuhteen, alkamista merkitseväksi lauseeksi. Suomalaislapsista hieman suurempi osa on tarjonnut adverbiaalilauseetta kuin S2-oppijoista, mutta adverbiaalittomien lauseiden iso osuus suomalaistenkin vastauksissa kielii siitä, ettei tämä ole jostain syystä täysin tuttu rakenne. Vaikka allatiiviadverbiaali on tässä selvästi toimivin, adessiivadverbiaali on mielestäni seuraavaksi paras ratkaisu. Se ilmaisee kuitenkin, että vastaaja on tunnistanut lauseen hyötyjän, semanttisen ykkösargumentin, ja merkinnyt sen suomelle tyyppillisellä tavalla. Monien vastaajien tarjoama adessiiviadverbiaali muistuttaa lisäksi lokaatiotyyppistä ilmaisua, jolla kerrotaan, että jonkun luona on jokin tapahtuma käynnissä (*Lauralla ja Mikolla tehdään keittiöremonttia, Tavataan illalla Lauralla ja Mikolla*), ja voidaan ehkä ajatella, että vauvan syntyminen on myös tapahtuma, joka sijoittuisi tähän perheeseen. Toisaalta vain yksi suomalaislapsi on tarjonnut tätä, joten ainakaan he eivät ole mieltäneet sitä luontevaksi tulkinnaksi.

Oletan, että S2-vastaajien suuri tarjonta topiikki-kommenttirakenteista ja predikaattilauseista (15/36, mikä on yhtä suuri kuin kielenmukaisten allatiiviadverbiaalien tarjonta) osoittaa, ettei tällainen adverbiaalirakenne ole kyllin selkeästi mielessä. Semanttiset roolit lauseissa näyttävät siltä, että merkitys on kyllä ymmärretty, mutta sitä ei osata muodostaa.

5.2 TOINEN TEHTÄVÄ

Toisessa tehtävässä pyydetään jatkamaan lauseita, jotka alkavat "*x:llä on*". Kolme ensimmäistä ovat omistuslausehakuja, neljännessä *x* on elotontarkoitteinen, joten siihen ei odottaisi omistuslausetta. Lauseiden perussanaston ja yksinkertaisten rakenteiden perusteella vastauksiksi on odotettavissa kenties prototyyppisiä ja fraasejakin.

Kahdessa ensimmäisessä alakohdassa (2a ja 2b) tarkastellaan, mitä omistaminen, hallussapito tai abstrakti omistus omistajalle aiheuttaa, kun jatkettavana ovat *En voi tulla tänään, koska minulla on...* ja *En voi tulla tänään, koska minulla ei ole...*. Vastausten odotetaan siis muodostavan mielekkään lauseen siten, että omistettava tai sen puuttuminen voisi olla este subjektin tulemiselle (johonkin). Odotuksen mukaisesti kaikki neljäsluokkalaisten jatkavat ensimmäisen alakohdan (2a) lausetta mielekkäästi. Omaan elämänpiiriinsä sopivasti suurin osa keksii esteeksi jonkin harrastuksen, joka olisi ilmeisesti juuri samaan aikaan. Muita annettuja vastauksia ovat esimerkiksi

hammaslääkäri, tärkeä tapaaminen, huomenna kokeet, yskä. Kaikki neljäsluokkalaisten vastaukset ilmaisevat abstraktia omistusta, mikä oli odotettavaa.

Suomenoppijoista (n=36) lähes kaikki (34) antavat vastauksen, joka sopii merkityksensä puolesta jatkoksi lauseeseen, ja näistä suurin osa on myös rakenteellisesti oikein. Myös suomenoppijoiden vastauksissa näkyy oman elämänpiirin vaikutus, sillä suurimman osan esteenä on jokin sairaus, seuraavaksi yleisin on kiire tai se, että on paljon tekemistä. Neljä vastausta ei muodosta rakenteensa puolesta norminmukaista lausetta: *Minulla on kipeä, Minulla on sairas, Minulla on luvanut olla poissa ja Minulla on mennä lääkäriin.* Yksi lauseista ei taas ole kontekstissaan ymmärrettävä: *En voi tulla tänään, koska minulla on aikkaa.* Kaksi vastaajaa ei ole vastauksensa perusteella ymmärtänyt tehtävänantoa: toinen on toistanut jo annetun lauseen alun ja toinen on kirjoittanut kyllä samasta aiheesta, mutta ei missään vaiheessa jatka pyydettyä lausetta. Myös suomenoppijoiden lauseista kaikki ne, jotka ovat rakenteellisesti sopivia, ilmaisevat abstraktia omistusta.

Neljäsluokkalaisten (n=21) lähes kaikki (19) jatkavat myös toisen alakohdan (2b) lausetta korrektisti. Kahden kohdalla herää kysymys luetun ymmärtämisestä, kun lauseita on jatkettu *En voi tulla tänään, koska minulla ei ole vaatteita ja kirjoja,* tai *En voi tulla tänään, koska minulla ei ole tanssi harjoituksia.* Suomalaislasten keksimät syyt ovat monenlaisia. Useimmiten tulemisen esteeksi mainitaan se, ettei ole rahaa, mutta sekään ei saa huomattavan suurta enemmistöä (3 vastausta). Omistus on luonteeltaan sekä abstraktia (10 vastausta) että konkreettista (11 vastausta), ja sekä pysyvää (*En voi tulla tänään, koska minulla ei ole vielä uutta pyörää*) että tilapäistä (*En voi tulla tänään, koska minulla ei ole puhelinta mukana*). Pysyvää konkreettista omistusta ilmaistiin 2 vastauksessa, tilapäistä 5:ssä, ja lisäksi 4 vastausta voivat olla tulkittavissa molemmiin tavoin. Analysoin tässä lauseen *Minulla ei ole rahaa* abstraktiksi omistukseksi, vaikka raha onkin konkreettinen olio, koska yleensä lauseella ei tarkoiteta, etteikö subjektilla olisi hallussaan yhtään kolikkoa vaan sitä, ettei hän koe voivansa käyttää mahdollisesti omistamaansa rahaa pyydettyyn tarkoitukseen.

S2-vastaajien (n=36) lauseista lähes kaikki (35) ovat tässäkin kontekstissaan mielekkäitä. Yksi vastaaja ei ole ilmeisesti ymmärtänyt tehtävänantoa, eikä jatka lausetta. Suurin osa S2-vastaajista (15) nimeää tulemisen esteeksi sen, ettei ole aikaa (vrt. S1-vastaajista 2/21). Tässä uskon olevan kyseessä fraasioppiminen: *Minulla ei ole aikaa* on frekventti niin arkikielessä kuin kielenopetuksessakin. Toinen tuttu fraasi on varmasti *Minulla ei ole rahaa*, jota käyttääkin 8 vastaajaa, osa lisää tarkentavia määritteitä (*raha ostaa bussi lipun*). Myös *Minulla ei ole autoa* saa monta osumaa (5), sen voi analysoida merkitsevän joko pysyvää tai tilapäistä omistusta. Muista vastauksista viisi ilmaisee konkreettista (tilapäistä) hallussapitoa (*En voi tulla tänään, koska minulla ei ole lapset mukana*) ja

kaksi abstraktia omistusta (*En voi tulla tänään, koska minulla ei ole mitä tekemistä siellä*). Näistä S2-vastaajien vastaukset olivat selvästi yhdenmukaisempia kuin S1-vastaajien.

Sekä Sikiö (2008: 45) että Kynsijärvi (2007: 60) totesivat, että suurin osa YKI-kirjoitelmien omistuslauseista ilmaisi abstraktia omistusta. Tämä näkyy myös tässä tehtävässäni, jossa vastaajilta on vaadittu vapaata tuottoa. Suomen oppijat pyrkivät tuottamaan abstraktia omistusta selvästi enemmän kuin suomalaislapset. Tähän toisaalta osaselityksenä voi olla myös se, ettei neljäsluokkalaisten kognitiivinen kyky ole kehittynyt vielä abstraktin ajattelun osalta yhtä pitkälle. Toinen huomattava seikka on kuitenkin se, että vaikka S2-vastaajat käyttävät abstraktin omistuksen ilmauksia, ne noudattavat vain muutamaa yksinkertaisinta ja paljon käytettyä mallia (*Minulla ei ole aikaa, Minulla ei ole rahaa*). Uskallan arvata, että tämäntyyppiset fraasit ovat olleet enemmistönä myös Sikiön ja Kynsijärven kirjoitelma-aineistoissa.

Kolmas alakohhta (2c) on mukana oikeastaan vain johdattelemassa neljänteen. Lausetta *Meidän isällä on...* on jatkettu lähes korrektisti molemmissa ryhmissä. Suomalaislasten (n=21) vastauksista 11 ilmaisee konkreettista omistusta (pysyvää), 7 abstraktia, 2 sukulaisuussuhteita ja yksi yhtä aikaa monta näistä (*Meidän isällä on auto, perhe ja oma työpaikka*). Yllättävin yksittäinen vastaus lienee *Meidän isällä on isä*, vaikka lause toki sinänsä on täysin mielekäs. S2-vastaajien (n=36) lauseista niinkään suurin osa (23) ilmaisee konkreettista omistusta (enimmäkseen pysyvää). Edelleen vastauksista 5 ilmaisee abstraktia omistusta, 2 sukulaisuussuhteita tai vastaavia (*Meidän isällä on ahkeria työntekijä*) ja 3 erottamatonta omistusta (*Meidän isällä on tumma tukka*). S1-vastaajilla erottamatonta omistusta ilmaisevia lauseita ei ole yhtään. Kaksi lausetta ovat rakenteellisesti virheellisiä (*Meidän isällä on töissa; Meidän isällä on Saksassa meidän on mentävä tavata hänet tänään*), ja yksi vastaaja ei jatka lausetta. Tässä tapauksessa fraasit eivät aktivoidukaan, ja molemmilla ryhmillä valtaosa lauseista ilmaisee luovutettavaa omistusta. Hauska yksityiskohta on se, että molemmilla ryhmillä suuri osa vastaa, että isällä on auto (10/21 ja 10/36). Tämä toisaalta on luultavasti seuraavan alakohdan motivoimaa.

Kolmen ensimmäisen alakohdan lauseet ovat liian yksinkertaisia osoittamaan mitään omistusrakenteen semanttisesta hahmottamisesta, mutta ilmeistä on, että niiden merkitys on hyvin ymmärretty. Tämä on odotuksenmukaista, sillä nämä ovatkin arkipäivän kielenkäytössä hyvin tavallisia rakenteita. Lisäksi näyttää siltä, että sekä abstraktia että konkreettista omistusta tuotetaan, mutta suomenoppijat näyttävät ilmaisevan abstraktia omistusta lähinnä opittuina fraaseina.

Sikiön (2008: 69) mukaan omistuskonstruktioissa virheitä tehdään eniten omistettavan sijan valinnassa: kielteisessä lauseessa ei esiinny partitiivia toisin kuin pitäisi, toisaalta partitiivia saattoi esiintyä sielläkin, missä nominatiivi olisi ollut parempi. Koivisto (1994: 158) havaitsi suomenoppijoiden käyttävän joskus omistettavan sijana genetiiviä. Hän arveli, että omistuslauseen muodollinen subjekti on analysoitu objektiksi ja sen vuoksi sijoitettu objektin sijaan. Suomessa objektin, predikatiivin ja ei-prototyypin subjektin sija on yksi vaikeimpia asioita oppia, joten ei ole ollenkaan yllättävää, että siinä esiintyy horjuntaa. Omat lauseeni ovat olleet todennäköisesti yksinkertaisempia kuin kirjoitelmissa esiintyneet, ja toisaalta tässä oppija on tuottanut vain yhden lausekkeen, joten hän on voinut kiinnittää enemmän huomiota sen sijamuotoon. Omistettavien sijoissa esiintyy nimittäin verrattain vähän virheitä: kolmessa ensimmäisessä alakohdassa on tarkasteltu yhteensä 67 affirmatiivista ja 35 negatiivista lausetta. Näistä kuudessa on käytetty nominatiivia partitiivin sijaan, kolmessa partitiivia nominatiivin sijaan ja kahdessa genetiiviä (tai ilmeisesti akkusatiivia) nominatiivin sijaan. 89 % omistettavien sijoista on kuitenkin valittu oikein.

Neljännessä alakohdassa (2d) adessiiviadverbiaalin tarkoite on eloton. Jatettava lause kuuluu *Meidän isän autolla on...*. Koska omistuslause ei olisi elottoman tarkoitteen kohdalla luontevin vaihtoehto, tarkoitus on tutkia, ehdotetaanko esimerkiksi sellaisia lauseita kuin *Meidän isän autolla on ajettu kaksituhatta kilometriä*. Lause on kuitenkin tarkoituksellisesti sijoitettu kolmen selvän omistuskonstruktion jälkeen, mikä on voinut olla sekä hyvä että huono ratkaisu.

Neljäluokkalaisista (n=21) peräti 16 muodostaa omistuslauseen. Ainoa oman kieli-intuitioni perusteella hyväksyttävä omistuslause on abstraktia omistusta ilmaiseva *Meidän isän autolla on oma nimi*. Nimi on niin abstrakti käsite ja toisaalta niin selkeästi elollistarkoitteille kuuluva, että sitä sopii käyttää myös e-intentionaalille omistajalle (vrt. esim. *Kaupungilla on vaikeasti lausuttava nimi*). Lasten omistuslauseista 14 kuitenkin ilmaisee erottamatonta omistusta, ja niistä 12 nimeää omistettavaksi jonkin autoon erottomasti kuuluvan osan tai varusteen (*Meidän isän autolla on talvirenkaat*; *Meidän isän autolla on paljon muttereita*; *Meidän isän autolla on bensaa*). Tällaiset osa–kokonaisuuslauseet muodostetaan suomeksi mieluummin inessiivi- kuin adessiiviadverbiaalilla. Tämä outous neljäluokkalaisten vastauksissa voi olla selitettävissä kolmen edellisen omistuslauseen vaikutukseksi, sillä myöhemmin (tehtävässä 5) jopa 17 oppilasta valitsee kuitenkin mieluummin *Autossa on neljä pyörää* -vaihtoehdon kuin *Autolla on neljä pyörää* -vaihtoehdon. Kaksi omistuslauseista ilmaisevat niin ikään erottamatonta omistusta, ne käsittelevät auton ulkonäköä (*Meidän isän autolla on hieno väri*; *Meidän isän autolla on naarmuinen maalipinta*). Tällaisissa abstrakteissa lauseissa adessiivi ei välttämättä ole täysin omituinen, varsinkin jälkimmäinen lause tuntuu jopa mahdolliselta. Lause *Meidän isän autolla on hieno väri* ei ole sen parempi kuin lause *Meidän isän autossa on hieno väri*: kumpikin on vähintään epätyypillinen. Vain

yksi S1-vastaajien lauseista ilmaisee luovutettavaa omistusta, ja on kontekstissaan vähintään yllättävä: *Meidän isän autolla on tietokone ja penaali*. Jos tämän tulkitsee omistuslauseeksi, lukija jää vähän hämmentyneeksi, sillä auton inhimillistäminen on viety kovin pitkälle. Jos taas tavoitellaan tilalauseetta, ulkopaikallissija on sittenkin kummallinen valinta. On kuitenkin ehkä armollisesti tulkittavissa, että oppilas on ajatellut tilannetta, jossa isä viettää paljon aikaa autonsa läheisyydessä ja säilyttää siellä tärkeitä tavaroitaan, samaan tapaan kuin *Meidän isän mökillä on tietokone ja penaali* tai *Meidän isän kämpillä on tietokone ja penaali*, tällöin kyseessä olisi siis lokatiiviadverbiaali. Uskottavin arvaukseni kuitenkin on se, että oppilas on lukenut lauseen huolimattomasti.

Viisi oppilasta muodostaa lauseen, jossa ei ole omistajanadessiivia vaan adessiiviadverbiaalilla on toisenlainen käyttö, esimerkiksi *Meidän isän autolla on helppo ajaa*. Luokalla olleista kaksikielisistä oppilaista (joita ei ole laskettu mukaan kokonaislukumäärään) toinen on kyllä muodostanut konkreettisen omistuslauseen, mutta toinen vastaa *Meidän isän autolla on kiva ajella*, mikä mielestäni on yksi osoitus siitä, että suomen kielen kielitaju saattaa tällä oppilaalla olla parempi kuin S1-vertaisillaan.

Myös suomen oppijoista (n=36) valtaosa (30) valitsee omistuslauseen. Näistäkin suurimmassa osassa (23 vastausta) kyse on eroamattomasta omistuksesta, ja 20 lauseessa omistettavana on jokin auton osa tai varuste. Kaksi eroamatonta omistusta ilmaisevaa lausetta käsittelee auton ulkonäköä (*Meidän isän autolla on kaunis väri*; *Meidän isän autolla on sininen väri*). Lisäksi on lause *Meidän isän autolla on hyvä merkki*, joka on kyllä epätyypillinen, mutta lähenee tässä samanlaista abstraktia käsitettä kuin nimi.

Neljä lausetta ilmaisee luovutettavaa omistusta. Kolme näistä voisivat olla tulkittavissa myös eksistentiaalilauseiksi: *Meidän isän autolla on iso, uudenn reppu*; *Meidän isän autolla on paljon tavaroita esim. työkaulut ja renkaat* sekä erityisesti *Meidän isän autolla on paljon tavaroita se on vaikea viedä kotiin*, mutta silloin sisäpaikallissija olisi kuitenkin ehdottomasti oikea vaihtoehto. Hyväksyttävänä voi pitää lausetta *Meidän isän autolla on iso autotalli*, vaikka se hienoisesti herättääkin mielikuvan autosta elollisena oliona, joka asustelee tallissaan. Tällainen omistuslause ei kuitenkaan tunnu väärältä. Edelleen kolme omistuslauseetta ilmaisee abstraktia omistusta, ja niistä kaksi on erityisen kummallisia kontekstissaan: *Meidän isän autolla on ongelma*; *Meidän isän autolla on aina hyviä ideoita*. Ensimmäisen lauseen kohdalla on mahdollista tulkita, että on tavoiteltu jotakin sellaista kuin *Meidän isän autossa on vika*, mutta sisäpaikallissija on ainoa sopiva vaihtoehto myös tässä. Abstraktia omistusta ilmaisee myös yhden vastaajan kompleksisempi konstruktio *Meidän isän autolla on rengas puhjennut*: tässä omistettavana on renkaan puhkeamisen aiheuttama tila. Kielienmukaisempi tässäkin olisi joka tapauksessa sisäpaikallissijaisen adverbiaalin käyttö: *Meidän isän autosta on rengas puhjennut*.

Kolme vastaajaa muodostaa lauseen, joka ei ole kieliopin mukainen: *Meidän isän autolla on rikki; Meidän isän autolla on uusi; Meidän isän autolla on vihreä*. Tällaiset rakenteet sekä edellisissä esiintyneet samantyyppiset rakenteet (*Minulla on sairas; Meidän isällä on töissa*) kertovat luultavasti samasta ilmiöstä, jonka esimerkiksi Sikiö (2008: 70) ja Koivisto (1994: 174) ovat oppijankielessä havainneet: omistajanadessiivin tyyppinen adessiivi yleistyy myös rakenteisiin, joihin se ei kuulu. Koiviston mukaan adessiivi on alkuvaiheessa paikallisijoista jopa yleisin. Todennäköisesti tämä kertoo siitä, että rakenne on oppijankielessä produktiivinen. Lisäksi tässäkin kaksi vastaajaa eivät vastauksena perusteella ole ymmärtäneet tehtävänantoa eivätkä jatka lausetta. Vain yhden vastaajan lauseissa adessiiviadverbiaali on selvästi muussa käytössä kuin omistajanadessiivina: *Meidän isän autolla on kivaa ajaa*.

Yllättävän moni vastaaja tarjoaa omistuslausetta myös silloin, kun kyseessä on ei-intentionaalisen omistajan osakokonaisuusilmaus: S1-vastaajista 16/21 ja S2-vastaajista jopa 31/36. S2-vastaajista vain kaksi onnistuivat tuottamaan kielenmukaisen lauseen. Tämä johtuu todennäköisesti kolmen aikaisemman kohdan haitallisesta vaikutuksesta, koska muissa tehtävissä elotontarkoitteiselle oliolle ei valita aivan niin paljon ulkopaikallissijoja kuin tässä. Mitä tahansa aikaisempien kohtien vaikutuksella ei kuitenkaan voi selittää, sillä jos S1-vastaajat olisivat pitäneet omistuslausetta täysin kielenvastaisena, eivät he olisi spontaanisti sellaista tuottaneet. S2-vastaajien kohdalla on tässä kuitenkin tehtävä selvä johtopäätös: auto on heidän kielitajussaan sopiva omistaja omistuslauseeseen.

5.3 KOLMAS TEHTÄVÄ

Kolmannessa tehtävässä on kahdeksan lausetta, joihin on lisättävä oikeassa muodossa taivutettu verbi. Neljäsluokkalaiset S1-vastaajat vastasivat tehtävään hyvin yhdenmukaisesti. Kun huomasin tämän, mielenkiinnosta pyysin joitakin aikuisia suomenkielisiä ystäviäni täyttämään saman tehtävän. He eivät nähneet toistensa vastauksia, mutta valitsivat lähes identtiset verbit kaikkiin kohtiin. Laajemman aineiston puuttuessa ei ole mahdollista esittää radikaaleja väitteitä, mutta tämän perusteella oletan, että rakenteet ovat hyvin tavallisia ja sisältävät kollokaatioita tai ns. chunkeja, sanaa laajempia kiteytyneitä ilmauksia. Ilmeisesti pohjalla on skeemoja, jotka käyttävät prototyyppisesti vain muutamaa verbiä. Suurin osa maahanmuuttajistakin on löytänyt nämä, mutta hajontaa ja erikoisia verbejä on selvästi enemmän kuin natiivilapsilla.

Tehtävän ongelmana on ollut se, että vaikka vastaaja olisi ymmärtänyt haetun rakenteen, hän ei ole välttämättä keksinyt sopivaa verbiä. Hän on saattanut myös muistaa verbin väärin, vaikka olisi sinänsä pyrkinyt hakemaan oikeaa merkitystä. Toisaalta hän on saattanut taivuttaa sinänsä hyvää verbiä niin, että rakenne (esimerkiksi subjektien ja objektien asema) katoaa. Näissä tapauksissa ei siis ole yksiselitteistä tulkita, onko vastaaja onnistunut rakenteen analyysissa vai ei.

Oletettavasti tehtävä on ollut maahanmuuttajille haasteellinen, sillä siinä on jätetty enemmän tyhjiä vastauksia kuin mihinkään muuhun tehtävään. Toisaalta annetut vastaukset ovat kirjavia mutta hyväksyttäviä. Kun lomakkeen viimeisellä sivulla kysytään lopuksi vaikeinta tehtävää, vain yksi neljäsluokkalainen (n=21) on nimennyt tehtävän 3 vaikeimmaksi, mutta suomen oppijoista (n=36) neljännes eli 9 vastaajaa on maininnut tämän tehtävän. Seuraavaksi eniten ääniä (8) saa tehtävä 4. Lisäksi neljä S2-vastaajaa on maininnut vaikeimmaksi sekä tehtävän 3 että tehtävän 4. Toisaalta useat S2-vastaajat ovat kertoneet, että kolmas tehtävä on ollut vaikea siksi, että he eivät ole tienneet, mitä verbejä valita. Tämä voi tarkoittaa joko sitä, että heillä on ollut mielessään monta sopivaa verbiä, mutta he eivät ole olleet varmoja siitä, sopivatko ne kaikki tähän yhteyteen, tai sitä, että he eivät ole pystyneet keksimään yhtään sopivaa verbiä. On mahdollista, että vastaaja on kyllä ymmärtänyt lauseen merkityksen, mutta ei yksinkertaisesti ole muistanut hyvää verbiä. Tätä tulkintaa häiritsee se tosiseikka, että monissa kohdissa natiivien käyttämät verbit eivät ole erityisen vaikeita vaan pikemminkin oman intuitioni perusteella arkisia ja luultavasti suurifrekventtisiä. Oletankin, että rakennetta on ollut vaikea hahmottaa nimenomaan siksi, että siitä puuttuu verbi.

Väitän siis, että pelkkä suuntaa ilmaiseva elollistarkoitteinen adverbiaali riittää suomalaisilla aktivoimaan omistuksen tai hallussapidon siirtymistä ilmaisevan skeeman, mutta S2-vastaajat käyttävät saman merkityksen hahmottamiseen myös verbin antamaa informaatiota. Näin muutama S2-vastaaja myös sanallistaa kokemustaan lomakkeen lopussa olevassa palauteosiossa: "*Ilman verbejä joskus oli vaikea ymmärtää, mitä ne lauset tarkoittivat ja mitä verbi sopi, koska kaikki muut sanot olivat jo muodoissa*" ja "*Varmasti olin nukumassa kun opettaja selitti ablatiivista*".

Ensimmäisessä alakohdassa (3a) lause on *Minna – rahaa Jenniltä*. S1-vastaajien (n=21) useimmin valitsema predikaatti on *lainaa* tai *lainasi* (yhteensä 12 vastausta). Muita neljäsluokkalaisten tarjottamia predikaatteja ovat *pyytää* (3), *saa* tai *sai* (3), *ottaa* (2) ja *kerää* (1), joista vain viimeinen on merkitykseltään hieman yllättävä, muut

ovat melko prototyyppisiä omistuksen siirtymistä ilmaisevia verbejä. Kaikki neljäsluokkalaiset taivuttavat verbin odotuksenmukaisesti oikein.

Myös suomen oppijoiden (n=36) vastauksissa *lainaa*, *laina* tai *lainasi* on yleisin (17), toinen sopiva on *sai* tai *saai* (4). Predikaatti *kysyy* tai *kysyi* (2) on myös hyväksyttävä, koska Nykysuomen sanakirja mainitsee sen myös tässä käytössä, mutta tavallisesti *kysyä*-verbi suomessa saa mieluummin abstraktin objektin (*kysyä asiaa*, *kysyä lupaa*), kun taas konkreettisten objektien kanssa parempi on verbi *pyytää*. Merkitykseltään sopivaa verbiä väärässä muodossa ovat käyttäneet ne, jotka vastasivat *lainaan*, *lainasin* ja *lainata*. Yksikön ensimmäisen persoonan käyttöä saattaa tosin selittää huolimaton lukeminen, *Minna* on saattanut näyttää sanalta *minä*. Lisäksi yksi vastaus on *hainä*, joissa myös on mahdollisesti tarkoitettu *lainata*-verbiä.. Epäsopivaksi olen luokitellut verbin *antaa* eri muodot (7) sekä epäselvät *laitaa* ja *lahiti*. Näissä ei ole ymmärretty adverbiaalinen perusteella rahan siirtymisen suuntaa. Toisaalta tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että *lainata*-verbi ei suomessa ota kantaa transaktion suuntaan: *lainata x:lta* ja *lainata x:lle* ovat molemmat mahdollisia, joten *lainaa*-predikaatin valinneiden kohdalla ei ole mahdollista päätellä, ovatko he ymmärtäneet semanttiset roolit oikein.

Toisessa alakohdassa lauseena on *Minulta – kirja kotiin*. Neljäsluokkalaisista (n=21) 10 lisää verbin *jäi* ja 9 verbin *unohtui*, joissa rakenne on odotuksenmukainen. *Minulta jäi kirja kotiin* -tyypissä ilmaistaan, että kirja on kyllä puhujan (pysyvästi tai tilapäisesti) omistama, mutta fyysinen hallussapidosuhde tällä hetkellä puuttuu (toisin kuin pitäisi). Ingo (2000: 282) analysoi itse asiassa tällaisessa rakenteessa *minulta*-adverbiaalinen paikan adverbiaaliksi. Tässä tulkinnassa kirjan liike on ilmaistu: se oli minulla ja nyt se on kotona. *Minulta jäi kirja kotiin* -tyypissä ilmaistaan, että kirja on kyllä puhujan (pysyvästi tai tilapäisesti) omistama, mutta fyysinen hallussapidosuhde tällä hetkellä puuttuu (toisin kuin pitäisi). Ingo (2000: 282) analysoi itse asiassa tällaisessa rakenteessa *minulta*-adverbiaalinen paikan adverbiaaliksi. Tässä tulkinnassa kirjan liike on ilmaistu: se oli minulla ja nyt se on kotona. Kaksi oppilasta valitsee jostain syystä persoonallisen passiivin (*palautettiin* ja *viettiin*). Näissä rakenne on myös aivan kielenmukainen, mutta syystä tai toisesta vastaaja on halunnut mukaan ulkopuolisen toimijan, jonka vaikutuksesta kirja on siirretty kotiin. Pidän ensin lauseita hyväksyttävänä, mutta päädyin lopulta hylkäämään ne outoutensa vuoksi. Miten voisimme kuvitella kontekstin, jossa joku puuttuu tilanteeseen niin, että palauttaa puolestasi kirjan – kotiin?

Suomen oppijoille tämän ehkä fraasimaisenkin rakenteen löytäminen on osoittautunut vaikeaksi, yhteensä vain noin neljännes tuottaa onnistuneen lauseen. Ablatiivi ei ole erityisen semanttisesti läpinäkyvä kokijan sijamuoto, vaikkakin tällainen rektio onkin yleinen monien sellaisten verbien kanssa, joissa puhuja toivoo omistavansa jotakin

eikä kuitenkaan omista: *minulta jäi, minulta unohtui, minulta puuttuu* (ISK 853). Kuusi S2-vastaajaa käyttää predikaattia *jäi* ja kaksi predikaattia *unohtui*. Kuten S1-vastaajien kohdallakin, muutama ilmeisesti persoonallinen passiivi tarjotaan (*otettiin, viedan*). Verbejä *unohtaa* ja *jäädä* tarjotaan myös yksikön ensimmäisessä persoonassa (4). Tämä on selitettävissä sillä, että semanttisesti *minä* on lauseen kokija, ja verbikin on valittu merkityksensä puolesta hyvin, mutta rakenne ei vastaa sitä.

Yksi vastaaja vastaa *Minulta puuttuu kirja kotiin*, mikä ei luonnollisesti suuntaa ilmaisevan paikka-argumentin kanssa ole mahdollinen, mutta verbin rektio on kuitenkin oikein. Sen sijaan yllättävä on kuuden vastaajan käyttämä *tulla*-verbi. Yksi mahdollinen tulkinta on jälleen virheellinen lukeminen: jos *kirjasta* on tullut vastaajan silmissä *kirje*, tämä on ymmärrettävämpää (*Minulta tulee kirje kotiin*), joskin on syytä epäillä, olisiko tällainen lause olisi kovin hyvin tunnettu. Yhden vastaajan lause kuuluu *Minulta hukuntyt kirja kotiin*, jossa jää arvauksen varaan, onko vastaaja kenties ajatellut sitä, että kirja unohtui kotiin vai sitä, että kotona on niin hirveä siivo, ettei kirjaa sieltä mitenkään enää löydä. Lause olisi ollut kielenmukainen, jos *olla*-apuverbi olisi täydentänyt perfektin, ja silloin kyse olisi ollut omistuksen siirtymisestä. Merkitykseltään tai muodoltaan täysin epäsoivia predikaatteja oli lisäksi 10, ja viisi vastaajaa on jättänyt kohdan kokonaan tyhjäksi.

Kolmannen alakohdan lause on *Perhe – talon Pirkkalasta*, jossa haetaan omistuksen siirtoverbiä. Neljäsluokkalaisista (n=21) suosituin predikaatti on *ostaa* tai *osti* (17). Myös predikaatti *sai* sekä yhden oppilaan vastaus *Perhe korjasi talon Pirkkalasta* ovat mahdollisia: jälkimmäisessä *korjata*-verbiin sisältyy konnotaatio siitä, että korjaus tehdään muuttamista varten (ehkä parempi tosin olisi *remontoi*). Yksi oppilas valitsee epäsoivian predikaatin *asuu*, ja yksi vieläkin yllättävämmän predikaatin *oli*. Mielenkiintoista on, että syystä tai toisesta myös molemmat kaksikieliset oppilaat ovat tässä käyttäneet *olla*-verbiä.

Suomen oppijat suoriutuvat tämän alakohdan parissa paremmin kuin edellisen. Sopivia predikaatteja ovat *ostaa*, *osti* tai *on ostanut* (15), *saa* tai *sai* (3), *remontoi* (1) sekä myös *vukrä* (1) ja *halua* (1), jotka ovat mielestäni riittävän paljon tulkittavissa yksikön kolmanneksi persoonaksi. Kolme vastaajaa käyttää *asua*-verbiä, kolme *muuttaa*-verbiä ja yksi *tulla*-verbiä. Näissä lauseen semanttiset roolit ovat sekaisin. Kolme vastaajaa on päätenyt rakentelemaan muita vastauksia kuin mitään verbiä, yksi heistä yrittää muodostaa epäonnistuneen x:llä on y - rakenteen (*Perhe llä on talon Pirkkalasta*). Myös tässä viisi vastaajaa on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Neljäs alakohta on abstraktia omistusta ilmaiseva omistuslause: *Perheellä – aikomus muuttaa pian*. Kaikki

neljäsluokkalaiset (n=21) ja 26 suomen oppijaa (n=36) lisäävätkin juuri *olla*-kopulan. Kuitenkin jopa kuusi S2-vastaajaa on jättänyt kohdan tyhjäksi ja neljän tarjoamat verbit ovat sikäli omituisia (*asui; järjestä; matkustus; sai*) että on pääteltävissä, että *aikomus*-sanan merkitys ei ole ollut tuttu.

Viidennessä alakohdassa täydennettävänä lauseena on *Paavolta – viime kesänä mummo*. Tässäkin on siis kyseessä jonkinlainen omistussuhteen, tässä sukulaisuussuhteen, muuttuminen. Vaikkei tätä analysoisikaan omistusrelaatioksi, semanttiset roolit ovat samat. Neljäsluokkalaisista (n=21) 16 täydentää lauseen predikaatilla *kuoli* ja yksi predikaatilla *menehtyi*. Muutama oppilas täydentää rakenteen oikein, mutta ei ole halunnut olla aivan niin dramaattinen: *katosi* (2), *lähti* (1). Vaikeasti tulkittavaksi sen sijaan jää yhden oppilaan tarjoama predikaatti *jäi*.

Myös suomen oppijoista (n=36) suurin osa (17 vastaajaa) on valinnut *kuolla*-verbin, heistä yhdellä se on tosin muodossa *kolut*, jonka kohdalla merkitys on kyllä oivallettu oikein, mutta muoto on joko väärä tai ainakin *olla*-apuverbiä vaille vajaa. Yhden vastaajan tarjoamaa predikaatti *läheti* voi tarkoittaa *lähti*, mutta toisaalta myös *lähetti*, joten olen tulkinnut sen vääräksi. Myös paljon muita verbejä on ehdotettu, ja ne ovat ilmeisesti aina yksikön kolmannessa persoonassa (muutamissa virheellisen kirjoitusasun vuoksi persoonaa ei voi varmuudella ratkaista). Mielenkiintoista on, että peräti neljä vastaajaa on ehdottanut verbiä *tulla*, vaikka on vaikea keksiä mitään järkevää tulkintaa lauseelle *Paavolta tuli viime kesänä mummo*, elleivät vastaajat sitten ole tulkinneet *Paavo*-erisnimeä vaikkapa paikkakuntaa ilmaiseksi lokatiiviadverbiaaliksi. Predikaatit *muuti*, *matkusti* ja *mene* sen sijaan ilmaisevat poistumista, mutta eivät sellaista menetystä kuin rakenne vaatisi. Yhden vastaajan tarjoama predikaatti *kysyi* kelpuuttaa kyllä ablatiiviargumentin, mutta lauseen (*Paavolta kysyi viime kesänä mummo*) merkitys jää hämäräksi. Tässäkin kohdassa viisi vastaajaa on jättänyt kokonaan vastaamatta.

Kuudennessa alakohdassa on datiiiviinen allatiiviadverbiaali: *Tämä paketti – veljelleni*. Haettu rakenne (*Tämä paketti on veljelleni; Tämä paketti kuuluu veljelleni*) toteuttaa Heinen malleista datiiivimallia tai ekvaatiomallia. Ensimmäinen merkitsee, että paketti siirtyy myöhemmin veljelle, toinen ilmaisee pysyvämpää omistusta, joka on voinut alkaa jo kauan sitten. Suomalaislapsista (n=21) 15 täydentää lauseen yksinkertaisesti predikaatilla *on* (joista yksi *olisi*), kaksi vastaajaa on valinnut predikaatin *kuuluu*. Kolme oppilasta tarjoaa liikeverbin: *tuli* (1), *menee* (1) ja *tuotiin* (1): nämä ovat myös hyväksyttäviä, ja niissä paketin konkreettinen siirtyminen on selvemmin näkyvissä. Yhden oppilaan tarjoama predikaatti *kuoli* on sen sijaan omituinen, ja kyseessä onkin ehkä lipsahdus.

Olla-verbi kantaa tässä hyvin vähän itsenäistä merkitystä, ja odotin, ettei rakenne välttämättä olisi tuttu suomenoppijoille. Heistä (n=36) kuitenkin 12 valitsee *on*-kopulan ja kolme predikaatin *kuuluu*. Lisäksi yksi vastaaja täydentää *olla*-verbiä (*on tarkoitettu*). Yhteensä 16 vastaajaa on kuitenkin valinnut jonkin liikeverbin tai omistuksen siirtoverbin (*tulla, saapua, mennä, lähteä, lähettää, antaa*), joiden taivuttamisessa on vaihtelevuutta, osassa *paketti* säilyy subjektina ja osassa sitä on yritetty käsitellä objektina. Hyväksyttäviä predikaatteja ovat *tuli* (2), *saapui* (1) ja hyvällä tahdolla myös *mene* (1). Myös passiivimuotoiset *lähetettiin* (1), *on lähetty* (2), *lähettiin* (1) ja *on annattu* (1) voidaan hyväksyä. Verbit *jaanyt* (1), *menossa* (1) ja *tuonut* (1) sisältävät puolestaan liian vähän informaatiota, ja yksikön ensimmäisessä persoonassa tai indikatiivissa olevia verbejä ei voi hyväksyä ollenkaan. Tämä alakohta on ilmeisesti koettu hieman muuta helpommaksi, sillä vain kaksi vastaajaa on vastannut tyhjän.

Seitsemännessä alakohdassa on yksinkertainen omistuksen siirto: *Setä – auton Markulle*. Lause ei ole juuri aiheuttanut ongelmia vastaajille. Lähes kaikki tulkitsevat, että lauseessa tapahtuu auton omistussuhteen muutos, mutta mielenkiintoista kyllä, muutamat ovat valinneet sitä kuvaamaan fyysistä liikkumista ilmaisevan predikaatin. Sellaiset ilmaisevat siis tässä pääasiassa fyysisen hallussapidon muuttumista.

Verkkolomakkeessa ehti olla tässä kohtaa hetken aikaa ensin virheellinen tehtävä *Setä – Markulle*, ja sen vuoksi neljä ensimmäistä S2-vastausta on täytynyt jättää huomiotta. (Niissä on annettu predikaatit *sanoi, sanoo, vastaa* ja *lauloi*.)

Neljäsluokkalaisista (n=21) yhteensä 17 vastaajaa valitsee omistuksen siirtoa ilmaisevan predikaatin: *antoi* (8), *ostaa* tai *osti* (5) sekä *myy* tai *myi* (4), sekä neljä vastaajaa liikettä ilmaisevan predikaatin: *ajaa* tai *ajoi* (2), *vei* (1) ja *hakee* (1). *Antaa-* ja *ostaa-*verbien kohdalla Markku saa auton lahjaksi, *myydä-*verbi taas merkitsee tässä sitä, että Markku maksaa autosta hinnan. Suomenoppijat (n=32) ovat valinneet suunnilleen samat omistuksensiirtoverbit, joita käyttää yhteensä 23 vastaajaa: *antaa* tai *antoi* (11), *ostaa* tai *osti* (6), *lainaa* tai *lainasi* (4), *myy* (1), ja tässä yhteydessä myös omistuksen transaktioverbiksi tulkitsemani *lupaa* (1). Näistä *lainata-* ja todennäköisesti myös *luvata-*verbi ilmaisee tilapäistä omistusta tai hallussapitoa, tosin *luvata* voi viitata myös tulevaisuudessa tapahtuvaan auton lahjoittamiseen. Suomenoppijoilla liikepredikaatteja esiintyy vain yksi: *ajaa* (1). Yksi vastaaja on valinnut predikaatin *korjasi*, jolloin on kaksi mahdollista tulkintaa: setä on korjannut Markun auton tämän puolesta, tai setä on korjannut auton sitä varten, että voi antaa sen Markulle. Molemmat ovat hyväksyttäviä tulkintoja. Sen sijaan predikaatti *otti* (1) on epätyypillinen: onko setä varastanut auton Markulle? Tämän lisäksi olen jättänyt viisi muuta vastausta hyväksymättä, ja lisäksi yksi vastaaja on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Kahdeksannessa alakohdassa omistuksen siirtoa kuvataan ablatiiviadverbiaalin avulla, tyypillisimmät sopivat predikaatit ovat tässä kuitenkin liikeverbejä, joskin lauseessa presupponoidaan omistus- tai ainakin hallussapitosuhde. Täydennettävä lause on *Saaralta – koira metsään*. Koira on siis ollut Saaralla joko pysyvässä omistuksessa, tilapäisessä omistuksessa tai fyysisesti hallussa, ja tapahtuma kuvaa tämän tilanteen menetystä. Neljäsluokkalaiset (n=21) käyttävät predikaatteja *karkasi* (14), *jäi* (3), *hukkui* (2) ja *eksyi* (1). Lisäksi yksi oppilas on valinnut dramaattisen predikaatin *kuoli*.

Odotettavat hallussapidon menetyksiä kuvaavat predikaatit (esim. *karkasi*, *pääsi*) ovat saattaneet olla suomenoppijoille vieraita. He ovat valinneet kyllä valinneet samoja verbejä kuin S1-vastaajatkin, mutta lisäksi enemmän tavallisempia liikeverbejä. Lauseen semantiikka on tällä kertaa auennut hyvin: S2-vastaajien (n=36) predikaateista kolme neljänestä (27) kuvailee tilannetta, jossa koira poistuu Saaran hallusta: *karkasi* (5), *eksyi* (2), *hukkui* (2), *pakeni* tai *pakesi* (2); sekä liikeverbit: *juosta* (7), *kävellä* (4), *mennä* (4) ja *lähteä* (1). Näistä kaksi viimeksi mainittua eivät enää ole tyypillisiä, mutta olen kuitenkin hyväksynyt ne tässä. Toisaalta tässä tapauksessa on mahdollista, ettei ablatiiviadverbiaalin merkitystä ole edes tarvinnut ymmärtää, riittää, että on täydentänyt sopivan liikeverbin konstruktion *koira – metsään*. Neljä vastausta eivät muodosta mielekästä lausetta, annetut predikaatit ovat *otaa*, *vien*, *vie* ja *Saara vie*. Näissä on selvästi jäänyt ymmärtämättä ablatiiviadverbiaalin merkitys, ja Saara on yritetty saada tekijä, joka on vastuussa koiran metsään joutumisesta. Viisi vastaajaa on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Kiinnostava yksityiskohta on, että kaikki neljäsluokkalaisten predikaatiivit ovat imperfektissä. Tämä onkin luontevaa, sillä useimmiten lause sopisi osaksi narratiivia. Koska ablatiiviadverbiaali ilmaisee koiran olleen Saaralla hallussa ja verbi liikettä, preesenspredikaatti ei ole luonteva ilmaisemaan puhehetkellä tapahtuvaa karkaamista. Preesensin käyttäminen (*Saaralta karkaa koira metsään*) pikemminkin viittaa tulevaisuuteen: puhuja ennustaa näin tapahtuvan. Jopa lause *Nyt Saaralta karkaa koira* tulkitaan niin, että karkaaminen tapahtuu pian tulevilla hetkellä. S2-vastaajien melko suuri tarjonta (10/36) preesenspredikaateista osoittaa, ettei tämä ole heidän kielitajulle ollut ongelma – tai toisaalta sen, että preesens on ollut yksinkertaisempi muodostaa kuin imperfekti.

S1-vastaajien tehtävässä tuottamista predikaateista sekä muodoltaan että merkitykseltään sopivia olivat lähes kaikki (97 %). Seuraavassa taulukossa esitellään S2-vastaajien valitsemat predikaatit koko tehtävän osalta luokiteltuna kolmeen luokkaan: 1) kielenmukaiset; 2) semanttisen konseptin säilyttävät; 3) virheelliset. Tehtävän

3g neljä virheellisestä tehtävänannosta johtuvaa vastausta on analysoitu luokkaan 5) tyhjät.

Luokassa 1 ovat sellaiset predikaatit, jotka muodostavat kielenmukaisen lauseen, eli ovat sekä muotonsa että merkityksensä puolesta onnistuneita. Luokkaan 2 on sijoitettu "seuraavaksi parhaat arvaukset". Niitä on kahta tyyppiä: ensimmäinen on kontekstiin sopivasta verbistä sellainen muoto, joka tuntuu säilyttävän lauseen semanttiset roolit (yleensä siten, että kieliopillinen objekti on merkitty subjektiksi, koska se on semanttiselta rooliltaan kokija tai tekijä), mutta predikaatin persoonataivutus on virheellinen. Toinen tyyppi sisältää predikaatit, jotka on taivutettu oikeassa persoonamuodossa, mutta verbi ei ole täysin sopiva kontekstiin, kuitenkin niin, että sen merkitys on riittävän lähellä sopivaa. Ilmaus saattaa olla outo tai hiukan virheellinen. Kaikki muut annetut vastaukset ovat luokassa 3. Nämä saattavat olla verbejä, jotka eivät joko sovi kontekstiin ollenkaan, tai jotka merkitykseltään tai muodoltaan sekoittavat semanttiset roolit. Lisäksi osa vastauksista ei ole verbejä ollenkaan.

Tässä yhteydessä korostan uudelleen, että esimerkiksi sekä vastaukset *lainaa että laina* ovat mielestäni molemmat korrekkeja yks.3.p. muotoja, koska puuttuva pitkä vokaali on vähäinen virhe, eikä muoto sekoitu toiseen. Jos taas virheellinen muoto saattaa sekoittua toiseen tai jopa toiseen verbiin (esim. *vieti: vietiin vai vietti?*), se on analysoitu enemmän väärän vaihtoehdon perusteella.

Vastausten määrä esitetään lukumäärinä eikä prosentteina, sillä lukumäärät ovat keskenään vertailukelpoiset, ja näin pienestä otoksesta ei ole järkevää esittää prosenttilukuja. Kaikki annetut vastaukset ja niiden perusteella tehty luokittelu on nähtävissä liitteessä 2.

S2-vastajat (n=36)

Tehtävän numero	1 kielenmukaiset	2 semanttisen konseptin säilyttävät	3 virheelliset	5 tyhjät	Tehtävän fokus
3a	23	0	13	0	ablatiivi- adverbiaali
3b	8	7	16	5	ablatiivi- adverbiaali
3e	16	4	11	5	ablatiivi- adverbiaali
3h	19	7	5	5	ablatiivi- adverbiaali
3f	24	7	3	2	allatiivi- adverbiaali
3g	25	1	5	5	allatiivi- adverbiaali
3d	26	0	4	6	abstrakti omistuslause
3c	21	0	10	5	omistuksen transaktio

Taulukko 9. Tehtävä 3.

Sikiö (2008: 55, 71) havaitsi tutkimuksessaan, että omistuksen transaktioverbien kohdalla määritteiden sijavalinta horjuu. Määritteitä ei ole myöskään käytetty monissa hänen tutkimissaan esimerkeissä spontaanisti ollenkaan, mikä kieli siitä, että informantti on pyrkinyt löytämään jonkin muun tavan ilmaista asiansa. Myös oma aineistoni osoittaa, että adverbiaalien semanttinen rooli jää toisinaan epäselväksi. Aina myöskään adverbiaalien syntaktista paikkaa ei ole hahmotettu, mikä näkyy epätyypillisenä verbintaivutuksena. Tämä ei ole yllättävää, sillä usein kieliopillinen subjekti ei näissä rakenteissa ole rooliltaan kokija tai tekijä.

Vaikka kaikki tutkimani lauseet eivät välttämättä ilmaisekaan selvästi omistusta tai sen siirtoa, ne ovat kuitenkin läheisesti tekemisissä senkaltaisten rakenteiden kanssa. Lisäksi huomattavaa on, että vaikka olin itse mieltänyt

lauseet omistuksensiirtolauseiksi (ja vaikka suuri osa S1-vastaaajista mielsi myös), S2-vastajaat tuottivat yllättäviä ja ehkä jollain lailla epäluonteivia, mutta kuitenkin korrekkeja muita tulkintoja.

5.4 NELJÄS TEHTÄVÄ

Neljännessä tehtävässä tehtävänanto on ilmaista annettu lause toisella tavalla. Neljässä alakohdassa on kaikissa abstraktia omistusta ilmaiseva lause, kolme "x:llä on y" -rakennetta ja yksi ablatiivirakenne. Tehtävä osoittautui epäonnistuneeksi. Vastajaat eivät välttämättä ole ilmaisseet toisin haettua omistusrakennetta, vaan aivan jonkin toisen kohdan virkkeestä, jolloin ei voida olla varmoja, onko haettu rakenne todella ymmärretty vai vain toistettu. Osa vastaajista taas antaa vastaukseksi hiukan muokattuja lauseita (esimerkiksi aika- tai persoonamuoto on vaihdettu), eikä tässä tapauksessa olisi järkevää olettaa, että vastaajaat olisivat todella käsittäneet vastauksensa merkitsevän samaa kuin annettu lause. Nämä vastaajaat ovat siis epäonnistuneet tehtävänannon ymmärtämisessä. Monessa kohdassa ei vastausten perusteella ole pääteltävissä, onko rakenne ymmärretty vai ei.

Tehtävä on ollut yhtä haastava sekä natiivilapsille että maahanmuuttaja-aikuisille, ja molemmista ryhmistä monet mainitsevatkin sen lomakkeen vaikeimmaksi tehtäväksi. Kiinnostava yksityiskohta on myös se, että neljännellä luokalla olleet kaksi kaksikielistä oppilasta vastaavat tähän tehtävään hieman S1-ikätovereitaan heikommin, vaikka muissa tehtävissä heidän vastauksensa ovat suunnilleen keskitasoa, toisen jopa parempia. Kaikesta huolimatta tehtävään on keskimäärin vastattu hyvin, joskaan kaikissa kohdissa tästä ei voi päätellä niin paljon kuin olisi suotavaa.

Ensimmäisessä alakohdassa pyydetään sanomaan toisin lause *Nyt meiltä odotetaan rohkeutta*. Lauseen ablatiiviadverbiaali esiintyy tässä *odottaa*-verbin rektion täydennyksenä, mutta taustalla on nimenomaan datiivinen (abstraktia omistusta ilmaiseva) merkitys: *Odotetaan, että meillä olisi rohkeutta*. Neljäsluokkalaisista (n=21) lähes kaikki (19) ilmaisevat lauseen toisin sanoin siten, että tämä merkitys säilyy. Näistä 14 on sellaisia, joissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin (esim. *Nyt meidän pitää olla rohkeita; Nyt me tarvitsemme paljon rohkeutta*). Muidenkin onnistuneiden vastausten kohdalla on oletettavissa, että rakenne on kyllä ymmärretty oikein (esim. *Nyt meiltä odotetaan urheutta*). Epäonnistuneita ovat vastaukset *Meidän uskotaan olevan urheita* ja *Nyt me ollaan rohkeita*.

Suomen oppijoista (n=36) 17 antaa vastauksen, joka säilyttää merkityksen. Näistä 15 on sellaisia, joissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin (esim. *Nyt meidän täytyy olla rohkeita, Meidän täytyy voittaa pelkomme*). Muuten hyviä on kaksi (esim. *Tänään meiltä odotetaan rohkeutta*). Puutteellisiksi, joskin hyviksi yrityksiksi, luen kaksi vastausta (*Nyt ajatele odotetaan rohkeutta; Pitää meiltä odotetaan rohkeutta*) ja epäselviksi kaksi vastausta (*Nyt meidän kannattaa olla rohkeita; Ola rohkea!*). Jälkimmäisissä on mahdollisesti ymmärretty merkitys, mutta vastaus ei täysin vastaa alkuperäistä. Viisi S2-vastaaajaa on tulkinnut *odottaa*-verbin liittyvän ajalliseen odottamiseen (esim. *Meillä ei ole aika odota rohkeutta; Meillä ei ole kiire*). Neljä vastaaajaa ei ole vastauksensa perusteella ymmärtänyt ablatiiviadverbiaalin merkitystä, ja annetuissa vastauksissa tekijät ja kohteet menevät sekaisin (esim. *Nyt me odotemme rohkeutta*). Kaksi vastausta ovat omituisia ja neljä tyhjiä.

Toisessa alakohdassa on abstrakti omistuslause *Terveydellä on iso merkitys elämässä*. Oletan, että sekä S1-vastaaajat että S2-vastaaajat tuntevat fraasin. Neljäsluokkalaisista (n=21) 18 antavat vastauksen, joka säilyttää merkityksen. Näistä sellaisia, joissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin, on 8 (esim. *Terveys on tärkeää elämässä; Terveys on iso osa elämää*). Muissa on korvattu jokin muu osa (esim. *Terveydellä on paljon merkitystä elämässä; Hyvin voinnilla on iso merkitys elämässä*). Epäonnistuneita lauseita on kolme: *Elamassä pitää olla terve; Terveydellä on iso homma elämässä; Jos olet hirveän kipeä, lepää*.

Myös suomenoppijoista (n=36) suurin osa (21) esittää merkityksen hyvin toisilla sanoilla (esim. *Terveys on elämässä kaiken A ja O*). Olen hyväksynyt myös varsin puutteellisesti koottuja lauseita, koska ne tulisivat todennäköisesti arkipäivän kommunikaatiossa ymmärretyksi oikein (esim. *Elamäss tarkeja tervelisusta; Olla tervellinen on tarkea asia*). Epäonnistuneita ovat kaksi vastausta, jotka ovat liian lähellä alkuperäistä (*Terveydellä on iso merkitys meidän elämässä*), sekä kuusi vastausta, joissa on jouduttu liian kauas alkuperäisestä (esim. *Terve elämä on kaunista, Terve ihmiset on iso merkitys elämässä, Terveydellä on pakko elämässä*). Nämä vastaukset eivät kuitenkaan juuri anna informaatiota siitä, miten rakenne on tajuttu. Jälleen 7 vastaaajaa on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Kolmannen alakohdan lauseena on *Maijalla on paljon luettavaa tänään*. Tässä on siis "*x:llä on y*" -rakenne, jossa *y* on verbin nominaalimuoto. Lauseen voi käsittää myös konkreettisena omistussuhteena (kuten jokunen vastaus yllättäen tulkitseekin): Maijan hallussa on tänään paljon asioita, jotka on mahdollista lukea. Luonnollisempi tulkinta on kuitenkin se, että Maijan täytyy tänään lukea paljon. Suuri osa vastaaajista on tunnistanut rakenteen hyvin.

S1-vastaajista (n=21) 18 antaa vastauksen, joka säilyttää merkityksen hyvin. Näistä sellaisia, joissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin, on tosin vain 7 (esim. *Maijan pitää lukea tänään paljon; Maija lukee tänään paljon kirjoja*). Muita vastauksia ovat esim. *Maijalla on sairaasti luettavaa tänään; Maijalla on iso määrä luettavaa tänään*. Näiden joukkoon olen laskenut kaksi vastausta, jotka eivät tarkkaan ottaen merkitse aivan samaa, mutta ajateltuna koulukontekstissa ovat riittävän lähellä (*Maijalla on paljon tehtävää tänään; Maijalla on paljon tekemistä tänään*). Sen sijaan olen hylännyt lauseen *Maijalla on hiukan lukemista tänään*, vaikka onkin ehkä totta, että *hiukan*-sanaa käytetään nuorison kielessä *paljon*-sanan synonyymina. Lisäksi olen jättänyt hyväksymättä kaksi lausetta, joissa alkuperäistä on muutettu liian vähän (esim. *Tänään Maijalla luettavaa paljon*).

Suomenoppijat (n=36) ovat vastanneet tähän alakohtaan erinomaisesti, merkityksen säilyttää nimittäin jopa 24 vastausta, ja kaikissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin (esim. *Maijan täytyy lukea paljon tänään*). Olen hyväksynyt näiden joukossa myös kolme sellaista lausetta, joissa merkitys jää hieman etäälle, mutta riittävän lähelle (*Maija täytyy opiskella; Maijalla on opiskelu hella paljon luettavaa; Maija lukee paljon tänään*). Jätin hyväksymättä lauseen, jossa on konkreettinen omistusmerkitys (*Maijalla on monta kirjoja (lehtiä) tänään*). Kaksi vastaajaa ovat jostain syystä tehneet negatiivisen lauseen (*Maijalla ei ole paljon luettavaa tänään*), kaksi vastaa ohi aiheen ja seitsemän on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Tehtävän viimeisessäkin alakohdassa on abstrakti omistusrakenne, lause on *Sinulla on mahdollisuus voittaa miljoona euroa*. Odotuksenmukaisesti S1-vastaajille (n=21) rakenne on tuttu. Olen hyväksynyt lähes kaikki vastaukset (20), ja niissä 15:ssä nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin. Lisäksi on lauseita, joissa on muutettu jokin toinen elementti (esim. *Sinulla on tilaisuus voittaa miljoona euroa; Sinulla on mahdollisuus saada miljoona euroa*). Hauskin yksittäinen vastaus on *Haluanko miljonariksi?*, joka sekin luovasti kuvaa saman merkityksen. Ainoa epäonnistunut vastaus on luultavasti lapsus: *Sinulla on mahdollisuus voittaa tonni*.

Myös suomenoppijat (n=36) vastaavat tehtävään hyvin. 22 lausetta säilyttää merkityksen, ja kaikissa nimenomaan haettu rakenne on ilmaistu toisin sanoin (esim. *Sinä voisit voittaa miljoona euroa; Kokeilla lotto ehkä otat miljoona euroa*). Lisäksi yksi S2-vastaaja on vitsikkäästi kommentoinut ainoastaan: *Täytyy yrittää*, mikä osoittaa, että merkitys on kyllä selvä. Muissa vastauksissa joko tehtävänanto on jäänyt ymmärtämättä (esim. *Minulla on mahdollisuus voittaa miljoona euroa; Sina et mahdollisuus voittaa miljoona euroa*) tai alkuperäistä lausetta ei ole muutettu riittävästi (esim. *Jos usta lotto. Sinulla on mahdollisuus voittaa miljoona euroa*). Näissäkään vastauksissa

ei itse asiassa jää epäilystä siitä, ettei rakennetta olisi ymmärretty, mutta koska tehtävänanto on kuitenkin jätetty täyttämättä, niitä ei voi tässä hyväksyä.

Vaikka tehtävä ei tällaisenaan ole ollut täysin onnistunut, ja S2-vastaaajien osalta häiritsee suuri prosentti tyhjiä vastauksia, suuressa osassa omistuslauseet on kuitenkin ymmärretty melko hyvin ja osattu myös ilmaista toisella tavalla. Pääasiassa testatut fraasit ovat ilmeisesti olleet kuitenkin tunnettuja. Arvelen, että niin ensimmäisen kuin toisenkaan kielen puhujat eivät pidä abstrakteja omistuskonstruktoita välttämättä omistuslauseina vaan käsittävät ne eri skeemana.

5.5 VIIDES TEHTÄVÄ

Viides tehtävä on monivalintatehtävä, jossa kuhunkin lauseeseen on kolme vastausvaihtoehtoa. Tehtävänantona on kuitenkin valita yksi paras. Käsittelen alakohdat ryhmiteltynä sen mukaan, mitä niissä testataan.

Useimmissa alakohdissa on vain yksi mahdollinen vaihtoehto, muutamissa on jonkin verran varaa neuvotella kahden vaihtoehdon välillä. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään tätä, koska jos vastaaja kokisi liian usein vaikeutta valita, tulokset eivät olisi välttämättä luotettavia. Useamman vaihtoehdon valitsemisen salliminen taas olisi tehnyt tulosten tarkastelusta huomattavasti vaikeampaa näin pienessä otoksessa. Tämä olisi toki tuonut tutkimukseen lisää tietoa: se, ettei kukaan valitse selviä epäkieliopillisuuksia, on tietysti onnellista, mutta ei erityisen kiinnostavaa.

5.5.1 Abstrakti omistus

Kohta 5a antaa virkkeen aluksi *Me pelattiin koripalloa, ja nyt --* . Virkettä voi jatkaa kolmella vastausvaihtoehdolla: *-- mulla on hiki; -- minussa on hiki tai -- mun on kuumetta*. Viimeinen vastausvaihtoehto on väärin semanttisen kontekstin perusteella. Kahdessa ensimmäisessä vaihtoehdossa pyritään erottamaan, valitaanko mieluummin tavallinen omistuslause vai sisäpaikallissijainen eksistentiaalilause. S1-vastajaat (n=21) vastaavat

yksimielisesti ensimmäisen vastausvaihtoehdon, ja S2-vastaajista (n=36) samoin lähes kaikki (32).

Myös alakohdassa 5e tarkastellaan, ilmaistaanko sairauden "omistaminen" omistajanadessiivilla vai inessiiviadverbiaalilla (*Jannella on kuuma; Jannella on kuumetta* tai *Jannessa on kuumetta*). Ensimmäinen vastausvaihtoehto ei sovi semanttisen kontekstinsa perusteella. Inessiivi esiintyy sairauksien yhteydessä joissakin murteissa, mutta omat informanttini eivät sitä tunnista, tai ainakin pitävät omistajanadessiivia niin paljon parempana, ettei kukaan vastaajista ole inessiivivaihtoehtoa valinnut. Kaikki S1-vastajaat (n=21) vastaavat korrektin omistuslauseen, myös S2-vastaajista (n=36) lähes kaikki (33).

Alakohta 5l tarkastelee lähinnä vain fraasin tuntemista. Vaihtoehdoissa on valittavana *Meidän on vieraita, Talossa on vieraita* ja *Meillä on vieraita*. Datiivista genetiiviä en tiedä tässä yhteydessä käytettävän. Sekä toinen että kolmas vaihtoehto ovat paikkaa ilmaisevia eksistentiaalilauseita, vaikka kolmas saa myös omistuslauseen omaisen tulkinnan siksi, että adverbiaalinen tarkoite on elollinen. Lause merkitsee toisaalta sitä, että vieraat ovat meidän kotonamme, toisaalta isäntäväen on oltava paikalla. Merkitys on kuitenkin enemmän lokatiivinen kuin esimerkiksi lauseessa *meillä on ystäviä*. Kyseessä on mitä ilmeisimmin tilan abstrakti omistaminen (Huumo 1994: 364). Tässä annetut vaihtoehdot eivät ole luoneet riittävää kontrastia korrektille vaihtoehdolle, joka on tuttu fraasi. S1-vastaajista kaikki (n=21) vastaavat viimeisen vaihtoehdon, näin myös suomenoppijoiden (n=36) valtaosa (32). Muut S2-vastaukset jakaantuvat tasaisesti muille vaihtoehdoille.

6.5.2 Genetiivipredikatiivi

Alakohdissa 5g ja 5i on yhtenä vaihtoehtona epätyypillinen predikatiivigenetiivi (lause tyyppiä "y on x:n"). Kummankin tehtävän informaatioarvo on vähäinen. Epätyypillisiä lauseita ei ole valittu, mutta se ei lopulta kerro juuri mitään. Genetiivipredikatiivi on sen verran painokas jäsen, ettei sitä näin yksinkertaisesti sekoita.

Alakohdan 5g on tarkoitus erotella omistusta merkitsevät rakenteet genetiivirakenteesta, joka ei tässä ilmaise omistusta. Konteksti on vuoropuhelu: "*Miltä sun isoäiti näyttää?*" ja tämän vastaus "*Tämä kuva on isoäidin*", "*Tällä kuvalla on isoäiti*" ja "*Tässä on isoäidin kuva*". Ensimmäinen vaihtoehto, predikatiivilause, esittelee

omistussuhteen: isoäiti omistaa siis kuvan, mikä ei sovi semanttisesti kontekstiin. Toinen vaihtoehto on eksistentiaalilause, mutta epätyypillinen ulkopaikallissijainen adverbiaali saa sen vaikuttamaan omistuslauseelta. Kolmas vaihtoehto, joka on ainoa mahdollinen, sisältää genetiivilausekkeen, joka ei kuitenkaan ilmaise tässä omistusta vaan korvaa paikallissijaista adverbialia (*kuva isoäidistä*). S1-vastaajat (n=21) vastaavat täysin odotuksenmukaisesti yksiaänisesti kolmannen vastausvaihtoehdon. Myös suomenoppijoista (n=36) valtaosa (29) on samaa mieltä, eikä predikatiivilausetta vastaa juuri kukaan. Sen sijaan muutama (6) on valinnut vaihtoehdon *Tällä kuvalla on isoäiti*. Todennäköisesti paikallissijojen käyttö on horjuu, sillä sisäpaikallissija ei ole tässä prototyyppisimmin motivoitu.

Vaikka suomen kielessä genetiivilausekkeella onkin enemmän tehtäviä kuin esimerkiksi indoeurooppalaisissa kielissä, ei ehkä ole odotuksenmukaista, että suomenoppijat sekoittaisivat niitä keskenään näissä tavallisimmissa käytöissä.

Alakohta 5i tarjoaa vaihtoehtoiksi sekä omistusta ilmaisevan genetiivilausekkeen, omistuslauseen että genetiivipredikatiivilauseen. Konteksti luodaan lauseella *Tämä valokuva on tosi vanha*. Sitä jatkavat vaihtoehdot *Tämä tati on minun*; *Minulla on tati* ja *Tässä on minun tätini*. Ensimmäisen vaihtoehdon omistussuhteen esittelevä predikatiivilause sopii tyypillisimmin luovutettavan omistuksen ilmaisemiseen (esim. *Tämä auto on minun*), mutta joskus kyllä myös sukulaissuhteiden kuvaamiseen: esim. *Tämä poika on minun*. Predikatiivilause ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole luonteva, ja sitä on epäilemättä pidetty omituisena vaihtoehtona. Tavallinen omistuslause ei puolestaan sovi merkitykseltään kontekstiin. Viimeinen lause on esittelevä eksistentiaalilause. S1-vastaajista (n=21) kaikki ja S2-vastaajista (n=36) lähes kaikki (35) valitsevat oikean vaihtoehdon. Yksi S2-vastaaja on valinnut predikatiivilauseen.

5.5.3 Pysyvä ja tilapäinen omistus

Alakohdassa 5d on tarkoitus erotella pysyvän ja tilapäisen omistuksen ilmaisemista. Konteksti luodaan repliikillä "*Huomenta oppilaat! Kuka on poissa tänään? Tässä on tyhjä tuoli*." Siihen annetaan vastausvaihtoehtoiksi lauseet *Se tuoli on Jannen*; *Jannella on se tuoli* ja *Sillä tuolilla on Janne*. Ensimmäinen vastauslause ilmaisee melko pysyvää omistusta, toinen tilapäistä omistusta (ja erityisesti tässä tapauksessa jopa fyysistä hallussapitoa), ja

kolmas on eksistentiaalilause. Myös teema vaihtelee lauseiden välillä: ensimmäisessä ja viimeisessä lauseessa juuri mainittu Janne tosiaan on lauseessa uutisarvoisen informaation fokuksessa. Ensimmäinen vaihtoehto, joka onkin selvästi oikea, on saanut eniten suosiota: S1-vastaajista (n=21) sen valitsee 18, ja suomenoppijoista (n=36) 32 vastaajaa. Pysyvä omistus on paras tulkinta, sillä tuoli kuuluu edelleen Jannelle, vaikkei hän olekaan tällä hetkellä itse paikalla. Loput S2-vastaajat vastaavat yhtä lailla molempia muita vaihtoehtoja, mutta S1-vastaajista loput kolme ovat valinneet viimeisen vaihtoehdon. Se on kuitenkin selvästi väärin, sillä tyhjällä tuolilla ei voi olla ketään.

Samaa testataan alakohdassa 5f, joka esittelee tilanteen kahdella repliikillä: ”*Missä se kynä nyt on? Tässä oli äsken kynä!*” sekä edellisen vastaus: ”-- *Se otti sen!*” Vastauksen täydentämiseksi annetaan vaihtoehdot *Mikolla on se kynä*, *Se kynä on Mikolla* ja *Se kynä on Mikon*. Ensimmäisessä ja toisessa vastausvaihtoehdossa on kyse hallussapidosta ja viimeisessä pysyvistä omistussuhteesta. Ilman definiittistä pronominia kahdessa ensimmäisessä lauseessa voisi nähdä myös tilapäisen omistussuhteen ja hallussapidon eron (*Mikolla on kynä* vs. *Kynä on Mikolla*), mutta jouduin lisäämään pronominit tehdäkseni vaihtoehdoista luontevampaa kieltä. Kahden ensimmäisen lauseen väliseksi eroksi jää siis vain teema–reema-rakenne: jälkimmäisessä lauseessa Mikko esitetään uutena asiana, kun taas ensimmäisessä tunnettuna. Semanttisesti molemmat erot ovat toki lähellä toisiaan. Suomalaislasten ja suomenoppijoiden vastauksista löytyy kiinnostava ero: S1-vastaajista (n=21) suurin osa (16) on valinnut vastausvaihtoehdon *Se kynä on Mikolla*, jota omakin kieli-intuitioni pitää parhaana. Loput viisi S1-vastaajaa vastaavat *Mikolla on se kynä*. Sen sijaan suomenoppijoista (n=36) niukasti suurin osa (16) vastaa *Mikolla on se kynä*, joskin moni (12) puolustaa myös toista vaihtoehtoa *Se kynä on Mikolla*. Peräti 8 S2-vastaajaa on valinnut myös kolmannen vaihtoehdon. Tätä en itse ajatellut mahdolliseksi, sillä pysyvä omistussuhde ei perustele sitä, miksi kynä sijaitsee nyt siellä, missä sijaitsee. Toisaalta voidaan kuitenkin perustella, että Mikko otti kynän juuri siksi, että se on hänen. En huomannut tällaista tulkintamahdollisuutta tehtävää laatiessani, ja luonnollisesti on mahdotonta selvittää, millaista tilannetta vastaajat ovat ajatelleet.

On mahdollista, että vaihtoehto, jossa omistaja mainitaan ennen omistettavaa, on tullut tässä valittua vain sanajärjestyksensä prototyypisyyden perusteella. Kaikki S2-vastaajat eivät välttämättä tunnista teema–reema-rakennetta, joten he saattavat pitää käänteistä sanajärjystä selvästi vääränä. Toisaalta edellä käsitellyssä alakohdassa 5d ei ole valittu samanlaisista vaihtoehdoista yksinkertaisinta sanajärjystä, ja jopa näyttää siltä, että siinä teema–reema-rakenne on otettu huomioon. Oletan siis, että suuri osa suomenoppijoista ei tässä tunnistanut eroa tilapäisen omistuksen ja fyysisen hallussapidon välillä.

5.5.4 Omistajina elottomat ja elolliset entiteetit

Alakohta 5j käsittelee osa–kokonaisuussuhdetta omistuslauseena tai sisäpaikallissijaisena tilalauseena. Vastausvaihtoehdot ovat *Huoneella ei ole ikkunaa; Huoneessa ei ole ikkunaa* ja *Ikkuna ei ole huoneessa*. Ensimmäinen vaihtoehto tulkitaan omistuslauseeksi, joka on tässä epätyypillinen, toinen elotonta eroamatonta omistusta ilmaisevaksi lauseeksi. Kolmas lause ei ole teemarakenteensa perusteella eksistentiaalilause, ja ikkuna lauseen aloittavana jäsenenä antaa ymmärtää, että se on jo tunnettu. Jos ikkuna ei ole huoneessa, se on jossakin muualla. Tällaisena konstruktio on varmasti usein käytetty, ja odotuksenmukaisesti se tunnistetaan hyvin. Kaikki S1-vastaajat (n=21) vastaavat keskimmäisen vaihtoehdon, samoin suomenoppijoiden (n=36) enemmistö (31). Viisi vastaajaa vastaa ensimmäisen vaihtoehdon. Oletan, että he ovat tarkoittaneet nimenomaan omistuslausetta, sillä ulkopaikallissija on muuten vaikea selittää. Se olisi saattanut lipsahtaa eksistentiaalilauseeseen vapaassa tuotoksessa, mutta tuskin tässä, jossa sisäpaikallissijainenkin variantti on olemassa aivan vieressä.

Alakohdassa 5k on omistuslause, jossa on elollinen omistaja ja täydennyksenä toinen lokatiiviadverbiaali. Vaihtoehdoiksi on tarjottu *Marian kädellä on haava; Marialla on haava kädessä* ja *Mariassa on haava kädellä*. Ensimmäinen on omistuslause, jossa omistajana on käsi – itsessään ei-intentionaalinen oliio, vaikkakin tässä osa intentionaalista oliota. Toinen vaihtoehto on lokatiiviadverbiaalilla täydennetty omistuslause. Kolmannessa vaihtoehdossa hämmennetään käsitteitä: elollisen osa–kokonaisuussuhdetta merkitsevä adverbialli on sisäpaikallissijainen, ja *käsi*-sana on väärässä sijamuodossa. Esineitä voi pidellä kädellä, mutta haava on kiinteästi osa kättä (vrt. *Pöydällä on kissa* vs. *Pöydässä on naarmu*). Tätä viimeistä, epätyypillisintä, rakennetta ei ole valinnut kukaan vastaajista. S1-vastaajista (n=21) lähes kaikki (20) valitsevat keskimmäisen vaihtoehdon. Suomenoppijoille (n=36) ilmaus ei kuitenkaan ole niin tuttu. Suurin osa (21) vastaa kyllä näin, mutta jopa 15 vastaajaa on valinnut ensimmäisen vaihtoehdon, jossa käsi on omistajana. Tällainen omistuslause, jossa on toinenkin lokatiiviadverbiaali, on varmasti arkikäytössä yleinen, mutta muuten rakenne ei ehkä ole erityisen yksinkertainen, ja mahdollisesti juuri sen vuoksi se on saattanut olla vastaajille vieras. Suuri osa suomen oppijoista on katsoo siis, että konstruktio *Marian käsi* voi aivan hyvin olla omistajana. Toinen tulkintavaihtoehto on toisaalta se, että paikallissijojen osaaminen sittenkin horjuu: *Marian kädessä on haava* olisi nimittäin aivan kielenmukainen lause.

Myös alakohta 5m selvittää elollisen ja elottoman omistajan eroa. Vaihtoehtoina on *Autolla on neljä pyörää, ja*

koiralla on neljä jalkaa; Autolla on neljä pyörää, ja koirassa on neljä jalkaa ja Autossa on neljä pyörää, ja koiralla on neljä jalkaa. S1-vastaajista (n=21) selvästi suurin osa (17) on vastannut viimeisen vaihtoehdon: koira siis voi olla omistajanadessiivissa, mutta auto ei. Neljä oppilasta on valinnut vaihtoehdon, jossa molemmat on merkitty omistajanadessiiviin. Tätä vaihtoehtoa sen sijaan suomenoppijoista (n=36) suurin osa (21) pitää parhaana vaihtoehtona. Vastaavasti viimeisen vaihtoehdon, jossa koira on omistajanadessiivissa ja auto ei, on valinnut 13 S2-vastaajaa. Ilmeisesti vaihtoehto, jossa elollinen tarkoite merkittäisiin sisäpaikallissijalla, on selvästi oudompi kuin se, että eloton tarkoite merkitään omistajanadessiivilla. Edellistä vaihtoehtoa ei nimittäin ole valinnut S1-vastaajista kukaan ja S2-vastaajistakin vain kaksi. On myönnettävä, että kukin lauseista on hienoisen omituinen, ja epäluonnollinen toisto vaihtoehtojen välillä on saattanut tehdä tehtävästä vaativan.

5.5.5 Omistajina joukot

Toisessa alakohdassa (5b) jatketaan virkettä *Järvisille syntyi eilen tyttö. Nyt -- valitsemalla vastausvaihtoehdoista -- perheellä on kolme lasta, -- perheessä on kolme lasta ja -- Järviset on kolme lasta.* Viimeinen vaihtoehto on selvästi kielenvastainen. Ensimmäisessä vastausvaihtoehdossa perhe tässä yhdeksi inhimilliseksi omistajaksi, ja toisessa (kenties) elottomaksi kokonaisuudeksi, jonka osa lapset ovat. Molemmat näistä ovat oman kieli-intuitioni perusteella mahdollisia. Neljäsluokkalaisista (n=21) suurin osa (19) valitsee ensimmäisen vaihtoehdon, jossa perhe on intentionaalinen omistaja, kaksi vastaajaa keskimmäisen vaihtoehdon. Erittäin kiinnostavaa on se, että S2-vastaajat ovat aivan eri mieltä: toinen vaihtoehto, jossa perhe on eloton kokonaisuus, saa enemmän ääniä (20). Ensimmäisen omistuslauseellisen vaihtoehdon on valinnut 14 vastaajaa.

Kaksi viimeistä alakohtaa (5n ja 5o) liittyvät lauseisiin, joissa omistajana on joukkue. Alakohdassa 5n valitaan vaihtoehdoista *Joukkueella on niin hyvä maalivahti, Joukkueessa on niin hyvä maalivahti ja Joukkue on niin hyvä maalivahdilla.* Kun muodostetaan omistajalause, syntyy ajatus, että joukkue on yhtenäinen intentionaalinen toimija, joka omistaa jotakin itsensä ulkopuolista, mutta kun muodostetaan osa–kokonaisuuslause, tarkoitetaan, että kokonaisuuteen kuuluu palasia. Oma kieli-intuitioni hyväksyisi molemmat tulkinnat: maalivahti toki toisaalta pelaa osana joukkuetta, mutta toisaalta hänet voidaan nähdä erityisenä aseena, jonka joukkue yhtenäisenä toimijana omistaa. Kolmannessa vaihtoehdossa tehdään joukkuetta kuvaava arvottava predikatiivilause, jossa on täydennysksenä adessiiviadverbiaali, jonka merkitys voisi olla 'maalivahdin kanssa', tosin tällaisena mahdoton.

Alakohdassa 5o valitaan vaihtoehtoista *Joukkueella on yhteensä yksitoista pelaajaa*, *Joukkueessa on yhteensä yksitoista pelaajaa* ja *Joukkuetta on yhteensä yksitoista pelaajaa*. Kahden ensimmäisen vaihtoehdon merkityserot ovat samat kuin edellisessä alakohdassa, mutta tässä omistuslause on omasta mielestäni epäluontevampi: on vaikea kuvitella, kuinka pelaajat voisivat olla joukkueen ulkopuolisia. Kolmas vaihtoehto on tässä kvanttorilause, joskin epätyypillinen. Yleensä sitä käytetään joko jakamattomista kokonaisuuksista, esim. *Maalia on yksitoista litraa* tai siten, että lueteltavat jäsenet muodostavat monikossa lauseen partitiivisubjektin: esim. *Pelaajia on yksitoista*. En pidä tätäkään silti täysin mahdottomana, joskaan se ei missään tapauksessa ole annetuista vaihtoehtoista paras.

S1-vastaajien (n=21) intuitio noudattelee vastausten perusteella omaani. Alakohdassa 5n 12 oppilasta on valinnut osa–kokonaisuuslauseen ja 9 oppilasta omistuslauseen. Alakohdassa 5o kukaan ei ole valinnut omistuslausetta, vaan peräti 20 oppilasta pitää osa–kokonaisuuslausetta parempana. Yllättävää kyllä, viimeisessä alakohdassa yksi oppilas on valinnut kvanttorilauseen. Suomenoppijat (n=36) ovat samoilla jäljillä, joskaan eivät yhtä yksimielisesti. Ensimmäisessä alakohdassa 17 vastaajaa on valinnut omistuslauseen ja 15 vastaajaa osa–kokonaisuus–lauseen, lisäksi kolmannen vaihtoehdon on valinnut kolme vastaajaa. Yhteen paperiin oli vastattu kaksi vaihtoehtoa (sekä omistuslause että osa–kokonaisuuslause), joten jätin sen kokonaan huomiotta. Toisessa alakohdassa 26 vastaajaa on valinnut osa–kokonaisuuslauseen, 8 vastaajaa omistuslauseen, yksi vastaaja kvanttorilauseen, ja yksi on jättänyt kohdan tyhjäksi.

Tarkastelin myös erikseen niitä vastaajia, jotka ovat valinneet näissä kahdessa alakohdassa *joukkue*-sanalle eri sijamuodon. S1-vastaajista (n=21) näitä oli 9 vastaajaa, S2-vastaajista (n=36) 13 vastaajaa. (Predikatiivilauseen ja kvanttorilauseen vastanneet eivät ole mukana tässä). Kaikki tällaiset S1-vastaajat sekä S2-vastaajista 11 ovat valinneet ensimmäisessä omistuslauseen ja toisessa osa–kokonaisuuslauseen, ja vain kaksi S2-vastaajaa päinvastoin. Tämä vahvistaa oma kieli-intuitiotani: ensimmäisessä alakohdassa omistuslause on luontevampi, toisessa osa–kokonaisuuslause. Suurin osa vastaajista kuitenkin vastaa molemmissa kohdissa saman sijamuodon. Toisiaan välittömästi seuraavat kohdat luonnollisesti vaikuttavat toisiinsa. Tämä saattaa kuitenkin myös kertoa siitä, ettei lauseiden välistä eroa ole ymmärretty.

5.5.6 Ongelmallisia tehtäviä

Alakohta 5h keskittyy ongelmaan, johon esimerkiksi Sikiö (2008: 70) on viitannut: omistajanadessiivia saatetaan oppijankielessä käyttää myös silloin, kun se ei ole perusteltua. Vastausvaihtoehtoina ovat *Isoäidillä on silmät*; *Isoäidillä on kuuro* ja *Isoäidillä on silmälasit*. Ensimmäinen omistuslause ei sovi semanttisesti kontekstiin, ja toisessa subjekti on predikatiivilauseessa merkitty virheellisesti adessiivilla. S1-vastaajat (n=21) vastaavat korrektin omistuslauseen, näin myös suomenoppijoista (n=36) suurin osa (26). Jopa 10 S2-vastaajaa on kuitenkin valinnut virheellisen predikatiivilauseen, tosin tässä tapauksessa on mahdollista, että *kuuro*-sana ei ole ollut tuttu, joten oppijat eivät välttämättä tunne sen käyttöä.

Alakohta 5c pyrkii tarkastelemaan tilannetta, jossa eroamaton omistus esitetään kontrastoituna: kaikilla muilla perheen lapsilla on siniset silmät, mutta Annalla on ruskeat silmät. Vastausvaihtoehdot ovat -- *mutta ruskeat silmät on Annalla*; -- *mutta Annalla on ruskeat silmät* ja -- *mutta ruskeat silmät ovat Annan*. Joissakin tapauksissa kontrastiin nostettu seikka on mahdollista merkitä sivuteemaksi: esim. *Olen syönyt kaiken ruuan, mutta leipää en ole syönyt*. Tässä kontrastoiminen ei ole kuitenkaan mahdollista, koska omistusrakenteen sanajärjestys on kiteytynyt, ja omistettavan nostaminen teemaksi tulkittaisiin tilapäiseksi omistukseksi. Viimeinen vaihtoehto olisi mahdollinen vain luovutettavan omistuksen kohdalla: esim. *Teillä on koko maailma, mutta tämä huone on minun*. Ongelmana tehtävässä on se, että ei ole odotettavaa, että vastaajat edes kuvittelisivat muiden vaihtoehtojen olevan mahdollisia tässä esitetyillä perusteilla. Erottamatonta omistusta ilmaiseva perusrakenteinen omistusrakenne on vieläpä erittäin tavallinen, joten se on varmasti hyvin tunnettu. Niinpä kaikki S1-vastaajat (n=21) sekä S2-vastaajista (n=36) lähes kaikki (35) valitsevat oikean vaihtoehdon. Tehtävä on siis tällaisenaan epäonnistunut tarkastelemaan sitä, mikä oli fokuksessa.

Viidennessä tehtävässä on sisältöjä, joita on testattu vain yhdessä kohdassa, joten yksityiskohdista ei voida tehdä pitkälle ulottuvia johtopäätöksiä. Lisäksi on tehtäviä, joissa konteksti tai pienet yksityiskohdat ovat ohjanneet oikeaan vastaukseen mahdollisesti väärin perustein. Koska vastaajien ajattelua ei pääse kuulemaan, muutamat tehtävät eivät tuota riittävästi informaatiota siitä, millä perusteella vastaukset on valittu. Varsinkin S1-vastaajat ovat vastanneet tehtävässä lähes sataprosenttisesti oikein, ja pääasiassa myös S2-vastaajat ovat onnistuneet hyvin.

6. YHTEENVETO

S1-vastaajat onnistuivat kaikissa tehtävissä paremmin, ja monissa tehtävissä selvästi paremmin, kuin S2-vastaajat, mikä oli odotettua. Oletan, että aikuiset äidinkielliset olisivat onnistuneet joissakin tehtävissä vielä paremmin, mutta S1-vastaukset voivat toimia riittävän hyvänä verrokkina S2-vastauksille.

Oletin, että keskitason suomenoppijat hallitsevat pääasiassa yksinkertaisimmat omistusrakenteet, ja olin näin ollen kiinnostuneempi kompleksisemmistä rakenteista. Tutkimukseni pääpainopisteet olivat abstraktin omistuksen ymmärtämisessä, habitiiviadverbiaalien hallinnassa sekä elollisten omistuslauseiden erottamisessa elottomien osakokonaisuuslauseista. Osoittautuikin odotuksenmukaisesti, että konkreettiset omistuskonstruktiot (elollisten entiteettien luovutettava tai eroamaton omistus "*x:llä on y*" -rakenteessa tai "*x:n y*" -lausekkeessa) hallitaan hyvin.

Aikaisemmin, kun on tarkasteltu suomenoppijoiden omistusrakenteiden hallintaa, on tehty muutamia yleisiä havaintoja: omistajanadessiivia saatetaan käyttää ylen määrin tai toisaalta omistuslauseessa adessiivin sijaan on nominatiivi, genetiivi tai allatiivi, omistettavan sijanvalinnassa on ongelmia, omistuslauseesta saattaa puuttua *olla*-kopula, habitiiviadverbiaalien sijat sekoittuvat (esim. Koivisto 1994: 118–119, Lauranto 1997: 122–127, Sikiö 2008: 69). Omat tehtäväni vaativat vain vähän produktiivista näyttöä, joten nämä piirteet eivät juuri nousseet esiin lukuunottamatta habitiiviadverbiaalien sijoja. Adessiivia näytettiin kyllä käyttävän tarpeettomissa yhteyksissä, se on usein mielletty kokijan sijaksi muussakin kuin omistuslauseessa. Tämä selittyy sillä, että omistuslauseen omistajan subjektimaisuus vaikuttaa muihinkin rakenteisiin. Kopulattomuus ei näy omista tehtävissäni lainkaan, vaikka informanttien äidinkiellisissä onkin venäjää ja arabiaa, sillä sille ei ole oikeastaan näissä tehtävissä jätetty lainkaan sijaa.

Abstraktia omistusta ilmaistaan ja ymmärretään melko hyvin. Kaikista tehtävistä, joissa tätä mitattiin (1e, 2a, 3d, 4b, 4c, 4d, 5a, 5e, 5l) S1-vastaajat onnistuivat keskimäärin 96-prosenttisesti, S2-vastaajatkin keskimäärin 77-prosenttisesti². Rakente ei ilmeisesti tuota vaikeuksia: semanttiset roolit ovat selvät. En ole kuitenkaan ollenkaan varma siitä, onko abstraktin omistuksen skeema kielenkäyttäjien mielessä sama kuin konkreettisen omistuksen. Se

² Jokaisessa tehtävässä on laskettu onnistumisprosentti kummallekin ryhmälle, ja tässä esitetyt luvut ovat kussakin yhteydessä mainittujen tehtävien onnistumisprosenttien keskiarvoja. Yksittäisissä tehtävissä prosenttilukuja en ole halunnut käyttää, koska vastausten lukumäärä on niin pieni.

on monissa kieliopeissa sijoitettu erilliseksi kategoriaksi, ja on syytä olettaa, että ainakin suomenoppijoiden kohdalla suuri osa rakenteen hallinnasta perustuu valmiiden fraasien hallintaan. Tehtäviini ei sisällynyt erityisen harvinaisia ilmauksia. Abstraktia omistusta ilmaistaan kaikkein kiteytyneimmillä omistusrakenteilla (*x:llä on y, x:n y*), siinä ei voi tehdä erotusta pysyvän tai tilapäisen omistamisen välillä eikä se koskaan sekoitu osa–kokonaisuuksiin. Ilmaukset ovat siis rakenteellisesti simpleksejä vaikka merkitys onkin kompleksinen.

Habitiiviadverbiaaleja pidän suomen tyyppisille kielille tyypillisinä rakenteina. Prototyypisin adverbiaali on omistajanadessiivi, ja se onkin yleensä hallittu hyvin. Merkityskentässä on sama kolmijako ('missä–mistä–mihin') kuin yleensäkin suomen paikallissijoissa: *sinulla on pallo, sain pallon sinulta, annan pallon hänelle*. Omistuksen siirtyminen usein todella sisältää myös konkreettisen liikkeen, joten sen merkitys on selvemmin yhteydessä spatiaalisiin merkityksiin kuin omistajanadessiivin. Ulkopaikallissijojen hallinta myös possessiivisessä merkityksessä on ensiarvoisen tärkeää, sillä suomessa paikallissijoja käytetään abstraktissa merkityksessä yhtä usein tai jopa useammin kuin konkreettisesti spatiaalisessa. Omista tehtävistäni niitä mitattiin pääasiassa vain kolmannessa tehtävässä, joka perustui myös verbien merkityksen tuntemiseen ja osittain myös persoonataivutuksen hallintaan, joten nämä seikat ovat saattaneet olla osasyllisinä epäonnistumiseen. Kaikissa tehtävissä, joissa adverbiaalit olivat fokuksessa (1d, 1f, 3a, 3b, 3e, 3f, 3g, 3h, 4a, 5h), S1-vastajat ovat onnistuneet keskimäärin 93-prosenttisesti ja S2-vastajat keskimäärin 64-prosenttisesti. Erityisesti ablatiivi on tuottanut suomenoppijoille vaikeuksia. Ei ole löydetty liikuttamista kuvaavia verbejä, tai ei ole ymmärretty omistettavan siirtymisen suuntaa.

Suomen kielessä elollisia omistajia, hallussapitäjiä tai omaisuuden liikuttajia merkitään ulkopaikallissijoilla, elottomia useammin sisäpaikallissijoilla varsinkin osa–kokonaisuuslauseissa. Aineistoni perusteella kuitenkin näytti siltä, ettei ero ollut ollenkaan selvä. Tehtävissä, jotka keskittyivät tähän (1c, 5j, 5k, 5m) S1-vastajat onnistuivat keskimäärin vain 67-prosenttisesti ja S2-vastajat vastaavasti keskimäärin 52-prosenttisesti.

Silloin, kun omistajana on ihmisjoukko (tehtävät 5b, 5n, 5o), näyttää siltä, että se voidaan mieltää joko yhdeksi elolliseksi intentionaaliseksi toimijaksi ja näin ollen käyttää ulkopaikallissijaista omistuslauseetta, tai elottomaksi kokonaisuudeksi ja näin ollen käyttää sisäpaikallissijaista osa–kokonaisuuslauseetta. Suuri enemmistö (19/21) S1-vastajista piti perhettä intentionaalisenä toimijana, mutta S2-vastajista vain noin kolmannes (14/36). Joukkueen S1-vastajat mielsivät sen sijaan enemmän kokonaisuudeksi (20/21), samoin S2-vastajat, joskaan eivät yhtä selvästi (26/36). Kun kahden kysymyksen kohdalla toisessa joukkue on ymmärrettävissä enemmän intentionaaliseksi toimijaksi, merkittävästi suurempi osa S1-vastajista kuin S2-vastajista kykeni käyttämään

tässä kuitenkin elollista merkitsevää ulkopaikallissijaa, vaikka kukaan ei toisessa kysymyksessä sitä käyttänytkään. Tällä perusteella voi päätellä, että S1-vastajilla sijaanvalintaan on vaikuttanut lauseen merkitys enemmän kuin yksittäinen lekseemi (*joukkue*).

Yksittäinen kiinnostava löydös on myös se, että pysyvän ja tilapäisen omistuksen ilmaisemisen ero ei näytä olevan aina selvä. Tätä ei valitettavasti onnistuttu tarkastelemaan kuin kahdessa tehtävässä (5d ja 5f), joten näiden perusteella ei voida tehdä vahvoja johtopäätöksiä. Tämä olisi kuitenkin mielenkiintoinen tutkimusaihe tulevaisuudessa. Erityisesti silloin, kun tehtävässä oli tarpeen ilmaista tilapäistä fyysistä hallussapitoa pysyvän omistuksen sijaan, kaksi kolmannesta suomenoppijoista epäonnistui. Myös S1-vastajilla onnistumisprosentti on tässä pienempi kuin useissa muissa tehtävissä. Ero on lähellä mainitun ja uutisarvoisen informaation tai määräisen ja epämääräisen käsitteen eroa.

LOPUKSI

Keskitasoisen suomenoppijan kieli on kiinnostava tutkimuksen aihe, sillä se on kielitaidon nivelkohta, johon on päätetty asettaa esimerkiksi kansalaisuuden saamisen raja. Maassamme on keskitasoisia suomen puhujia todennäköisesti jatkuvasti enemmän, ja he toimivat esimerkiksi työelämässä. Heidän suomenkielinen maailmankuvansa ei ole aivan yhdentekevä.

Omistuksen ja spatiaalisuuden konseptien sukulaisuudesta on keskusteltu runsaasti. Suomenoppijoiden osittain horjuva tapa käyttää habitiiviadverbiaaleja herättää ajattelemaan, että sijamuodot joko sekoittuvat toisiinsa muutenkin, tai metaforisten – esimerkiksi omistusta ilmaisevien – peilaus spatiaalisiin merkityksiin ei ole yhtä selvä kuin sen luulisi natiivipuhujan mielessä olevan. Samankaltainen toisaalta ero ja toisaalta yhteneväisyys vallitsee elottoman entiteetin osa–kokonaisuuslauseen, eksistentiaalilauseen ja omistuslauseen välillä. Jos paikallissijat sekoittuvat näissä toisiinsa siten kuin oma aineistoni antaa ymmärtää, lausetyyppiajatteluun pohjautuva S2-opetus voisi olla paikallaan.

Psykolingvivistisesti katsottuna arvelen, että kielenpuhujat sijoittavat suhteellisen samankaltaiseen merkityskenttään lauseet *Minulla on kesämökki* ja *Minulla on pikkusisko*, varmasti myös lähelle tätä *Minulla on sateenvarjo mukana*. Kuitenkin arvelen, että lauseet tyyppiä *Minulla on vihreät silmät* tai *Vapaudella on hinta* eivät enää aktivoi täysin samaa mallia kielenpuhujan mielessä, ei toisaalta varmasti myöskään lause *Katolla on koira*. Koska suomen kieli kuitenkin käyttää näissä kaikissa rakenteellisesti samaa mallia, on syytä olettaa, että suomalaisen kielellisessä mielenmaisemassa possessiivisuus, spatiaalisuus ja abstraktin omistamisen esittämät riippuvuussuhteet sijaitsevat läheisinä naapureina keskenään. Muotoa ei ole ilman merkitystä – ja päinvastoin. Kuinka tämä maisema sitten näyttäytyy suomenoppijan mielessä, on kysymys, jonka oma työni pyrkii herättämään, joskaan ei vielä kykene siihen vastaamaan.

LÄHTEET

Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Määräykset ja ohjeet 2012:1. Helsinki: Opetushallitus.

CHAPPELL, HILARY – MCGREGOR, WILLIAM 1996: Prolegomena to a theory of inalienability. – Hilary Chappell & William McGregor (toim.): *The Grammar of Inalienability. A Typological Perspective on Body Part Terms and the Part-Whole Relation*, s. 3–30. Berlin: Mouton de Gruyter.

CLARK, EVE 1978: Locationals: existential, locative, and possessive constructions. – Joseph H. Greenberg (toim.): *Universals of Human Language. Volume 4: Syntax*, s. 85–126. Stanford: Stanford University Press.

CLARK, EVE – CLARK, HERBERT H. 1978: Universals, relativity, and language processing. – Joseph H. Greenberg (toim.): *Universals of Human Language. Volume 1: Method & Theory*, s. 225–277. Stanford: Stanford University Press.

CRUSE, D.A. 1986: *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

ELLIS, ROD 1985: *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

ESKOLA, JOHANNA 1999: *Peruslausetyypit ja niiden hallinta yleisen kielitutkinnon kirjoittamisen osakokeessa: kolmen taitotason vertailua*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen laitos.

GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: The University of Chicago Press.

HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Jyväskylä: SKS.

HAMMARBERG, BJÖRN – HÅKANSSON, GISELA – MARTIN, MAISA 1999: Cognitive and functional aspects of second language development. – Päivi Pietilä & Olli-Pekka Salo (toim.): *Multiple Languages – Multiple Perspectives. Texts on Language Teaching and Linguistic Research*, AFinLA yearbook 1999. Suomen Soveltavan Kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 57, s. 55–82. Jyväskylä: SolKi.

HEINE, BERND 1997A: *Cognitive Foundations of Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

————— 1997B: *Possession. Cognitive sources, forces, and grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? *Virittäjä* 2/2010, s. 165–195.

HUUMO, TUOMAS 1994: Lokaalisen ja habitiivisen adverbiaalain vaikutusalaosuhteet eksistentiaalilauseessa.

Virittäjä 3/1994, s. 357–376.

INABA, NOBUFUMI 1998: Suomalais-ugrialaisten kielten omistusrakenteesta: typologinen ja geneettinen näkökulma. – Anneli Pajunen (toim.): *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*. Suomi 185, s. 144–181. Helsinki: SKS.

————— 2000: Vanhan kirjasuomen datiivinen genetiivi. – Anneli Pajunen (toim.): *Näkökulmia kielitypologiaan*. Suomi 186, s. 109–152. Helsinki: SKS.

————— 2001: Elollistarkoitteinen lähde ja sen *s*-sijainen merkintä itämerensuomalaisissa kielissä: sijanmerkinnän ja sijajärjestelmän suhteesta. *Sananjalka* 43, s. 26–64.

INGO, RUNE 2000: *Suomen kieli vieraan silmin*. Vaasa: Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.

ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2005: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.

IVASKA, ILMARI 2011: Lausetyyppien sekoittuminen edistyneessä oppijansuomessa – näkökulmana eksistentiaalilause. *Lähivertailuja* 21, s. 65–85.

JAAKOLA, MINNA 2004: *Suomen genetiivi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 995. Helsinki: SKS.

JACKENDOFF, RAY 1992: *Languages of the Mind. Essays on Mental Representation*. Cambridge: The MIT Press.

KARRIMAA, ANU 2011: *Suomen kielen allatiivin käyttö ja käytön laajentuminen*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.

KELOMÄKI, TAPANI 1997: *Ekvatiivilause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 691. Helsinki: SKS.

KOIVISTO, HELINÄ 1994: *Ulkomaalaissuomen syntaksia*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampere: Tampereen yliopisto.

KYNSIJÄRVI, TARU 2007: *Se johtuu siitä, että minulla oli muistinmenetys – olla-verbirakenteiden kehkeytyminen oppijankielessä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

LANGACKER, RONALD W. 2001: Dynamicity in Grammar. *Axiomathes* 12, s. 7–33.

LAURANTO, YRJÖ 1997: *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

LEINO, PENTTI 1993: Ajankohdan elatiivi: anomalia vai merkityksenlaajentuma? – Sirkka Saarinen, Jorma Luutonen & Eeva Herrala (toim.): *Systeemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993*, s. 272–302. Turku: Turun yliopisto.

- MAZZITELLI, LIDIA FEDERICA 2012: *The Expression of Predicative Possession in Belarusian and Lithuanian*. Mainz: Johannes-Gutenberg Universität.
- MILLER, GEORGE – JOHNSON-LAIRD, PHILIP N. 1976: *Language and Perception*. Cambridge: Harvard University Press.
- NICHOLS, JOHANNA 1992: *Linguistic Diversity in Space and Time*. Chicago: University of Chicago Press.
- NICHOLS, JOHANNA – BICKEL, BALTHASAR 2011A: Locus of Marking in Possessive Noun Phrases. – WALS. – <http://wals.info/chapter/24> 19.9.2013.
- 2011B: Possessive Classification. – WALS. – <http://wals.info/chapter/59> 19.9.2013.
- NIKANNE, URPO 1990: Possessiivinen kenttä. Teoksessa Leino, Pentti et al.: *Kieli 5. Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa*, s. 183–199. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1965–1989.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: SKS.
- 2002: Suomen kieli maailman kielten joukossa. *Virittäjä* 2002, s. 563–569.
- PIENEMANN, MANFRID 2005: An introduction to Processability Theory. – Manfred Pienemann (toim.): *Cross-Linguistic Aspects of Processability Theory*, s. 1–60. Philadelphia: John Benjamin's B.V.
- PÄLLI, PEKKA & LATOMAA, SIRKKU 1997: *Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen taito. Maahanmuuttajakoulutuksen arviointia*. Helsinki: Opetushallitus.
- SEILER, HANSJAKOB 1983: *Possession as an Operational Dimension of Language*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- SIITONEN, KIRSTI 1993: Peruslausetyypeistä johdettuja subjektittomia lauseita. – Jyrki Kalliokoski & Kirsti Siitonen (toim.): *Suomeksi maailmalla. Kirjoituksia Suomen kielen ja kulttuurin opettamisesta*, s. 118–131. Helsinki: Yliopistopaino.
- SIKIÖ, SANNI 2008: *Omistuskonstruktiot ja omistusverbit S2-oppijoiden kirjoitelmissa kolmella taitotasolla*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Tietosanakirja Oy.
- 1977: *Sijakielioppi*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- STASSEN, LEON 2011: Predicative Possession. – WALS. – <http://wals.info/chapter/117> 20.9.2013.

TAYLOR, JOHN 1989: *Linguistic Categorization*. Oxford: Oxford University Press.

THAM, SHIAO WEI 2009: *A Conceptual (Re)Interpretation of the Possessor-As-Location Hypothesis*. Wellesley College. – <http://www.wellesley.edu/sites/default/files/assets/departments/eall/files/stham-possloc.pdf>
26.9.2013.

TOIVAINEN, JORMA 1980: *Inflectional Affixes Used by Finnish Speaking Children Aged 1–3 Years*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 359. Helsinki: SKS.

TUKIA, KAISA – AALTO, EIJA – TAALAS, PEPPI – MUSTONEN, SANNA 2007: *Suomi 2. Minä ja arki. Opettajan opas*. Keuruu: Otava.

WALS = DRYER, MATTHEW S. – HASPELMATH, MARTIN (EDS.): *The World Atlas of Language Structures Online*. Max Planck Digital Library, München. – <http://wals.info/> 19.9.2013

VILKUNA, MARIA 2000: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Helsinki: Edita.

LIITE 1. TEHTÄVÄLOMAKE.

1. Tee sanoista lause. Älä vaihda sanojen järjestystä, mutta voit taivuttaa niitä.

a) kirahvi – olla – pitkä – kaula

b) Maija – reppu – olla – vihreä

c) puu – olla – kaunis – lehti

d) tämä – kirje – olla – tyttöystävä

e) minä – ei – olla – lupa – lähteä

f) Laura ja Mikko – syntyä – vauva

2. Jatka lausetta (1-4 sanaa).

a) En voi tulla tänään, koska minulla on _____.

b) En voi tulla tänään, koska minulla ei ole _____.

c) Meidän isällä on _____.

d) Meidän isän autolla on _____.

3. Lisää verbi ja taivuta se oikeassa muodossa.

a) Minna _____ rahaa Jenniltä.

b) Minulta _____ kirja kotiin.

c) Perhe _____ talon Pirkkalasta.

d) Perheellä _____ aikomus muuttaa pian.

e) Paavolta _____ viime kesänä mummo.

f) Tämä paketti _____ veljelleni.

g) Setä _____ auton Markulle.

h) Saarialta _____ koira metsään.

4. Sano asia toisella tavalla.

Malli: Minulla ei ole aikaa lukea tätä kirjaa.

Minä en ehdi lukea tätä kirjaa.

a) Nyt meiltä odotetaan rohkeutta!

b) Terveydellä on iso merkitys elämässä.

c) Maijalla on paljon luettavaa tänään.

d) Sinulla on mahdollisuus voittaa miljoona euroa.

5. Valitse mielestäsi paras lause viivalle. Valitse vain yksi vaihtoehto. Ympyröi A/B/C.

a) Me pelattiin koripalloa, ja nyt _____ .

A: ... mulla on hiki.

B: ... minussa on hiki.

C: ... mun on kuumetta.

b) Järvisille syntyi eilen tyttö. Nyt _____ .

A: ... perheellä on kolme lasta.

B: ... perheessä on kolme lasta.

C: ... Järviset on kolme lasta.

c) - Oi, vauvalla on ihanat siniset silmät! Onko kaikilla muillakin teidän lapsilla siniset silmät?

- Joo, muilla on, mutta _____ .

A: ... ruskeat silmät on Annalla.

B: ... Annalla on ruskeat silmät.

C: ... ruskeat silmät ovat Annan.

d) - Huomenta oppilaat! Kuka on poissa tänään? Tässä on tyhjä tuoli.

- _____ .

A: Jannella on se tuoli.

B: Sillä tuolilla on Janne.

C: Se tuoli on Jannen.

e) - Tietääkö joku, miksi Janne on poissa tänään?

- Joo. _____ .

A: Jannella on kuuma.

B: Jannella on kuumetta.

C: Jannessa on kuumetta.

f) - Missä se kynä nyt on? Tässä oli äsken kynä!

- _____ . Se otti sen!

A: Mikolla on se kynä.

B: Se kynä on Mikolla.

C: Se kynä on Mikon

g) - Miltä sun isoäiti näyttää?

- _____ .

A: Tämä kuva on isoäidin.

B: Tällä kuvalla on isoäiti.

C: Tässä on isoäidin kuva.

h) Isoäiti on jo vanha ja sairas. _____ .

A: Isoäidillä on silmät.

B: Isoäidillä on kuuro.

C: Isoäidillä on silmälasit.

i) - Kerro lisää näistä valokuvista!

- Tämä valokuva on tosi vanha. _____ .

A: Tämä tati on minun.

B: Minulla on tati.

C: Tässä on minun tätini.

j) Minulla on oma huone, mutta siellä on tosi pimeää talvella. _____ .

A: Huoneella ei ole ikkunaa.

B: Huoneessa ei ole ikkunaa.

C: Ikkuna ei ole huoneessa.

k) Maria ei voi nyt leipoa pullaa, koska _____ .

A: ... Marian kädellä on haava.

B: ... Marialla on haava kädessä.

C: ... Mariassa on haava kädellä.

l) - Voitko tulla lauantaina elokuviin?

- Lauantaina en voi tulla, koska _____ .

A: ... meidän on vieraita.

B: ... talossa on vieraita.

C: ... meillä on vieraita.

m) - Mitä yhteistä on autolla ja koiralla?

- _____ .

A: Autolla on neljä pyörää, ja koiralla on neljä jalkaa.

B: Autolla on neljä pyörää, ja koirassa on neljä jalkaa.

C: Autossa on neljä pyörää, ja koiralla on neljä jalkaa.

n) Minä uskon, että Suomi voittaa tämän pelin. _____ .

A: Joukkueella on niin hyvä maalivahti.

B: Joukkueessa on niin hyvä maalivahti.

C: Joukkue on niin hyvä maalivahdilla.

o) Nyt kentällä pelaa vain kuusi pelaajaa, mutta _____ .

A: ... joukkueella on yhteensä yksitoista pelaajaa.

B: ... joukkueessa on yhteensä yksitoista pelaajaa.

C: ... joukkuetta on yhteensä yksitoista pelaajaa.

Mikä edellisistä tehtävistä oli mielestäsi vaikein? Miksi?

Minusta vaikein oli tehtävä numero _____, koska

Taustatiedot

Syntymävuosi: _____

Äidinkieli: _____

Kaupunki, jossa asut nyt: _____

Mistä vuodesta alkaen olet asunut Suomessa? _____

Kuinka kauan olet opiskellut suomea?

(Montako kuukautta tai vuotta? Montako tuntia viikossa?)

Missä olet opiskellut suomea?

Missä tai kenen kanssa yleensä käytät suomea?

_____ kotona

_____ ystävien tai sukulaisten kanssa

_____ töissä

_____ harrastuksissa

_____ asioilla (kaupassa, pankissa...)

_____ koulussa, kurssilla tai opiskeluissa

_____ TV, radio, internet, lehdet, kirjat yms.

Mitä muita kieliä osaat?

hyvin: _____

melko hyvin: _____

LIITE 2. TEHTÄVÄN 3 VASTAUKSET.

1) kielenmukaiset; 2) semanttisen konseptin säilyttävät; 3) virheelliset.

3a. Minna – rahaa Jenniltä

- 1) lainasi (9), lainaa (6), laina (2), sai (3), saai (1), kysyi (1), kysyy/pyytää (1)
- 2) –
- 3) antaa (3), antoi (2), anna (1), anta (1), lainaan (1), lainasin (1), lainata (1), hainä (1), lahti (1), laitaa (1)

3b. Minulta – kirja kotiin.

- 1) jäi (6), unohtui (2)
- 2) unohdin (2), hukuntyt (1), jääin (1), otettiin (1), puuttuu (1), viedan (1)
- 3) tulee (4), tuli (2), lainaa (1), lainataan (1), lainattiin (1), lähetin (1), lähettin (1), jaan (1), lukee (1), sai (1), tuon (1), unohda (1)

3c. Perhe – talon Pirkkalasta.

- 1) osti (13), sai (2), on ostanut (1), ostaa (1), halua (1), remontoi (1), saa (1), vuokra (1)
- 2) –
- 3) asuu (2), asut (1), muuti (1), muutin (1), muuttuu (1), tuli (1), llä on (1), ni on (1), perheesen (1)

3d. Perheellä – aikomus muuttaa pian.

- 1) on (25), on ollut (1)
- 2) –
- 3) asui (1), järjestä (1), sai (1), matkustus (1)

3e. Paavolta – viime kesänä mummo.

- 1) kuoli (15), on kuollut (1)

- 2) kolut (1), kysyi (1), matkusti (1), muuti (1)
- 3) tuli (4), oli (1), on (1), jää (1), kävi (1), läheti (1), mene (1), vieti (1)

3f. Tämä paketti – veljelleni.

- 1) on (10), on minun (1), on tarkoitettu (1), pakettetti on minun (1), on lähetty (2), lähetettiin (1), lähettiin (1), kuuluu (3), tuli (2), mene (1), saapui (1)
- 2) lähetään (3), mina lähetan minun (1), antoin (1), on annattu (1), menossa (1)
- 3) jaanyt (1), lähteä (1), tuonut (1)

3g. Setä – auton Markulle.

- 1) antoi (9), antaa (1), anta (1), osti (4), ostaa (1), osti uuden (1), lainasi (2), lainaa (1), laina (1), ajaa (1), korjasi (1), lupaa (1), myy (1)
- 2) otti (1)
- 3) ajan (1), käyttöä (1), on myyda (1), tulle (1), Sedän auton Markulle (1)

3h. Saaralta – koira metsään.

- 1) juoksi (4), juoksee (1), jouksee (1), juoksii (1), karkasi (5), eksyi (2), hukkui (2), pakeni (1), pakesi (1), lähti (1)
- 2) kävelee (1), kaveli (1), kävelle (1), kävellee (1), meni (2), mene (1)
- 3) Saara vie (1), vie (1), vien (1), mena (1), otaa (1)